

T.C.

ABANT İZZET BAYSAL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

KİMLİK GÜCÜ, KİMLİK İŞLEVLERİ İLE KOLEKTİF EYLEM
ARASINDAKİ İLİŞKİDE SOSYAL ADALETİN ROLÜ

ORHAN KAYA

HAZİRAN 2015

T.C.
ABANT İZZET BAYSAL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
PSİKOLOJİ ANABİLİM DALI

KİMLİK GÜCÜ, KİMLİK İŞLEVLERİ İLE KOLEKTİF EYLEM
ARASINDAKİ İLİŞKİDE SOSYAL ADALETİN ROLÜ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Hazırlayan
Orhan KAYA

Danışman
Doç. Dr. Nihal MAMATOĞLU

BOLU 2015

ONAY SAYFASI

ORHAN KAYA'ya ait "KİMLİK GÜCÜ, KİMLİK İŞLEVLERİ İLE KOLEKTİF EYLEM ARASINDAKİ İLİŞKİDE SOSYAL ADALETİN ROLÜ" adlı çalışma, jürimiz tarafından PSİKOLOJİ Anabilim yüksek lisans tezi olarak oy birliğiyle / oy çokluğuyla kabul edilmiştir.

09. 06. 2015

Unvan, Adı, Soyadı		İmza
Üye (Tez Danışmanı) :	Doç. Dr. Nihal MAMATOĞLU	
Üye	: Prof. Dr. Hamit COŞKUN	
Üye	: Doç. Dr. Fatma YILDIRIM	

Sosyal Bilimler Enstitüsü Onayı

Doç Dr. Erol ÖZTÜRK
Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürü

ETİK UYGUNLUK BEYANI

Yüksek lisans tezi olarak sunduğum “**Kimlik Gücü, Kimlik İşlevleri İle Kolektif Eylem Arasındaki İlişkide Sosyal Adaletin Rolü**” başlıklı çalışmanın yazılmasında, bilimsel ve etik kurallara uyulduğunu, başkalarının eserlerinden yararlanılması durumunda atıfta bulunulduğunu, kullanılan verilerde herhangi bir tahrifat yapılmadığını, tezin tamamının ya da bir kısmının bu üniversite veya başka bir üniversitede bir tez çalışması olarak sunulmadığını beyan ederim.

Orhan KAYA

09.06.2015

ÖN SÖZ

Yüksek lisans tezi olarak hazırlanan bu çalışma Kimlik Gücü, Kimlik İşlevleri, Kolektif Eylem ve Sosyal Adalet Algısı değişkenleri arasındaki ilişkileri içermektedir.

Kimlik kavramı; sosyal yaşam içerisinde varolmaya çalışan her bireyin temel problemidir. Kimliklenme sürecinin sağlıklı bir şekilde gerçekleşmesi birey için ne kadar önemliyse toplum içinde bir o kadar anlamlıdır. Sosyal adalet/sizlik algısı; dezavantajlı grupların desteklenmesi, fırsat eşitliği ve kaynakların eşit dağılımı açısından toplumların ve kültürlerin bir arada yaşamasını sağlayan, toplumu oluşturan her bireyin o topluma aidiyetini ve güvenini besleyen önemli bir olgudur. Sosyal adalet/sizlik algısı zedelendiği zaman tarihsel olarak insanlar itiraz etmiş haklarını savunmuş ve zaman zaman şiddet de içeren çeşitli etkinlikler yapmışlardır. Bu etkinlikler zamanla kolektif eylem olarak kavramsallaştırılmıştır.

Kimliklenme sürecini tamamlamış bireylerin kolektif eyleme yönelme davranışları üzerinde sosyal adaletsizlik algılarının nasıl ve ne düzeyde bir etkisi olduğu sorusu önemli bir soru olarak görülmüştür. Bu doğrultu da bu çalışma Türkiye'nin farklı bölgelerinden 8 üniversitede 505 öğrenci ile yapılmış olup veriler yarı yapılandırılmış ölçekler ve açık uçlu sorular ile toplanmıştır.

Hazırlanan bu çalışmanın sosyal bilimler literatüründe önemli bir yeri olan kimlik, sosyal adalet/sizlik ve kolektif eylem kavramlarının tartışılmasına yeni bir boyut ve ivme kazandırması bizleri mutlu edecektir.

Çalışmamın başından itibaren rehberliği, anlayışı ve katkılarıyla yardımlarını esirgemeyen, gerekli zamanı ayırarak çalışmanın her aşamasını titizlikle takip eden, bitmek tükenmek bilmeyen sorularıma her zaman gülümseyerek ve sabırla cevap veren değerli danışman hocam Doç. Dr. Nihal Mamatoğlu'na sonsuz teşekkürlerimi sunarım. Değerli önerileri, yorumları ve hoşgörüsünü benden esirgemeyen hocam Prof. Dr. Hamit Coşkun'a teşekkür ederim. Ayrıca görüş, öneri ve yorumları ile bu çalışmayı zenginleştiren Yard. Doç. Dr. Meral Gezici Yalçın'a sonsuz teşekkürlerimi sunarım.

Veri toplama sürecinde benden desteklerini esirgemeyen Arş. Gör. Emre Han ALPAY (Mersin Üniversitesi), Arş. Gör.Ufuk DOĞAN (Kırıkkale Üniversitesi), Arş. Gör. Ahmet TEMEL (Gümüşhane Üniversitesi), Okt. Saadet GÜLER (Hakkari Üniversitesi) ve Eren KARATAŞ'a (Trakya Üniversitesi) teşekkürlerimi sunarım.

Bütün gergin ve stresli durumlarıma katlanan sevgili Uzm. Ahmet ERDEN'e, paylaştığı bilgi belge ve birikimleri ile moral ve motivasyonumu her zaman üst seviyede tutan Arş. Gör. Bedirhan GÜLTEPE'ye sevgili iş arkadaşlarım Arş. Gör. Samet BAŞ'a, Arş. Gör. Cantürk AKBEN'e ve Arş. Gör. Ozan KAYAR'a teşekkür ederim.

Kendisinin görüş öneri ve değerli paylaşımları olmadan bu çalışmanın çok eksik kalacağına inandığım değerli dostum Arş. Gör. Nazmi ÇİÇEK'e katkılarından dolayı minnettarım.

Tez düzenleme sürecinde yardımlarını benden esirgemeyen ve sihirli dokunuşlarla çalışmanın son rötuşlarını yapan Ceren ÇOLAK'a teşekkür ederim.

Yüksek lisans tez süresince bana inanan güvenen ve desteklerini esirgemeyen, Av. Arzuhan HALİS'e, gösterdiği destek ve anlayıştan dolayı, ağabeyim Abdullah KAYA'ya sonsuz teşekkür ederim.

Orhan KAYA

ÖZET

KİMLİK GÜCÜ, KİMLİK İŞLEVLERİ VE KOLEKTİF EYLEM ARASINDAKİ İLİŞKİDE SOSYAL ADALETİN ROLÜ

Orhan KAYA

Yüksek Lisans Tezi

Psikoloji Anabilim Dalı

Tez Danışmanı: Doç. Dr. Nihal MAMATOĞLU

Haziran 2015, xvii + 144 sayfa

Bu çalışmanın amacı, kimlik gücü, kimlik işlevleri, sosyal adalet ve kolektif eylem arasındaki ilişkileri incelemekle beraber bireylerin kendilerini ait hissettiği sosyal grupların kolektif eyleme yönelme düzeylerini incelemektir. Bu amaçlar doğrultusunda araştırmanın örneklemini Türkiye'nin yedi bölgesinden kolay örneklem yöntemiyle seçilen sekiz üniversitede öğrenim gören öğrencilerden elde edilmiştir. Araştırma örneklemine kolay örneklem yöntemi ile ulaşılmıştır. Bu çalışmada hem nitel hem de nicel veri toplama yöntemi kullanılmıştır. Yapılan analizler sonucunda sosyal adaletin; kimlik gücü, kimlik işlevleri ile kolektif eylem arasındaki ilişkide düzenleyici bir rolü olduğu görülmüştür.

Araştırmadaki bulgular, kimlik işlevlerinden yapı işlevi ile kolektif eylem ve kolektif eylem alt boyutu olan bireye yasal sorumluluk yüklemeyen eylemler arasındaki ilişkide sosyal adaletin düzenleyici role sahip olduğunu göstermiştir. Yine kimlik işlevlerinden uyum ve kontrol işlevleri ile kolektif eylem alt boyutu olan bireye yasal sorumluluk yüklemeyen eylemler arasındaki ilişkide sosyal adaletin düzenleyici role sahip olduğu bulunmuştur. Ayrıca kimlik gücü ile kolektif eylem alt boyutu olan

bireye yasal sorumluluk yükleyen eylemler arasındaki ilişkide sosyal adaletin düzenleyici bir role sahip olduğu görülmüştür. Açık uçlu sorulardan elde edilen bulgular, kendini öncelikli olarak; Kürt aktivist ve siyasal argümanlar (siyasi partiler, ideolojiler) aracılığıyla tanımlayan bireylerin kolektif eylem ve alt boyutları olan bireye yasal sorumluluk yükleyen eylemler ile bireye yasal sorumluluk yüklemeyen eylemlerin hepsine katıldıklarını ifade etmişlerdir. Diğer taraftan kendilerini öğrenci ve çevreci olarak tanımlayan bireylerin bütün eylemlerden uzak durduğu bulunmuştur. Yine elde edilen bulgular; Atatürkçü kimliği, muhafazakârlık kimliği ve memleket odaklı kimliğini önceleyen bireylerin, yasal sorumluluk yükleyen eylemlere uzak durmaya yönelik ifadelerini göstermiştir. Son olarak inanç odaklı kimliklenmeyi öncelikli gören bireylerin yasal sorumluluk yüklemeyen eylemlere katılıma eğilimli olduğu bulunmuştur. Araştırma sonucunda elde edilen bulgular ilgili literatür ışığında tartışılmıştır.

Anahtar kelimeler: Adalet, sosyal adalet, kimlik gücü, kimlik işlevleri, kolektif eylem.

ABSTRACT**THE ROLE OF SOCIAL JUSTICE IN THE RELATION BETWEEN THE
EFFECT OF IDENTITY, THE FUNCTIONS OF IDENTITY AND
COLLECTIVE ACTION****Orhan KAYA****Master Thesis****Department of Psychology****Adviser: Assoc. Prof. Dr. Nihal MAMATOĞLU****June 2015, xvii + 144 Pages**

The aim of this study was to analyse the relation between the identity power, the identity functions and the collective action and to investigate the extent to which the individuals are lead to collective action by their own groups. The data were collected from students of 8 universities in 7 different regions in Turkey by easy sampling. The study used both quantitative and qualitative methods. After the investigations, the conclusion could be drawn that the social justice played a moderator role in relation between the effect of identity, the identity functions and the collective action.

The results have shown that, the social justice played a moderator role for the relationship between the components of identity functions like the construction function, the collective action and the actions that do not put legal responsibility on individuals. In addition, it was determined that, the social justice played a moderator role also in the relation between another components of identity functions like the adaptation and control functions and the actions that do not put legal responsibility on

individuals. Moreover, it was detected that, the social justice played a moderator role in relation between the effect of identity and the actions that do put legal responsibility on individuals. The findings collected from open-end questions have shown that, the individuals identify themselves as Kurdish activist and identify themselves through political arguments (political parties, ideologies) have participated in all collective actions and in all actions that put legal responsibility on individuals and in actions that do not put legal responsibility on individuals. On the other side, it was detected that, the individuals identify themselves as student and environmentalist have stood away from all kinds of actions.

Furthermore these findings have shown that individuals consider Kemalism, conservatism and patriotism as an identity have stood away from all kinds of actions that put legal responsibility on individuals. Finally, individuals that have faith oriented identity tend to participate actions that do not put legal responsibility on individuals.

Key words: Justice, social justice, identity power, identity functions, collective action

İÇİNDEKİLER

ONAY SAYFASI.....	ii
ETİK UYGUNLUK BEYANI.....	iii
ÖN SÖZ	iv
ÖZET	vi
ABSTRACT.....	viii
İÇİNDEKİLER	x
TABLolar LİSTESİ	xv
ŞEKİL VE GRAFİKLER LİSTESİ.....	xvi
KISALTMALAR LİSTESİ.....	xvii
 GİRİŞ	 1
 I. BÖLÜM.....	 4
1. KURAMSAL TEMELLER VE İLGİLİ LİTERATÜR	4
1.1. Adalet	4
1.1.1. Çeşitli Perspektiflerden Bazı Adalet Tanımlamaları	4
1.1.2. Sözleşmecî Kuramlar	5
1.1.3. Faydacı Kuramlar	8
1.1.4. Eşitlikçi Kuramlar	9
1.2. Sosyal Adalet.....	10
1.2.1. Dağıtımsal Adalet	13
1.2.2. İşlemsel Adalet	13

1.2.3. Etkileşimsel Adalet	14
1.2.4. Adalet ve Sosyal Adalet Üzerine Türkiye’de Yapılan Bazı Çalışmalar	14
1.3. Kimlik.....	15
1.3.1. Türkiye’de Kimlik Çalışmaları	19
1.3.2. Adalet ve Kimlik Üzerine Yapılan Bazı Çalışmalar	21
1.4. Sosyal Kimlik	21
1.4.1. Türkiye’de Yapılan Bazı Sosyal Kimlik Çalışmaları	24
1.5. Kimlik İşlevleri.....	25
1.6. Kolektif Eylem	26
1.6.1. Kitle Psikolojisi Bağlamında Kolektif Eylem	27
1.6.2. Modern Kolektif Eylem Kuramları.....	29
1.6.3. Çift Yönlü Kolektif Eylem Modeli	31
1.6.4. Kolektif Eylem ve Kişilik	32
1.6.5. Birleşik Kişilik Modeli ve Sosyal Psikolojik Kolektif Eylem Kuramı (SPEK).....	33
1.6.6. Kolektif Eylem ve Kimlik.....	34
1.6.7. Kolektif Eylem ve Adalet	36
1.6.8. Kolektif Eylem Üzerine Yapılan Bazı Çalışmalar	37
1.6.9. Araştırmanın Amacı.....	38
1.6.10. Araştırmanın Hipotezleri	44
II. BÖLÜM	50
2.YÖNTEM.....	50
2.1. Örneklem	50
2.2. Veri Toplama Araçları.....	50
2.2.1. Demografik Bilgi Formu	51

2.2.2. Sosyal Adalet/sizlik Ölçeği (SAÖ)	54
2.2.3. Kimlik İşlevleri Ölçeği (KIÖ).....	54
2.2.4. Kolektif Eylem Ölçeği (KEÖ)	55
2.2.5. Sosyal Adalet ve Kolektif Eyleme İlişkin Açık Uçlu Sorular Formu.....	56
2.2.6. Kimlik Gücü'nü Ölçmeye İlişkin Sorular.....	56
2.3. İşlem	57
III. BÖLÜM	58
3. BULGULAR	58
3.1. Kolektif Eylem Ölçeğine İlişkin Geçerlilik ve Güvenirlik Analizleri.....	58
3.1.1. Kolektif Eylem Ölçeğinin Faktör Yapısı	58
3.1.2. Kolektif Eylem Ölçeği'ne Yapılan Güvenirlik Analizi Sonuçları.....	59
3.2. Kimlik Gücü, Kimlik İşlevleri, Sosyal Adalet ve Kolektif Eylem Arasındaki İlişkiler	62
3.2.1 Korelasyon Analizi Sonuçları (Demografik Değişkenler, Kimlik İşlevleri, Kimlik Gücü, Sosyal Adalet, Kolektif Eylem ve Alt Boyutları).....	62
3.2.2. Regresyon Analizi: Kimlik İşlevleri, Kimlik Gücü, Sosyal Adalet ve Kolektif Eylem Alt Boyutları	67
3.2.3. Düzenleyici Regresyon Analizi: Kimlik Gücü, Kimlik İşlevler, Sosyal Adalet ve Kolektif Eylem Alt Boyutları.....	69
3.3. Açık Uçlu Sorulardan Elde Edilen Verilere Ait Bulgular ve Tartışma	77
3.3.1 “Siz En Çok Hangi Eylemlere Katılırsınız Belirtiniz?” Sorusuna Verilen Cevapların Betimlenmesi	84
3.3.2 “Yukarıda ifade edilen eylemlere katılma nedenleriniz nelerdir?” Sorusuna Verilen Cevapların Betimlenmesi	86
3.3.3.“Yukarıda ifade edilen eylemlere katılmıyorsanız katılmama nedenleriniz nelerdir?” Sorusuna Verilen Cevapların Analizi	88
3.3.4.“Sosyal adaleti nasıl tanımlarsınız?” Sorusuna Verilen Cevapların Analizi	89

3.3.5. “Size yapılan en büyük adaletsizliği anlatır mısınız?” sorusuna verilen cevapların analizi:.....	90
3.3.6. “Bu adaletsizlikten kimin sorumlu olduğunu düşünüyorsunuz?” sorusuna verilen cevapların analizi:.....	91
3.4. Bulgular ve Tartışma	92
3.4.1.Açık Uçlu Sorulara İlişkin Bulgular ve Tartışma (Eylem türü, eylem nedenleri, sosyal adalet tanımlamaları, bireylere yapılan en büyük adaletsizlik, sosyal adalet algısı, kimlik gücü, kolektif eylem alt boyutları)	92
3.4.2.Açık Uçlu Sorulardan Elde Edilen Verilerin Analizi: (Kimlik, Sosyal Adalet Algısı, Kimlik Gücü, Kolektif Eylem Alt Boyutları)	100
IV. BÖLÜM.....	105
4. TARTIŞMA	105
4.1. Kimlik İşlevleri Alt Boyutları (yapı, uyum, amaç, gelecek, kontrol), Sosyal Adalet, Kolektif Eylem ve Alt Boyutları (bireye sorumluluk yüklemeyen eylemler, bireye sorumluluk yükleyen eylemler) Arasındaki İlişkilere Ait Bulguların Tartışılması.....	107
4.2. Sosyal Adaletin; Kimlik Gücü, Kimlik İşlevleri ile Kolektif Eylem ve Alt Boyutları Arasındaki Düzenleyici Rolüne İlişkin Bulguların Tartışılması ..	113
V. BÖLÜM	119
5. SONUÇ VE ÖNERİLER.....	119
KAYNAKLAR	123
EKLER	133
Ek 1: Demografik Bilgi Formu	134
Ek 2: Sosyal Adalet\sizlik Ölçeği	135
Ek 3: Kimlik İşlevleri Ölçeği.....	136

Ek 4: Kimlik Gücü'nü Ölçmeye İlişkin Sorular	137
Ek 5: Kolektif Eylem Ölçeği.....	138
Ek 6: Sosyal Adalet ve Kolektif Eyleme İlişkin Açık Uçlu Sorular Formu	139
Ek 7: İzin Formları	140
Ek 8: Onam Formu.....	142
Ek 9: Etik Kurul Raporu	144

TABLOLAR LİSTESİ

Tablo 2.1: Katılımcılara Ait Demografik Bilgiler.....	51
Tablo 3.1: Kolektif Eylem Direct Oblimin Faktör Rotasyonu Sonuçları.....	60
Tablo 3.2: Kolektif Eylem Alt Faktörlerine Ait Temel Bileşenler Faktör Analizleri ...	61
Tablo 3.3: Kolektif Eylem Ölçeği Alt Faktörleri Arasındaki İlişkiler	61
Tablo 3.4: Kolektif Eylem Alt Faktör Maddelerine Ait İçsel Tutarlılık Analizleri.....	62
Tablo 3.5: Betimleyici analiz sonuçları (Demografik değişkenler, Sosyal Adalet/sızlık, Kimlik işlevleri ve Kolektif Eylem ölçekleri ve alt faktörleri).....	64
Tablo 3.6: Korelasyon Analizi Sonuçları (demografik değişkenler, kimlik işlevleri, kimlik gücü, sosyal adalet, kolektif eylem ve alt boyutları).....	66
Tablo 3.7: Regresyon Analizi Sonuçları (Kimlik gücü, kimlik işlevleri, sosyal adalet ve kolektif eylem boyutları arasında).....	68
Tablo 3.8: Düzenleyici regresyon analizi sonuçları (Kimlik işlevleri, sosyal adalet ve bireye yasal sorumluluk yüklemeyen eylemler boyutu).....	70
Tablo 3.9: Düzenleyici regresyon analizi sonuçları (Kimlik Gücü, sosyal adalet ve bireye yasal sorumluluk yükleyen eylemler boyutu).....	74
Tablo 3.10: Düzenleyici regresyon analizi sonuçları (Kimlik işlevleri, sosyal adalet ve kolektif eylem değişkeni).....	75
Tablo 3.11. Sosyal Adalet ve Kolektif Eyleme İlişkin Nitel Verilerin Yüzdelik Dağılım Tablosu.....	77
Tablo 3.12: Korelasyon analizi sonuçları (kolektif eylem, sosyal adalet, kimlik gücü, eylem türleri, eylem nedenleri, adaletsizlik türleri).....	96
Tablo 3.13: Korelasyon analizi sonuçları (demografik değişkenler, kolektif eylem ve altboyutları, sosyal adalet, kimlik gücü, kimlikler).....	103

ŞEKİL VE GRAFİKLER LİSTESİ

Şekil 1.1: Grup Bilinci veya SPKEK Şekli.....	33
Grafik 3.1: Kolektif Eylem Ölçeği Faktör Analizi Scree Plot Grafiği.....	60
Grafik 3.2: Bireye yasal sorumluluk yüklemeyen eylemler boyutu puanlarının yordanmasında kimlik işlevlerinden yapı alt boyutu ve sosyal adalet arasındaki etkileşim grafiği.....	71
Grafik 3.3: Bireye yasal sorumluluk yüklemeyen eylemler boyutu puanlarının yordanmasında kimlik işlevlerinden uyum işlevi ve sosyal adalet arasındaki etkileşim grafiği.....	72
Grafik 3.4: Bireye yasal sorumluluk yüklemeyen eylemler boyutu puanlarının yordanmasında kimlik işlevlerinden kontrol işlevi ve sosyal adalet arasındaki etkileşim grafiği.....	73
Grafik 3.5: Bireye yasal sorumluluk yükleyen eylemler boyutu puanlarının yordanmasında kimlik gücü değişkeni ve sosyal adalet arasındaki etkileşim grafiği.....	75
Grafik 3.6: Kolektif eylem puanlarının yordanmasında kimlik işlevlerinden yapı işlevi ve sosyal adalet arasındaki etkileşim grafiği.....	76

KISALTMALAR LİSTESİ

AKP	: Adalet ve Kalkınma Partisi
KEÖ	: Kolektif Eylem Ölçeği
KİÖ	: Kimlik İşlevleri Ölçeği
KPB	: Kişisel Politik Belirginlik
MEB	: Milli Eğitim Bakanlığı
MYO	: Meslek Yüksek Okulu
ÖSYM	: Öğrenci Seçme ve Yerleştirme Merkezi
SAÖ	: Sosyal Adalet Ölçeği
SPKEK	: Birleşik Kişilik Modeli ve Sosyal Psikolojik Kolektif Eylem Kuramı
YÖK	: Yüksek Öğretim Kurulu
PDR	: Psikolojik Danışmanlık ve Rehberlik

GİRİŞ

İlkel toplum düzeninden günümüze artı değer ve bu değerın paylaşımı tartışması, günümüze kadar güncelliğini korumuştur. Ortaya çıkan artı değerin yanında, kişilerarası ilişkiler ve insan doğa ilişkisini de içine alan kaynakların paylaşımı sorunu zamanla sosyal adalet olarak kavramsallaştırılmıştır. İnsanlık tarihi boyunca bütün yönetim biçimleri, ideolojiler, inanç sistemleri ve iktidar mekanizmalarının temel iddialarından biri sosyal adaleti sağlama olmuştur.

İletişim, ulaşım ve kaynakların çok gelişmiş olduğu günümüzde sosyal adalet veya adil bir düzen ortamının sağlanması daha da zor hale gelmiştir. Adil bir düzenin oluşturulmasının temel kriteri toplumsal yaşamın temel bileşeni olan bireylerin sosyal adaletin varlığını hissetmesidir.

Toplumun temel unsurlarından biri olan gençlerin sosyal adalet algıları, o toplumun demokratik, eşit ve farklılıklarımızla bir arada yaşama kültürü doğru orantılıdır. Diğer taraftan bir toplumdaki genç bireylerin kendini ifade edebilen, özerk, güçlü irade sahibi, belirli amaç ve hedefleri olan ve geleceğe yönelik planlamaları olan dinamik özelliklerinin olması gerekir. Bu bağlamda gençlerin kimlik gelişimi ve bu kimlik gelişiminin bireye kazandırdığı özelliklerin önemi ortaya çıkmaktadır. Kimlik gelişimi sürecinin hem topluma hem de bireye önemli katkıları vardır. Bu anlamda Adams ve Marshall'ın (1996) kimlik kavramsallaştırması en ilgi çekici olan modeldir. Bu yaklaşım kimlik olgusunu çok farklı bir bakış açısı ile inceler. Kimliği birey için birçok psikolojik fonksiyonu olan kompleks bir mekanizma olarak tanımlayan bu yaklaşımın öne sürdüğü kimliğin beş temel işlevi aşağıdaki şekilde sınıflandırılmıştır.

- Yapı: Bireyin kendisini tanımlayabilmesi için bir yapı sunar, kimlik bireyde bağımsızlık duygusu ve farkındalık hissi yaratır ve bireyin biricik-eşsiz olduğu duygusu kazandırır. Bireyde; a) benlik saygısı, b) gelişmekte olan kendilik algısına bir temel oluşturur.

- Amaç : Çeşitli bağlar, değerler ve amaçlar aracılığıyla anlam ve yön duygusu sunar, kimlik çeşitli inanç ve değerler üzerine şekillenir. Kimliğe ilişkin hedefler doğrudan yada dolaylı olarak davranış veya eylemlere yön verir.
- Kontrol : Bireysel kontrol duygusu ve özgür irade sunar, kendini ifade, bağımsız yapı ve özerklik duygusu kazandırmaktadır.
- Uyum : Değerler, inançlar ve düşünceler arasında tutarlılık ve uyum duygusu sunar, kimlik oluşumu bireyin zamanla kendi içinde bir sentez veya uyum yeteneği geliştirmektedir. Tutarlılık hissi bireyde düşük kaygı ve kendisiyle barış duygusu yaşamasını sağlar.
- Gelecek : Bireye gelecekteki olasılıklar ve alternatif seçenekler bağlamında bir potansiyel sağlar. Bireye hedeflerini gerçekleştirmek için girişimci bir motivasyon sağlarken bireye gelecek yönelimine ilişkin inisiyatif alma duygusu sağlar (Serafini ve Adams 2002).

Şüphesiz ki kimliklenme sürecini tamamlamış bireylerin hissettiği sosyal adalet duygusu birçok toplumsal mekanizmayı etkilemektedir. Özellikle bireysel olarak veya ait olduğu sosyal gruba yönelik bir adaletsizlik algısı içinde olan bireyler yönetici gücü etkilemek, uyarmak, zorlamak ya da yıkmak için çeşitli etkinlikler yapar. Bu etkinlikler çoğu kez yasal ve şiddetsiz olarak seyrederken birçok zamanda şiddet içeren ya da varolan yasalara aykırı olabilmektedir. Çoğu kez ortaya çıkan hak talepleri ya da uygulamalara yönelik itiraz ve protestolar kitleselleşebilmektedir. Wright, Taylor ve Moghaddam (1990) herhangi bir grubun üyesi, grubun çıkarlarını savunmak amacıyla veya o grubu geliştirmek amacıyla bir eylem yapıyorsa bu durumun kolektif eyleme bir örnek olduğunu belirtmişlerdir. Bu bağlamda değerlendirilecek olursa bir bireyin talebi ve eylemi eğer toplumsallık arz ediyorsa bu da kolektif eylem olarak tanımlanabilir.

Bireylerin kolektif eyleme yönelmesinde; bireysel kimlik kazanımı ve bu kazanımın bireye kattığı işlevlerin yanında sosyal adalet algısının önemli bir katkısı vardır. Bu doğrultuda sosyal adalet algısını ölçmeye yönelik Ljubotina (2004)'nın sosyal adaletsizlik modelinden ve kimliğin bireye kazandırdığı işlevleri değerlendirmeye yönelik olan ve kimliği çeşitli psikolojik işlevler açısından ele alan Adams ve Marshall'ın (1996) kimlik kavramsallaştırmasından faydalanılmıştır. Bu

Çalışmada kimlik gücü, kimlik işlevleri ile kolektif eylem arasındaki ilişkide sosyal adaletin rolünü incelemek üzere çeşitli analizler yapılmıştır. Literatür incelendiğinde ülkemizde bu kavramlarla ilgili ikili çalışmaların olduğu ya da bu kavramların farklı değişkenlerle çalışıldığı görülmüştür ancak, dört kavramın bir arada kullanıldığı çalışmalara rastlanmamıştır. Bu amaçlar doğrultusunda niversite öğrencilerinden veri toplanmıştır. Çalışmanın lkemizde daha önceden yapılmamış olmasının literatüre katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

I. BÖLÜM

1. KURAMSAL TEMELLER VE İLGİLİ LİTERATÜR

1.1. Adalet

Bir kavram olarak tartışılması eski yunan dönemine dayanan adalet kavramının bütün insan toplulukları tarafından kabul edilen genel geçer bir tanımı yoktur. Bu kavramın tanımı ve anlamı başta ihtiyaçlar ve kültürel etmenler olmak üzere birçok değişkene dayanarak farklılık gösterir. Ancak bu kavram tartışıldıkça anlam kazanmış toplumsal alanda etkisi artmıştır. Bu tartışmalar hala devam etmekte farklı ülkelerde farklı kültürlerde ayrımcılık, insan hakları, doğa ve daha birçok alana dair adalet tanımlamaları tartışılıp güncellenmektedir.

1.1.1. Çeşitli Perspektiflerden Bazı Adalet Tanımlamaları

Aristoteles'e göre “adalet kavramı bütün diğer faziletleri içine alan ve yasalara itaatle ortaya çıkan henüz tamamlanmamış en mükemmel bir fazilettir”.

Roma hukukçusu Ulpian; “Adaleti” herkese kendi payını vermek konusunda sonsuz ve sürekli çaba harcanması” olarak tanımlamıştır (Güriz 2001).

John Rawls'a göre “düşünce sistemlerinin ilk erdeminin “doğruluk” olması gibi toplumsal kurumların da ilk erdemi adalettir” (Sağlam 2007).

İslami perspektif adalet kavramını “insanın Allah, toplum, canlı varlıklar, maddî tabiat ve diğer insanlarla ilişkilerinin mahiyetini ve dayanacağı temel ilkelerin doğru tespiti için belirleyici bir kriter” olarak tanımlar (Bulaç ?, <http://www.enfal.de/sosyalbilimler/a/002.htm>, 01.15.2015’te erişildi).

Eski yunan toplumunda adalet, etik ve hukuk kavramları ayrı ayrı tanımlanmayıp; adalet “iyilik sevgisi” olarak kavramsallaştırılmıştır (Güriz, 2001). Yine bu dönemde Aristoteles adaletin sosyal yaşam ve yönetim bakımından önemine vurgu yaparak üç temel ilke üzerinde durmuştur. Bunlar:

- Hukuk ve adalet; toplum ve devletin temelidir.
- Hukuk ve adalet; devletin amaçlarıdır.
- Hukuk ve adalet; devlet yönetiminin egemen unsurlarıdır (Güriz 2001).

Aristoteles daha sonra adalet kavramının genel bir tanımlama ile topluma ve idari yapıya sirayet edemeyeceğinin farkına varıp bu konuyu ayrıntılı bir şekilde ele almıştır.

Aristoteles adaleti iki başlık altında tanımlamıştır. İlk başlık “paylaştırıcı adalet”dir. Bu adalet türünün kıstasına göre hak ve onur bireysel emeğe göre paylaştırılmalıdır. İkinci başlık ise “düzeltici adalet”dir (Topakkaya 2009). Bu başlığa göre ise hukuk karşısında bütün tarafların eşit muamele görmesi söz konusudur. Herhangi bir zarara neden olmuş kişinin bunu tazmin etmesi veya suç işlemiş olanın cezalandırılması öngörülür (Güriz 2001).

Adaletin kavramsallaştırılmasına ve tanımlanmasına yönelik ortaya atılan birçok kuram mevcuttur. Bu kuramlar sözleşmecî kuramlar, faydacı kuramlar ve eşitlikçi kuramlar başlıkları altında incelenebilir.

1.1.2. Sözleşmecî Kuramlar

Adaleti doğal ve ilahi güçlere bağlayan temel anlayış aydınlanma dönemi filozofları tarafından ayrıntılı bir şekilde ele alınmıştır. Ahlak felsefesi çerçevesinde ele alınan “Adalet Kuramı” aydınlanma döneminde dünyevi öğelere dayandırılarak tartışılma gelmiştir (Çebi 2012: 144).

Hobbes anlaşmayı bozmayı ve uymamayı adaletsizlik olarak tanımlamıştır (Güriz 2001).

Sözleşmeye dayanan hak ve adalet anlayışından ilk bahseden filozoflardan biri olan Hobbes doğal durumda temel durumun başta insanlar olmak üzere bütün canlılarda savaş ilişkisinin olduğunu ve herkesin hayatta kalmak için karşısındaki ile savaşması gerektiği anlayışının olduğunu vurgulamıştır. Hak edenin hakkını almasının söz konusu olmadığını eşitlik ilişkilerinden öte güç ilişkilerinin tahakküm sürdüğünü ifade ederek böylesi bir durum da adaletten söz edilemeyeceğini öne sürmüştür. Hobbes bu bağlamda gerçek hak anlayışına doğal hal yolu ile değil akıl yolu ile ulaşılmalıdır diyerek üç temel yasa öne sürmüştür (Çebi 2012 :147).

- Her birey toplumu oluşturan diğer bireylerle barış içinde yaşamalıdır.
- Her kişi, sahip olmak istediği özgürlük kadar diğer insanlara özgürlük fırsatı bırakıp, elinde bulundurduğu diğer özgürlüklerden feragat etmelidir.
- Her bireyin diğer bireylerle yaptığı sözleşmenin yükümlülüklerini yerine getirmesidir.

John Rawls'in 1971'de yayınladığı, sosyal bilimler ve hukuk alanlarında yeni bir tartışma yaratan "*A Theory of Justice*" (Bir Adalet Teorisi-1971) kitabında inşa ettiği teorik anlayış bireyin toplumsal süreçlerden kaynaklanan dezavantajlarının telafi edilmesini öngörür. Rawls toplumsal yaşam içerisinde oluşan yaşamsal eşitsizliklerin giderilmesi veya telafi edilmesi, o toplum içerisinde yaşayan bireylerin ahlaki ve politik ödevleridir. Rawls'in kitabındaki tartıştığı esas problem toplumsal alanda yaşayan bireylerin birlikte ürettiği değerlerin ve bu değerlerin üretim sürecindeki sorumluluğun dağıtımının adil bir şekilde yapılmasıdır (Sağlam 2004).

Rawls'in ortaya koyduğu görüşe göre adalet yaşamdaki her şeyin temel ve ilk adımıdır. Bu çerçevede politik, sosyal, ekonomik ve diğer bütün alanlardaki çalışmalar ve uygulamalar adalet ilkelerinin ışığında ve kapsamında olmalıdır. Rawls kitabında bu durumu şu ifadelerle aktarmaktadır (Aktaran: Avşar 2006 :18).

"Doğruluğun düşünce sistemlerinin ilk erdemi olması gibi, adalet de toplumsal kurumların ilk erdemidir... kanunlar ve kurumlar ne kadar etkin ve iyi düzenlenmiş olursa olsun, şayet adaletsiz iseler, yeniden düzenlenmeli ya da

kaldırılmalıdır... adalet bazılarının özgürlüğündeki eksilmenin, başkaları tarafından paylaşılan daha büyük bir iyi ile haklı kılınmasını kabul etmez... adaletin sağlamış olduğu haklar politik pazarlığa veya toplumsal çıkar hesaplarına bağlı değildir... bir adaletsizliğe ancak daha büyük bir adaletsizlikten kaçınmak için müsamaha gösterilebilir” (Avşar 2006)

Bütün toplumsal ve yönetsel gücü elinde bulunduran ve bu gücü kendi istekleri doğrultuda kullanan lordlar ve aristokratlara karşı çıkan Locke; öncelikle mülkiyetin tanrısasal veya doğal bir hak olmadığını ve mülkiyetin temeli olan arazilerin sarf edilen emeğe göre dağıtılması gerektiğini vurgulamıştır. Locke’a göre köylü; işlediği ve üretim mekanizması haline getirdiği toprağın asıl sahibi olmalıdır (Çebi 2012 :152).

J.J. Rousseau olumsuzlukların adaletsizliğin mülkiyet eşitsizliğinden kaynaklandığını vurgularken, temel olarak eşitsizliği ikiye ayırmıştır. Birincil olarak tanımladığı doğal eşitsizliğin doğuştan ya da tabiatın özü itibari ile ortaya çıkan eşitsizlik olarak tanımlamıştır. Doğal eşitsizliğe yaş, yetenek, zeka, duygular ...vb bağlamlarında ortaya çıkan avantaj ve dezavantajlardan kaynaklanan eşitsizlik olarak bahsederken ikincil olarak tanımladığı eşitsizliği ise siyasal veya manevi eşitsizlik olarak adlandırmıştır. Toplum içerisinde birilerinin başkalarının zararları veya hayatları üzerinden itibar ve maddiyat kazandığını vurgulayan Rousseau bu durumu siyasal veya manevi eşitsizlik olarak tanımlamıştır.

Rousseau insanların, en doğal halde iken eşit ve özgür olduklarını belirtmiştir. Ancak insanların birlikte yaşamasından dolayı ortaya çıkan toplumsal sözleşme ihtiyacı eşitsizliklerin yaşamasına neden olmuştur. Yani toplumsal sözleşme olarak devlet, ahlak ve hukuk yokken ortada bir eşitsizlikte yoktu. Örneğin doğal halde iken yaş, cinsiyet, sağlık veya bedensel farklılıkların olması insanları eşitlik ve özgürlük bağlamında etkilememiştir. Ancak insanların beraber yaşamasından kaynaklı ortaya atılan toplumsal sözleşmeler beraberinde zaten var olan doğal eşitsizliğin daha da derinleşmesine neden olmuştur. Rousseau, doğal eşitsizlik dolayısıyla ortaya çıkan yetenek, zekâ, güzellik ve bedensel farklılıkların insanların üretim mekanizmaları ve yaşam biçimlerini etkilediğini vurgulamıştır. Bu durumdan kaynaklı güçlü olanın çiftçilikle, zeki olanın artı değer üretme ile veya becerikli olanın yaptığı işten daha fazla pay alması ile doğal eşitsizlikten kaynaklanan farklılıkların temel olarak bütün eşitsizliklerin kaynağı haline

geldiğini belirtmiştir. Çünkü zamanla ortaya çıkan mülkiyet sorunu, artı değer ve rekabet ortamı beraberinde siyasal ve manevi eşitsizliği doğurmuştur (Çebi 2012 :154-155).

1.1.3. Faydacı Kuramlar

Faydacı yaklaşımın en temel savunucularına göre fayda, haz ve mutluluk doğrudan ilişkilidir. Faydacı kuramcılara göre temel hak ve özgürlükler, yaşam kalitesi ve bireylerin tek başlarına elde ettikleri maddi ve manevi haz, duygu ve faydalar önemli ve öncelikli değildir. Faydacı kuramcılara göre önemli ve anlamlı olan toplumun toplam fayda ve refah düzeyidir (Sunal 2011).

Bir eylemin veya edimin ahlaki olup olmadığı sonuç itibari ile ortaya çıkardığı fayda ile belirlenebilir. Ortaya çıkan sonuç genel anlamda fayda sağlıyorsa o eylem etik olarak kabul edilir. Bu yaklaşımı en iyi ifade edebilecek söylem; “en fazla sayıda kişinin en çok mutluluğu” biçiminde ifade edilen söylemdir. Bu söylemden de tahmin edilebileceği gibi faydacılığın temeli mutluluktur. Jeremy Bentham ve James Mill mutluluğu hazzın varlığı ve acının yokluğu olarak kavramsallaştırmışlardır. Bentham-Mill faydacı anlayışına göre fayda bilimsel gerçekler ve argümanlarla tanımlanıp ortaya çıkarılabilir. Bu doğrultu da inşa edilen bir sosyal politika toplumu oluşturan bireylerin çoğunun faydasına hizmet ediyorsa ve toplumsal mutluluğa katkıda bulunuyorsa, o politika ahlaken meşrudur (Tüba 2015). Diğer taraftan Bentham-Mill faydacılığının genel fayda anlayışı toplumsal anlamda çoğunluğun mutluluğunu baz alırken, özel faydayı gözetken bir bilinçle de hareket eder (Öztürk 2007).

Klasik faydacı kuramın birincil olarak sonuç orjinli olmak, bütün olguların yarattığı sonuçlara bakılarak değerlendirilip yargılanması, ikincil olarak toplumsal refahı merkezine alması ve son olarak toplumsal refahı bireylerin refah düzeylerinin toplanması ile toplumsal refahın değerlendirilmesi, birey başına düşen refahı bir değişken olarak değerlendirmemesi yani sosyal refahı kümülatif değerlendirmesi olmak üzere üç temel ögesi vardır (Sunal, 2011).

Hume göre faydalı ve olumlu bir sonuç doğuran her şeyin ahlaki olduğunu vurgular. Dolayısıyla adaletin ahlaki bir erdem olabilmesi için faydalı sonuçlar

doğurması gerektiğini ortaya koyar. Hume adaleti genel olarak kamusal yarar olarak tanımlarken her bireyin ortaya çıkan bu kamusal yarardan hakkı olanı elde etmesi ile adaletin gerçekleşebileceğini iddia eder (Çebi 2012: 158).

Faydacı kuramın öncülleri adaletsizliği toplumu oluşturan bireylerin refah düzeylerinin toplamının az olması olarak değerlendirirken adaletsiz bir toplumu ise hedeflenenden daha düşük düzeyde mutlu olan topluluk olarak tanımlamaktadır (Sunal 2011).

1.1.4. Eşitlikçi Kuramlar

J.S.Mill'e göre "Adalet fikri iki şeyi varsayar: Bir davranış kuralını ve bu kuralı tasdik edecek bir duyguyu" (Bulaç ?, <http://www.enfal.de/sosyalbilimler/a/002.htm>, 15 Mayıs 2015'te erişildi).

Mill acil ve zorunlu durumlar dışında toplumsal yaşamda her bireyin diğerlerinin müdahalesi olmadan kendi yaşamını örgütlemesi ihtiyaçlarını değerlendirmesi ve gidermesini "genel mutluluk" olarak tanımlamıştır. Bu durumun gerçekleşebilmesinin her bireyin bu şekildeki bireysel yaşamını garanti altına alacak çeşitli yasalar ve düzenlemeler geliştirmekle mümkün olabileceğini söylemiştir (Çebi 2012: 166-167).

Mill özellikle miras ve doğal kaynakların dağıtımın eşitsizlik olduğunu vurgular. Toplumsal gelir adaletinin sağlanması için miras hakkının sınırlandırılması, yer altı ve yerüstü doğal kaynakların eşit dağıtılması gibi fırsat eşitliğini sağlayacak düzenlemelerin yapılması ile sağlanabileceğini savunur. Ayrıca eşit vatandaşlık hakkı temelinde toplumda yaşayan her bireyin eşit mülkiyet edinme hakkının olması gerektiğini öne süren Mill, bu durumun emeğe dayalı gelir sisteminin oluşturulması ile sağlanabileceğini öne sürer (Çebi 2012: 172-173).

Dworkin (1981: 283. Aktaran: Sunal 2011) eşitliği kaynakların dağılımı bağlamında ele almıştır. Bu doğrultuda Dworkin' e göre herhangi bir kaynağın dağıtımından sonra paylaşım sürecinde yer alan bireylerden bir tanesi bile diğer pay sahiplerinden birinin payına düşene imreniyorsa oradaki kaynağın dağılımı eşit olmamıştır. Dolayısıyla adalet sağlanamamıştır.

Yüzyılımızın önemli düşünürlerinden Robert Nozick teorisini bireysel özgürlükler ve haklar üzerinde temellendirir. Ona göre bireysel haklara hiçbir şekilde müdahale edilemez (Gündoğan 2003). Nozick bireyin elde ettiği değerlerin kutsal olduğunu ve bu değerlere müdahalenin haksızlık olduğunu vurgulayarak özel mülkiyeti meşrulaştırır. Dağıtımsal adalet özel mülk haline gelmiş değerler üzerinde o toplumda yaşayan diğer bireylerinde hakkı olduğunu ve bu özel mülk haline getirilmiş değerlerin yeniden dağıtılmasını öngörür. Nozick bu anlayışı kabul edilemez görür. Dolayısıyla sosyal ve dağıtımsal adalet anlayışlarına karşı çıkar. Adaleti sağlamaya çalışan bir anlayışın bireyin haklarını elinden almasını adaletsizlik olarak tanımlar (Sağlam 2004).

1.2. Sosyal Adalet

Devletlerin yönetim biçimi sosyal adalet kavramına yaklaşımı da önemli ölçüde etkiler. Örneğin demokratik bir yönetim biçiminde sosyal adalet, ulaşılması gereken ideal anlayış olarak görülürken otoriter yönetim anlayışına göre lanetlenen bir kavram olarak görülebilmektedir. (Topakkaya 2009).

Sosyal Adalet net bir şekilde tanımlanmış ve çerçevesi belirlenmiş sabit bir kavram değildir. Aksine sürekli değişen ve gelişen bir yapısı vardır. Dolayısıyla sosyal adaletin genel geçer bir tanımının olmaması ile beraber çeşitli eksenleri ele alınarak kavramsallaştırılmaktadır (Yıldırım 2012). Bazı liberal anlayışlar; insanı sosyal bir ilişki ve somut bir olgu bağlamında değerlendirmeyip, insan haklarını tamamen soyut bir felsefi spekülasyon şeklinde tanımlamıştır. Yine bu anlayışların adalet olgusunu yavan hali ile ele alması ve insani farklılıkları ve bu farklılıklardan ortaya çıkan ihtiyaçları göz ardı etmesi bir kriz yaratmıştır. Bu süreç sosyal adalet teriminin ve eşitlik ile adalet arasındaki etkileşimin yeniden ele alınıp tartışılmasını beraberinde getirmiştir (Okşar 2009). Liberal ve vahşi kapitalizm dönemi olarak adlandırılan süreçte insanın bekçiliğini yapan militarist devlet anlayışı sosyal adalet ve sosyal devlet kavramsallaştırmalarından sonra bünyesinde yaşayan insanların refah düzeylerini arttırmak gibi bir ödevle karşı karşıya kalmıştır (Okşar 2009).

Sosyal adaletin inşa edildiği iki temel vardır:

- Birincisi, pozitif hukuk bağlamında, demokratik yönetimi benimsemiş ve içselleştirmiş yönetimlerin temel prensibi olan kanunlar karşısında herkesin bağlayıcılık ve fırsat eşitliği çerçevelerinde eşit olması.
- İkincisi olarak ise üretim süreçleri sonrasında elde edilen gelirin belli başlı kesimlere değil de olabildiğince toplumda yaşayan bütün bireylere yayılması ve gelir bağlamında toplumda ciddi farklılıkların oluşmasına engel olunması olarak özetlenebilir (Topakkaya 2009).

Bir devletin demokrasi düzeyi, sosyal adaletin ve bireysel yaşam refahının ne kadar arttığı ile orantılıdır. Sosyal adaleti temel alan uygulayan ve demokratikleşen devletler; vatandaşlarını büyük sermayeler karşısında güçsüz bırakmaz. Ayrıca eşit olmayan rekabet anlayışı çerçevesinde oluşan sosyal ve ekonomik hayata seyircisiz kalmaz ve bireysel farklılıklar nedeni ile oluşan dengesizlikleri kontrol altında tutup insan hakları temelinde müdahale eder (Okşar 2009).

Sosyal adalet sadece gelir dağılımı veya insani farklılıklardan kaynaklanan dengesizlikler ile tanımlanabilir mi? Sorusuna, İonna Kuçuradi (2011, Aktaran: Şahin 2013: 6) “felsefe ve sosyal adaletsizlik” makalesinde şu cevabı verir. *“sosyal adaletsizlik birçok üçüncü dünya ülkesinde, bugün siyasal yöntemlerin, devletin elinde olan ülkede eşitsizlikle-nesnel ihtiyaçlara göre- ama temel hakların eşitlikle korunmasını sağlayacak şekilde paylaştırmadığı yani “yok”ları eşitçe paylaştırmadığı için de ortaya çıkıyor”* yani sosyal adalet salt gelir sermaye ve ekonomi bağlamındaki adaletsizlikle kavramsallaştırılabilecek kadar yavan bir olgu değildir. (Şahin, 2013).

Yine İonna Kuçuradi bu durumu aynı makalesin de şu cümlelerle dile getirmektedir. *“yurttaşların temel haklarının korunmasına ilişkin konularda birbirini sömürmesini devlet, bunu amaç edinen yasalarla sağlayamadığı yerde orada sosyal adaletsizlik ortaya çıkar”*(Kuçuradi 1982, Aktaran: Şahin 2013: 7).

Elde edilen gelirin dağılımındaki farklılık ve dengesizlikler sosyal adaletsizliğin en temel sorun alanlarından biri olsa da herkesin hak ettiği kadarına ulaşması ve ekonomik denge sosyal adaletsizlik bağlamında çözüm değildir. Ekonomik olarak belirli bir denge oluşsa dahi insanın insana zulmünü engellemek ve bu durumun yaşanmamasını sağlayacak hukuki normları oluşturup organize etmek bu normları

toplumun yaşam alanlarına empoze etmek bütün bu süreci organize etmek devletin vatandaşına karşı ödevlerinden biridir. Bu ödev gerektiği gibi yerine getirilmediği sürece sosyal adalet kavramı tamamen teorik bir söylem olarak kalacaktır (Şahin 2013).

Sosyal adaletin amaçlarından biri olan “sosyal ve ekonomik haklar”dan ilk söz eden 1793’te Robespierre olmuştur (Yıldırım 2011).

Sosyal adalet kavramını ilk olarak 1840 yılında Sicilyalı papaz Jesuit Luigi Taparelli “*Civiltà Cattolica*” adlı eserinde kullanmıştır. Tanrı tarafından emredilen ve evrenin vazgeçilmez kuralı olarak “ebedi hukuk” şeklinde tanımladığı sosyal adaleti, evrenin işleyişi çerçevesinde ifade etmiştir (Yıldırım 2011).

Dolayısıyla sosyal adaleti temel olarak insan, devlet ve ekonomi bağlamında güçlünün güçsüzü ezmesini ortadan kaldıracak ortamın sağlanması ve uygulanması şeklinde ifade edebiliriz. Ancak bu da yetersiz bir tanım olacaktır. Sosyal adalet kavramsallaştırılmaları ve tanımlamaları insan onurunu temel almalıdır. Eğer bir toplumda bütün sınıfsal ayrımlar ortadan kalkmasına rağmen bir tek insan; insan onuruna yakışmayacak şekilde yaşamak zorunda kalıyorsa o toplumun yönetim, idari, ekonomik ve diğer bütün mekanizmalarında problem vardır (Şahin 2013).

Toplumsal yaşamda çevremizde olup biten bütün olayları kendi açımızdan değerlendirir ve yorumlarımız bir adaletsizlik olduğunu düşündüğümüzde bu duruma farklı şekillerde tepkiler veririz. Sosyal adalet kavramının pratikteki en net karşılığı şüphesiz ki çalışma ortamıdır. Örgütlerden oluşan bu alandaki bireyler yaşamlarının büyük bir bölümünü çalışma ortamında geçirirler. Bu ortamda çalıştıklarının karşılığını alıp almadıkları ya da yaptıkları iş ile aldıkları ücret arasındaki ilişkiyi, davranışsal olarak idarecilerin adil davranma düzeyleri ve işyerindeki ödül-ceza sisteminin adil olup olmadığı konusunda sürekli bir sorgulama içerisinde olurlar (Irak 2004).

Örgütsel adaletin dayandığı temel kuram Adams’ın (1965: Aktaran: Irak 2004) Hakçalık kuramıdır. Bu kuram bireylerin kendilerini ve başkalarını değerlendirdikleri zaman eşitlik algısını hissedip hissetmedikleri ile ilintilidir. Adams geliştirdiği bu kuramda iki değişken tanımlar bunlar; yatırımlar ve sonuçlar değişkenleridir. Yatırımlar; çalışanın örgütün üretim sürecinde örgüte kattığı tecrübe, olgunluk, işgücü ve eğitim seviyesini ifade ederken sonuçlar; çalışanın örgüte yaptığı yatırım sonrasında

elde ettiği ücret, takdir ve ödölü ifade etmektedir. Bu kurama göre çalışan örgüte yaptığı yatırım oranında belli sonuçlar elde etmeyi bekler. Adams (1965) çalışan bireyin yatırımı ile elde ettiği sonuç arasında belirli bir denge olduğunu ve bu dengedeki oranın bireyi tatmin etmesi gerektiğini öne sürmüştür. Çalışan birey ortada bir orantısızlık, yani performansı ile elde ettiği çıktının arasında bir dengesizliğin olduğuna inanırsa olumsuz duygular yaşar ve bu durumu ortadan kaldırmak performansını azaltmak, zam talebi ve ilişkisel problemler gibi fiziksel ve zihinsel yollara başvurur. Birey performansının az ama elde ettiği sonucun fazla olduğu hissine de kapılabilir o zamanda bireyde kırgınlık ve öfkeden ziyade utanma ve suçluluk duygusu gelişebilir.

1.2.1. Dağıtımsal Adalet

Dağıtımsal adalet örgüt içindeki ödöl, ceza, maaş ve terfi gibi mekanizmaların dağıtımının çalışanlar tarafından adil olarak algılanmasını kapsar (İçerli, 2010). Örgütsel adaletin bu boyutunda, çalışan bireyin elde ettiği kazanımlar onun adalet algılamasının temelini oluşturmaktadır. Birey örgüt içerisinde gösterdiği performans, yaşadığı stres, eğitim düzeyi ve deneyimi ile örgütte yarattığını düşündüğu artı değer karşılığında aldığı ücret, ödöl ve terfi ile karşılaştırarak bir adalet algısına sahip olur. Bu algının olumlu ya da olumsuz olması o bireyin performansı ve örgütte kalma veya ayrılma durumunu belirler (Özdevecioğlu 2004).

1.2.2. İşlemsel Adalet

Thibaut ve Walker (1975) adli süreçlerdeki tartışmalar ve çözüm modelleri üzerine yaptıkları bir çalışma ile örgütsel adaletin işlemsel adalet boyutunu literatüre kazandırılmıştır. Yapılan bu çalışmada bireylerin, sadece sonuç üzerindeki kontrolü değil süreç üzerindeki kontrolünün de adalet duygusunun inşasında etkili olduğu tespit edilmiştir. Yani sonuca giden yolda bireylerin söz söyleme, önerilerde bulunup fikir beyan etme ve tartışmalara müdahil olma durumlarının sonuç istedikleri gibi olmasa da adalet duygularının pozitif olmasına katkıda bulunduğu ortaya çıkmıştır.

Tyler (1989, Aktaran: Irak 2004) ortaya attığı Kendilik İlgisi Modeli'nde çalışma yaşamındaki bireylerin kendileri ile ilgili verilecek kararların ve ulaşılabilecek

sonuçlara önem verdikleri ve bu sonuçlara giden süreçlerde kendilerinin kontrollerinin de olmasını önemsediklerini söyler. Bireyler böylesi bir kontrolün sonuçların daha pozitif olacağına inanırlar. Tyler (1989) özellikle örgüt içerisindeki çatışma süreçlerinde bu tür bir süreç kontrolünün diğer durumlardan daha anlamlı olacağını belirtmiştir.

1.2.3. Etkileşimsel Adalet

Örgütsel adalet algısı salt çalışan bireyler arasındaki işlemler veya sonuçlardan oluşmamaktadır, örgütteki yönetici ve idarecilerin çalışana yaklaşımı, ilgisi ve etkileşiminin yanında resmi işlemlerle ilgili doğru ve yeterli bilgi vermesinin de adalet algısı üzerinde ciddi bir etkisi vardır. Bu süreçte oluşan etkileşim eşitlik algısının da gelişmesi bağlamında önem arz eder (Greenberg 1990).

Örgütsel adaletin bu boyutu sosyo-ekonomik koşullarla bireyler arasındaki ilişkilerle yakından ilintilidir, etkileşimsel adalet bu olguların ilişkisi sonucu ortaya çıkar. Etkileşimsel adalet bireyler arasındaki ilişkiye yapılan yatırımlar ve bu ilişkilerden ortaya çıkan sonuçlarla alakalı bir olgudur. Somut değerler çalışan ve idareciler arasındaki ilişkilerin gelişmesinde dinamik bir etkidir (Ramamoorthy ve Flood 2004).

Örgütsel adalet algısının bu boyutu; daha çok çalışan birey ile yöneticiler veya örgütü temsil eden bireyler arasındaki ilişki üzerinden şekillenmektedir. Bu nedenle, oluşabilecek herhangi bir adaletsizlik duygusu bütünsel olarak örgüte yönelik tepkilerden öte daha çok bireyler arasında bilişsel, duygusal ve davranışsal tepkilerin ortaya çıkmasını öngörür. Dolayısıyla çalışan birey daha çok yöneticisine karşı tatminsizlik, az bağlılık ve olumsuz tutum geliştirir. (Cohen-Charash ve Spector 2001, Aktaran: Önderoğlu 2010)

1.2.4. Adalet ve Sosyal Adalet Üzerine Türkiye’de Yapılan Bazı Çalışmalar

Yıldırım (2011) Ankara Üniversitesinde öğrenimine devam eden öğrenciler ile yaptığı “Üniversite öğrencileri sosyal adaletten ne anlıyor?” adlı çalışmasında öğrencilerin sosyal adalet ile ilgili deneyimledikleri sosyal adaletsizlikler ile bu

adaletsizliklerin sorumlularına ilişkin değerlendirmeleri ve genel olarak sosyal adalet/sizlikleri tanımlama biçimlerini incelemiştir. Araştırmaya katılan üniversite öğrencilerinin sosyal adaleti genel olarak fırsat eşitliği bağlamında tanımladıkları ve sosyal adalet ile ilgili sorunları daha çok fırsat eşitliği çerçevesinde açıkladıkları sonucuna ulaşmıştır. Bu sorunların sorumlularını ise birey, aile, toplum ve devlet düzeyinde değerlendirdiklerini saptamıştır.

Tomul (2009) “İlköğretim Okullarındaki Sosyal Adalet Uygulamalarına İlişkin Yönetici Görüşleri” adlı çalışmasında toplam 147 okul yöneticisinin görüşlerine başvurarak, okullarda sosyal adalet uygulamaları ve bu uygulamaları engelleyici faktörlere ulaşmaya çalışmıştır. Okullarda sosyal adaletin sağlanması için öncelikle sosyo-ekonomik düzeyi düşük, engelli, uyum problemi yaşayan ve akademik başarısı düşük olan öğrencilere sosyal destek sağlanması gerektiği bu desteğin sadece maddi değil rehberlik düzleminde de olması gerektiği sonucuna ulaşmıştır. Bu uygulamaları engelleyici faktörler olarak ise maddi imkanların kısıtlılıkları, toplumsal duyarsızlık, yasal problemler ve denetimsizlik olduğu saptanmıştır.

Aslan ve Gülaçtı (2013) üniversite öğrencilerinin sosyal adalete ilişkin görüşlerini inceledikleri betimsel çalışmada, sosyal adalete ilişkin üniversite öğrencilerinin görüşleri arasında; insanların sosyal adalet konusunda bilinçlendirilmesi, herkese adil, eşit, değerli, önyargısız ve saygılı davranma, bir toplumu oluşturan bireylerin eşit hak ve özgürlüklere sahip olması, bireyler arasında sosyal bir fark olmaması yer almıştır.

1.3. Kimlik

Türk Dil Kurumu’na göre kimlik sözcüğünün anlamı” Toplumsal bir varlık olarak insana özgü olan belirti, nitelik ve özelliklerle, birinin belirli bir kimse olmasını sağlayan şartların bütünü” olarak tanımlanmaktadır (TDK. <http://tdk.gov.tr/> 16.02.2014’te erişildi). Bu tanımlamadan da anlaşılacağı gibi kimlik olgusunun sosyolojik, psikolojik ve felsefi boyutları vardır.

Kimlik; bireyin sosyal yaşamındaki deneyimlerinden etkilenip şekillenen ve bir potansiyel haline gelen benliğinin dışavurumu olarak tanımlanabilir. Fiziki şartlar, genetik aktarım, deneyimlerin değerlendirilmesi, sağlık eğitim ve bunların dışındaki bütün sosyal süreçler kimliğin gelişimi ve şekillenişine katkıda bulunur (Yıldırım 2005).

Bilgin (1994) benlik ve kimlik arasındaki ilişkiyi “ benlik, kim olduğumuz fikrini kapsadığı ve her zaman aynı kaldığımız duygusuna gönderdiği, yani çevre ve yaşam değişse bile aynı kaldığımız duygusuna ve bir süreklilik izlenimine gönderdiği ölçüde bir kimlik niteliği taşımaktadır.” şeklinde tanımlamıştır.

Aydın’a (1999) göre kimliğin iki temel ayağı vardır birincisi tanınma ve tanımlama, ikincisi ise aidiyettir. Tanınma ve tanımlama bireyin içinde yaşadığı toplumun onu nasıl tanıdığı nelerle özdeşleştirdiği ve bireyi hangi sosyal toplumsal olgularla kabul ettiği ile ilgili iken tanımlama bireyin yaşadığı toplum içerisinde kendisini kendi gözü ile nasıl gördüğü ve tanımladığı ile açıklanabilir. Kimliğin ikinci ayağı olan aidiyet ise bireyin, kendisini tanımlayan ve kendisine belirli bir rol biçen topluluğu kendisini ait hissedip hissetmemesi ile açıklanabilir.

Erikson (1968, Aktaran: Atak 2011) Freud’un psikanaliz kuramından etkilenerek sekiz aşamalı bir psikososyal gelişim kuramı ortaya atmıştır. Bu kuram kişisel ve gelişimsel süreçleri belli bir yaş aralığına kapatmaması ve yaşamın bütününe yayması açısından diğer psikanalitik kuramlardan temel olarak ayrılmaktadır. Bu kurama göre bireyin gelişimi yaşam boyu devam etmektedir. Bu kurama göre çocuk doğduğu toplumun içinde yoğrulur ve olgunlaşır, olgunlaşma çocuğa yeni yükümlülükler verirken çocuğun yeterliliğini de aynı oranda arttırır ve geliştirir. Olgunlaşma sürecinde çocuğun etrafındaki okul, aile, Sivil Toplum Kurumu (STK) gibi her toplumsal öge çocuğun ihtiyaçlarını karşılar. Çocuğun içinde yaşadığı toplumsal doku belirli bir kültüre sahiptir ve bu kültür çocuğun psikososyal olarak gelişimini her anlamda yönlendirir şekillendirir ve bir forma büründürür. Bütün bu toplumsal süreç çocuğun kimlik keşfine ulaşmasında; çocuğun içinde bulunduğu ortamı kabul etmesi tanınması ve kendini bu bağlamda tanımlaması ile gerçekleşir.

Erikson (1968, Aktaran: Morsünbül 2013) geliştirdiği sekiz aşamalı psikososyal gelişim kuramının beşinci aşamasında “kimlik duygusuna karşı rol karmaşalığı” başlığı

altında ergen bireylerin; aynılık ve devamlılık hissettiklerinde ruhsal sağlık, ruhsal bağımsızlık ve iyilik hali elde etmiş olduklarını ifade eder. Dolayısıyla kimlik keşfini sağlıklı bir şekilde tamamlayan bireylerin daha sağlıklı bir ruh haline sahip oldukları söylenebilir. ,

Arnett (2000) bireydeki kimlik keşif sürecinin ergenlik sürecine sıkıştırılamayacağını vurgulamış ve beliren yetişkinlik kuramını geliştirmiştir. Buna göre bir birey kimliğini keşfetmek için; meslek, duygusal ilişki ve dünya görüşü olmak üzere üç temel alan üzerinden çeşitli deneyimlerde bulunur dolayısıyla bu üç alan kimlik gelişimi sürecinin dinamik etkenleridir ve yaşam boyu devam eder.

Beliren yetişkinlik ve kimlik üzerine çalışmalar yürüten bir başka araştırmacı olan Perry (1999)'e göre beliren yetişkinlik sürecinde özellikle bireyin dünya görüşü ile ilgili düşünceleri karmaşılaşır. Üniversite eğitime başlayan birey içinden çıkmış olduğu kültürün inanç ve dünya görüşü örüntülerine sahiptir ve kendini bunlarla tanımlar. İçine girdiği yeni ortamda başka birçok kültür ve toplumsal dokuyu tanımaya başlayan bireyin kafası karışır. Bu dönem de daha önce ailesinden ve çevresinden edindiği birçok şeyi sorgulamaya ve tartışmaya başlayan birey üniversite yaşamının son dönemine doğru kendisini en iyi tanımlayan bir dünya görüşüne sahip olur. Böylelikle çevresel etkenlerin etkisi ile birlikte birey kimlik keşfi sürecinin bir parçası olan 'dünya görüşü' adının gerçekleştirmiş olur.

Arnett (2005)'a göre kimlik keşfinin belirleyicisi olan beliren yetişkinlik döneminin diğer iki mekanizması; duygusal ilişki ve meslek edinme sürecinde 18-25 yaş aralığında bireyi yoğun bir şekilde meşgul eder. Ergenlik döneminde hem duygusal ilişki hem de meslek edinme noktasında hoyrat davranan yada daha esnek hareket eden birey beliren yetişkinlik döneminde bu iki nokta üzerine yoğunlaşarak daha romantik ve kalıcı ilişkiler edinmeye ve hayatı boyunca yapacağı mesleği seçmeye yönelir bu anlamda yoğun çaba sarf eder .

Marcia (1966) öne sürdüğü kimlik statüleri teorisini Erikson'un (1966) *kriz ve karar verme* olarak tanımladığı iki temele dayandırmıştır. Bu kurama göre *kriz* bireyin dünya görüşü, iş yaşamı ve ilişkileri bağlamında kendini ve içinde bulunduğu toplumsal dokuyu yoğun bir şekilde sorgulamasını ifade eder. *Karar verme* ise bireyin yaşadığı bu

kriz sonrası yaptığı araştırmalarla bir çok değer ve inanç sistemi içinde kendi benliğine en uygun olan anlayışa karar vermesi ve benimsemesini tanımlar. Bu teoriye göre bireyin belirli sorgulamalar sonrasında iş, dünya görüşü ve ilişki bağlamında karar verip vermemesi bireyin “*başarılı kimlik, bağımlı kimlik, kimlik kargaşası ve kimlik arayışı*” şeklinde dört farklı kimlik statüsü ile ilgili özellikler sergilemesini sağlar.

Başarılı kimlik statüsüne sahip olan bireyler yaşadıkları kriz sürecinden iş, ilişki ve dünya görüşü mekanizmalarına yönelik kendi bireysel kararlarını vermiş ve bu anlamda deneyimler edinmişlerdir. Kendi kararlarını veren bu bireyler amaçları doğrultusunda hareket edip kimlik keşfi süreçlerini devam ettirirler.

Bağımlı kimlik statüsünde olan bireyler iş, ilişki ve dünya görüşü bağlamlarında belirli amaçları olmalarına ve sürdürmelerine rağmen karar verme süreçleri kendi iradeleri ile değil ebeveynlerinin iradeleri ile verilmiştir.

Kimlik kargaşası statüsündeki bireyler iş, ilişki ve dünya görüşü bağlamında içine girdikleri kriz sürecini sağlıklı bir şekilde atlatamamışlardır. Dolayısıyla herhangi bir karar verme süreçleri yaşamadıkları için ortada peşinden koşacakları bir amaç da yoktur.

Kimlik arayışı statüsünde olan bireylerde ise kriz süreci uzamıştır, henüz sorgulama süreçlerini bitirememiş ve belirli bir karar verme sürecine geçememişlerdir. Bu süreç Marcia (1966) tarafından kimlik kazanmanın öncesi olarak tanımlanır bu süreci kimlik kargaşası statüsünden ayıran nokta bu süreci hala yaşayan bireyler eğer sağlıklı bir karar verme aşamasına geçerlerse amaçları doğrultusunda başarılı bir kimlik sürecine geçebilirler.

Waterman (1999) Erikson’un psikososyal gelişim kuramının çerçevesi ve dayanaklarını kabul ederek ve bu çerçeveyi temel alarak kimlik gelişimi modelini geliştirmiştir. Marcia’nın geliştirdiği kimlik statüleri modelinde kimlik keşfi sürecinin kriz ve karar verme evrelerine yeni bir ekleme yapmıştır. Waterman bu evrelere “kendini ifade edebilme duygusu” evresi eklenmiştir. Waterman’a göre birey ergenlik sürecinden sonra içine girdiği kimlik süreci sabit kalmayabilir veya belirli bir sırayı takip etmeyebilir. Yani nasıl ki kimlik arayışı içinde olan bir birey içsel sorgulamalarını tamamlayarak başarılı kimlik statüsüne ulaşabiliyorsa, bağımlı kimlik statüsünde olan

bir bireyde bir süre sonra ebeveynleri tarafından kararı verilmiş bir kimlik statüsünü sorgulayıp, kendi kararlarını verip başarılı kimlik statüsüne geçebilir ya da gerileyip kimlik karmaşası yaşayabilir. Bu doğrultuda yaşamda tanımaya veya tanımlanmaya değer bir şey yoktur ve kimlik karmaşası yaşayan bir bireyde tekrar sorgulamalar yapıp krizle başa çıkıp başarılı kimlik statüsüne geçebilir.

Waterman, Marcia'nın kriz ve karar verme değişkenlerine ekleme yaptığı kendini ifade edebilme duygusu değişkenini eklemiştir. Bu değişken bireylerin belirli aşamalardan sonra kendilerini ait hissettikleri kimliklere göre tanımlamaları ve bu tanıma uygun yaşayabilmelerini içeren bir kavramdır. Kendini ifade edebilme duygusu bireyin yaşamı, kararları ve içinde bulunduğu verili durumu değerlendirme ve yorumlama olanağı sağlamaktadır. Bu kavramla birlikte Waterman; Marcia'nın kimlik statülerini yediye çıkarmıştır. Bunlar: *“ifade edici başarılı kimlik statüsü”*, *“ifade edici olmayan başarılı kimlik statüsü,”* *“ifade edici askıya alınmış kimlik statüsü,”* *“ifade edilmiş olmayan askıya alınmış kimlik statüsü,”* *“ifade edici ipotekli kimlik statüsü,”* *“ifade edici olmayan ipotekli kimlik statüsü”* ve son olarak *“dağınık kimlik statüsüdür”* (Atak 2011).

1.3.1. Türkiye’de Kimlik Çalışmaları

İlhan ve Özdemir (2012) beliren yetişkinlerde yaş, cinsiyet ve bağlanma stillerinin kimlik statüleri üzerindeki yordayıcı rolünü inceledikleri ve 297 kadın, 109 erkek, toplam 406 üniversite öğrencisini kapsayan bir çalışmaya gerçekleştirmişlerdir. Bu çalışmada yapılan analizler güvenli bağlanma stiline başarılı kimlik kazanımında, güvensiz bağlanma stillerinin ise kimlik arayışı ve kimlik kargaşası statüleri üzerinde olumlu katkısının olduğunu göstermiştir.

Demir ve Derelioğlu (2010) üniversite öğrencileri ile yaptıkları, gençlerde otoriteriyenizmin yordayıcıları olarak kimlik statüleri ve kimlik stillerinin incelenmesi adlı çalışmalarında; kimlik statüleri boyutlarından “bağımlı kimlik” ve “kararsız kimlik” ile kimlik stilleri boyutlarından “kural yönelimi” boyutlarının öğrencilerin otoriteriyen eğilimlerini %40 oranında yordadığını bulmuşlardır.

Koçak, Ulusoy ve Önen (2012) Hacettepe Üniversitesi'nde öğrenim gören 110 öğretmen adayı ile yaptıkları “Öğretmen adaylarının Kimlik İşlevlerinin ve Eğitim inançlarının İncelenmesi” adlı çalışmada, öğretmen adaylarının eğitim inançlarının altında yatan felsefi yaklaşımın varoluşçuluk olduğu görülmüştür. Ayrıca öğretmen adaylarının, kendilerini tanıma ve anlama kimlik işlevlerinin oldukça gelişmiş; gelecekte kendilerini gerçekleştirme fırsatlarını fark edebilme işlevlerinin ise diğer kimlik işlevlerine göre daha yetersiz olduğu belirlenmiştir. Öğretmen adaylarının eğitime yönelik inançları ile kimlik işlevleri arasında bir ilişki olup olmadığı incelendiğinde, daimicilik inançları ile yapı kimlik işlevleri; esasicilik inançları ile hedef ve gelecek işlevleri arasında anlamlı ilişkilerin varlığı ortaya çıkmıştır.

Aydar (2013) yaptığı çalışmada bireylerin sahip olduğu dünya görüşünün kimlik ve kişilik oluşumuna etkisini incelemiştir. Dünya görüşünün ben/benlik ve dolayısıyla da kişilik üzerindeki etkileri, kişilik oluşumunda dünya görüşünün nasıl bir rol oynadığı tartışılmıştır. Bu bağlamda bireyin dünya görüşünün, kişinin yerine getirmesi gereken rollerin şekillenmesinde önemli bir yer tuttuğu sonucuna varılmıştır. Ayrıca bu çalışmada yapılan inceleme ve araştırmalar sonucunda kimlik ile bireyin dünya görüşü arasında zorunlu bir ilişki olduğu tespit edilmiştir.

Şair (2011) yaptığı çalışmada distimik bozukluk (kronik depresif bozukluk) ve major depresyona (epizodik depresif bozukluk) eşlik eden kişilik ve kimlik örüntüleri ve mizaç özelliklerini incelemiştir. Kişilik, mizaç ve kimlik özellikleri bağlamında birbirlerine yakın ve benzer özellikler gösteren kronik major depresyon ve distiminin birlikte gruplandırılmalarının uygun olacağı değerlendirilmiş.

Yenihayat (2011) yaptığı çalışmada; üniversite öğrencilerinin kimlik statüleri, kişilik özellikleri ve algıladıkları ebeveyn tutumları arasındaki ilişkilerin incelenmesini ve algılanan ebeveyn tutumu ile kimlik statüleri arasındaki ilişkide kişilik özelliklerinin biçimlendirici etkisinin incelenmesini amaçlamıştır. Kişilik niteliklerinin biçimlendirici etkileri analiz edildiğinde, anne denetiminin yüksek düzeyde algılanmasının, yüksek düzeyde özdenetime sahip öğrencilerin ipotekli kimlik statüsü oranını arttırdığı tespit edilmiştir. Düşük düzeyde yumuşak başlılık gösteren bireylerin baba denetimini yüksek

düzeyde algıladığı bulunmuş bu durumun daha yüksek oranda ipotekli kimlik statüsünü gösterdiği değerlendirilmiştir. Ayrıca özdenetim konusunda yapılan karşılaştırmalar sonucunda yüksek özdenetime sahip bireylerin, baba denetimini yüksek düzeyde algılaması durumunda düşük düzeyde özdenetime sahip olanlara göre, daha yüksek oranda ipotekli kimlik statüsü sergileyecekleri anlaşılmıştır.

1.3.2. Adalet ve Kimlik Üzerine Yapılan Bazı Çalışmalar

Dinçer (2009) bireylerin sosyal kimliğini ve toplumsal güvenlik algılarını yordayan temel kişilik özellikleri, korunma ve gelişme eğilimleri ve ulusal kalıp yargılarını incelemiştir. Bu çalışmada sosyal kimlik ve toplumsal güvenlik algılarının; temel kişilik özellikleri, korunma ve gelişme eğilimleri ve ulusal kalıp yargılar tarafından yordandığı görülmüştür. Adaletsizlik algıları ve hakkaniyet eksikliğinin sosyal kimliğe aidiyeti zayıflattığı görülen bu çalışmada etnik çatışma algıları ile modernleşme ve sosyal değişim kaygısının sosyal kimliğe aidiyeti arttırdığı tespit edilmiştir.

Ülke (2006) yaptığı alan çalışması ile adalet algıları (süreç, dağılım, bilgi ve etkileşim adaleti) ile Beş Faktörlü Kişilik boyutlarının (Dışadönüklük, Öz denetim/Sorumluluk, Deneyime Açıklık, Duygusal Denge ve Uzlaşılabilirlik) sosyal kaytarma üzerindeki rolünü incelemeyi amaçlamıştır. Çalışmada elde edilen veriler analiz edildiğinde elde edilen bulgular dışadönüklük ile sosyal kaytarma ve duygusal denge ile sosyal kaytarma arasında pozitif ilişki olduğunu göstermiştir. Ayrıca dışadönüklük ile sosyal kaytarma arasındaki ilişkide dağılım adaletinin moderatör olduğu görülürken, bilgi adaleti ile sosyal kaytarma ilişkisinde öz denetim/sorumluluk boyutunun düzenleyici etkisinin olduğu incelenmiştir.

1.4. Sosyal Kimlik

Bireyin kendisini kimlik açısından tanımladığı iki temel nokta vardır bunlardan birincisi daha bireysel ve ruhsal durumlar iken ikincisi daha toplumsal özelliklerdir. Örneğin bireyin adı soyadı bireysel bir tanımlama iken cinsiyeti mesleği memleketi aile bağları veya tuttuğu takım daha sosyal ve toplumsal tanımlamalardır. Ayrıca taraftarı

olduğumuz takımın başarı derecesi bizim duygu durumumuzu etkileyip sokağa çıkmamıza ya da öfkelenmemize neden oluyorsa bu durum sosyal kimlik ile açıklanabilir (Coşkun 2013: 358-359).

1970 ile 1980 yılları arasında Tajfel ve Turner tarafından ortaya atılan ve geliştirilen sosyal kimlik kuramı bireylerin benliklerini ve kendilerini ait hissettikleri grubu diğerlerine oranla daha olumlu bir bakış açısı ile yargılama ve daha üstün bir konumda görme eğiliminde oldukları, bu bağlamda kendi gruplarından olan kimselere karşı ayrıcalıklı davranırken, diğer grupların üyelerine karşı ayrımcı davranışlar sergiledikleri düşüncesine dayanır. Bu kuram sosyal psikoloji alanında ve daha başka disiplinlerde grup ilişkileri ve ayrımcılık eksenli süreçlerin analizinde çalışılır (Demirtaş 2003).

Küreselleşen dünya da teknolojinin de etkisi ile uygarlıkların ya da etnik grupların kendine özgü özellikleri silinmeye yüz tutmaktadır. Var olan durum bütün grupların tekbiçimliliğe doğru gittiğini ve aynılaştığını göstermektedir. Bir ortamda var olan toplulukların diğer topluluklarla kendini farklılaştırması ya da farklı özelliklerini ön plana çıkarması sosyal kimlik olarak kavramsallaştırılmıştır. Sosyal kimlik değişmez bir durumla değil, belirli bir ilişki sürecini yansıtır; insanların bireysel kimliği ile açıklanamaz. Sosyal kimlik, birden çok insanın yer aldığı ve kendine özgü özellikleri olan grupların etkileşimi ile oluşan bir ilişki süreci olarak tanımlanabilir (Bilgin 1995).

Bireylerin kendi acılarını sevinçlerini ya da önemli yaşantılarını içeren bir hafızaları olduğu gibi toplulukların da belirli bir tarihi geçmişi ve hafızası vardır. Yine bireylerde olduğu gibi topluluklarda da bu hafızayı kalıcı kılmak ve sonraki kuşaklara aktarmak için sanat eserleri, kayıtlar, mezarlar, anıtlar ve törensel davranışlar vardır. Yani toplumsal bir hafıza vardır. Kolektif kimlik bu toplumsal hafızaya dayanır ve bunun üzerinden kendini tanımlar. (Bilgin 1995)

Connolly (1995)'e göre, *“eğer onlar farklılık olarak birlikte varolmasaydı, kimlik de onlardan farkı sayesinde ve kendi sağlamlığı içinde varolmazdı. (...) Kimlik varolmak için farklılığa gereksinim duyar ve kendi kesinliğini güven altına almak için farklılığı ötekiliğe dönüştürür.”*(Aktaran: Bilgin 1995: 92-93)

Ajili (1992, Aktaran: Bilgin: 62) bir topluluğun kendisi hakkındaki ortak bilinç ve hissiyat olarak tanımladığı kolektif kimliğin topluluğu oluşturan bireylerin tek başlarına sahip olamadıkları ama topluluk olarak sahip oldukları zihinsel süreç ve özdeşleşme olduğunu söylemiştir. Dolayısıyla dil, değerler, anıtlar, sembollerin yanında toplumsal hafıza ve kolektif kimliği inşa eden önemli faktörlerden biridir.

Lewin modern bilimsel anlayışın klasik bilim bakış açısından farklılaşmasının gerekliliğini vurgulamıştır. Nesneleri ve olguları iki farklı uç olarak değerlendiren ve bu uçlar arasındaki farklılık üzerinden tanımlamalar ve yorumlamalar yapan klasik bilim anlayışının kısıtlı bir anlayış olduğunu ilk vurgulayan ve modern bilimin temellerini atan Galileo dur. Galilean bakış açısı olguların iki uçtan oluşmadığını ve olgusal durumların birbirlerini takip eden süreçsel bir durum arz ettiğini vurgular. Lewin bu anlayışın çağdaş bir bakış açısı olduğunu vurgulayarak psikoloji biliminin içerisinde değerlendirilebilecek olguların da bu çerçevede ele alınması gerektiğini öne sürmüştür (Tatar 2009).

Lewin zihni belirli bir optimal denge içinde durmaya çalışan bir enerji alanı olarak kurgulayarak insan davranışını da bu denge esnasında ortaya çıkan değişim ve gerilimlerle açıklamıştır. Bu durum Freudun “psişik enerji” kavramı ile benzeşse de aynı şey değildir çünkü Lewin ortaya attığı enerjinin temelini bilinçaltı kavramına dayandırmamaktadır (Tatar 2009).

Lewin etrafımızdaki her şeyin bireyin zihninde öznel bir karşılığının olduğunu ve bu öznel karşılığında birey için bir anlamı olduğunu iddia eder. Bu bireysel anlam kaynağını bireyin yaşam alanından alır. Bireyin sosyal çevresi ile ilişkisi ve etkileşimi sonucu ortaya çıkan durumun sonucunu davranış olarak tanımlayan Lewin bireyin; demografik özellikleri, zihinsel-bedensel özellikleri ve sosyal çevresinin davranışın şekillenmesi üzerinde önemli bir etkiye sahip olduğunu vurgular. Ortaya çıkan bu faktörlerin hepsi yaşam alanı denilen kavramı oluşturur. Lewin’e göre yaşam alanı kavramı sınırlıdır ve ilişkili olduğu davranışı ilgilendiren olguları kapsar (Öner ve Gümüş 2000).

1.4.1. Türkiye’de Yapılan Bazı Sosyal Kimlik Çalışmaları

Coşkun (2005) 160 üniversite öğrencisi ile yaptığı “Beyin Fırtınasında; Sosyal Kimlik Değişiminin Üretkenlik Üzerindeki Etkisi” adlı çalışmasında verilen yönergelerle sosyal kimliği iki beyin fırtınası oturumu öncesinde olumludan olumsuz ve olumsuzdan olumluya olmak üzere değişimlenen katılımcılardan olumsuz- olumlu kimlik değişimi koşulunda bulunanların, olumlu-olumsuz kimlik koşulundakilere oranla daha iyi performans sergiledikleri ve daha fazla düşünce ürettikleri analiz edilmiştir. Diğer taraftan katılımcılardan üniversite öğrencisi olmaya ilişkin kimliklenme düzeyi yüksek olanlar, düşük olanlara oranla daha fazla düşünce üretmiş oldukları bulunmuştur.

Sevim (2011) Türkçe öğretmeni adaylarının sosyal kimlik algıları üzerine yaptığı çalışmada Türkçe öğretmeni adaylarının katılım sağladığı sosyal gruplar içerisinde kültür ve sanat odaklı sosyal grupların diğer gruplara göre daha yüksek orana sahip olduğu analiz edilmiştir. Ayrıca bu çalışmada sosyal gruplara katılımında cinsiyetin rolü incelenmiş ve sonuç olarak erkeklerin sosyal gruplara katılımının daha fazla olduğu analiz edilmiştir.

Mamatoğlu (2008) öğretmenlerin örgütsel kimliklenmelerinin çoklu yapısı ve örgütsel kimliklenme boyutlarının örgütsel tutum ve algılarının yordayıcılığını incelediği çalışmasını; 111 kadın 83 erkek toplam 194 öğretmen katılımcı ile gerçekleştirmiştir. Bu çalışmada ortaya çıkan sonuçlar, Çoklu Örgütsel Kimliklenme Ölçeği’nin örgütsel kimliklenmeyi ölçmeye yönelik 6 alt faktörü olduğunu ortaya çıkarmıştır. Ayrıca, örgütsel kimliklenme alt boyutlarının çalışanın örgüt kültürü algılarını yordadığı bulunmuştur.

Mamatoğlu (2010) lider davranışları algıları ve örgütsel kimliklenme boyutları arasındaki ilişkide çalışanın/ öğretmenlerin kişilik özelliklerinin düzenleyici rolünü incelenmek için gerçekleştirdiği çalışmasını 104 kadın, 76 erkek toplam 180 öğretmen katılımcı ile gerçekleştirmiştir. Araştırmadan elde edilen sonuçlar, duygusal mesleki kimliği yordayan hiçbir lider davranışı olmadığını gösterirken takım kimliklenmesini yordayan lider davranışlarının hiyerarşik ve işe odaklı ve takip ve kontrol eden lider

davranışı algıları olduğu bulunmuştur. Elde edilen sonuçlar dışadönüklük özelliğinin; duygusal mesleki kimliklenme ile takım kuran ve paylaştan, hiyerarşik ve işe odaklı ve babacan lider davranışı algıları arasındaki ilişkide düzenleyici rol aldığını göstermiştir. Son olarak elde edilen bulgular uzlaşılabilirlik kişilik özelliğinin; takım kimliklenmesi ile takım kuran ve paylaştan, hiyerarşik ve işe odaklı ve takip ve kontrol eden lider davranışı algıları arasındaki ilişkide düzenleyici bir rolü olduğunu göstermiştir.

1.5. Kimlik İşlevleri

Erikson (1968) kimliği: bireyin, bir zaman düzleminde kendisini, bilişsel ve davranışsal olarak belirli bir devamlılık ve tutarlılık bağlamında algılaması olarak tanımlamıştır. Bireyler yaşamları boyunca, özellikle kimlik kazanımı sürecinde geçmiş gelişimsel ve sosyal tecrübeleri ile güncel ihtiyaç, algı ve sorumluluklarını bütünleştirerek kendilerine ait ve devamlılık arz eden bir kimlik inşa ederler.

Schwartz'a (2001) göre başarılı kimlik sağlıklı bir şekilde inşa edilmiş istikrar ve netlik gösteren bir yapıyı ifade etmektedir. Bu şekilde inşa edilmiş kimlik bireye kişisel yönelim duygusu, yaşamda amaç ve anlam sağlar.

Erikson'un bilimsel literatüre kazandırdığı kimlik kazanımı yaklaşımı sosyal bilimler alanında birçok çalışmanın temel konusu olmuş ve birçok araştırmacı tarafından bu konu ayrıntılı irdelenmiş çok sayıda kimlik modeli öne sürülmüştür. Bu modeller arasında kimliği çeşitli psikolojik işlevler açısından ele alan Adams ve Marshall'ın (1996) kimlik kavramsallaştırması en ilgi çekici olan modeldir. Bu yaklaşıma kimlik olgusunu çok farklı bir bakış açısı ile inceler. Kimliğin birey için birçok psikolojik fonksiyonları olan kompleks bir mekanizma olarak tanımlayan bu yaklaşımın öne sürdüğü kimliğin beş temel işlevi aşağıdaki şekilde sınıflandırılmıştır.

- Yapı: Bireyin kendisini tanımlayabilmesi için bir yapı sunar, kimlik bireyde bağımsızlık duygusu ve farkındalık hissi yaratır ve bireyin biricik-eşsiz olduğu duygusu kazandırır. Bireyde ; a) benlik saygısı, b) gelişmekte olan kendilik algısına bir temel oluşturur.

- Amaç : Çeşitli bağlar, değerler ve amaçlar aracılığıyla anlam ve yön duygusu sunar, kimlik çeşitli inanç ve değerler üzerine şekillenir. Kimliğe ilişkin hedefler doğrudan yada dolaylı olarak davranış veya eylemlere yön verir.
- Kontrol : Bireysel kontrol duygusu ve özgür irade sunar, kendini ifade, bağımsız yapı ve özerklik duygusu kazandırmaktadır.
- Uyum : Değerler, inançlar ve düşünceler arasında tutarlılık ve uyum duygusu sunar, kimlik oluşumu bireyin zamanla kendi içinde bir sentez veya uyum yeteneği geliştirmektedir. Tutarlılık hissi bireyde düşük kaygı ve kendisiyle barış duygusu yaşamasını sağlar.
- Gelecek : Bireye gelecekteki olasılıklar ve alternatif seçenekler bağlamında bir potansiyel sağlar. Bireye hedeflerini gerçekleştirmek için girişimci bir motivasyon sağlarken bireye gelecek yönelimine ilişkin inisiyatif alma duygusu sağlar (Serafini ve Adams 2002).

Önen (2012) “öğretmen adaylarının kişilik özellikleri ve duygusal zekâ düzeylerinin stresle başa çıkmalarına etkileri” adlı çalışmasında öğretmen adaylarının kimlik özellikleri ve duygusal zekâ düzeyleri ile stresle başa çıkma tarzları tüm boyutları ile incelenmiş ve pozitif yönlü anlamlı ilişkilerin olduğu belirlenmiştir.

Demir (2011) üniversite öğrencileri ile yaptığı çalışmada gençlerde yaşam doyumu ve kimlik işlevleri arasındaki ilişkiyi incelemiştir. Sonuç olarak, kimlik işlevlerinin boyutlarını oluşturan yapı, hedef, gelecek, uyum ve kontrol boyutları birlikte, öğrencilerin yaşam doyumu puanlarının %28’ini yordadığını tespit etmiştir. Ayrıca bu çalışmaya göre kimlik işlevlerinden hedef boyutunun, öğrencilerin yaşam doyumunu yordama da en güçlü değişken olduğu görülmüştür

1.6. Kolektif Eylem

Günümüz demokratik ve toplulukçu yaşamın önemli bir ögesi ve sosyal yaşamın dizayn edilmesin de önemli bir rol oynayan toplumsal hareketleri açıklamak ve tanımlamak için siyaset bilimi, sosyoloji ve sosyal psikoloji gibi disiplinler birçok teori ve model üretmişlerdir. Bu bağlamdaki ilk çalışmalar kolektif eylemin ve toplumsal

hareketlerin; genel olarak kalabalıkları oluşturan bireylerin birbirini etkilemesi yani sürü psikolojisi ve toplumsal yaşamdaki yaygın öfke ve şikâyetlere olan tepkiden doğduğu düşünülmüştür.

1.6.1. Kitle Psikolojisi Bağlamında Kolektif Eylem

Sosyal psikolojide kolektif davranışlara ilişkin modern kuram ve araştırmaların kökenleri Le Bon'a kadar izlenebilir. Kolektif davranışa ilişkin neredeyse yapılan her çalışmaya, kitaba veya tartışmaya zemin olan ve bir başlangıç noktası arzeden Le Bon'un 1895'te yayınlanan “Kitleler Psikolojisi” adlı çalışması halen sosyal psikoloji ve grup davranışları alanındaki kavramsallaştırmalara öncülük etmektedir. Akademik çalışmalar üzerinde halen önemli bir etkisi olan Le Bon'un kalabalık hakkındaki görüşleri sadece bu alan ile sınırlı kalmamış, Hitler ve Mussolini gibi liderlerin kitlelerin yönlendirilmesi konusundaki görüşlerini de önemli derecede etkilemiştir (Reicher 1996, Jackson 1988, Aktaran: Karahan 2001).

Le Bon hangi eğitim düzeyinden olursa olsun ve toplumun hangi statüsünde olursa olsun bireyin kitle içinde çok farklı olduğunu, farklı davrandığını öne sürerek kalabalığın insan davranışı ve düşüncesi üzerindeki etkisini vurgular. Kitleleri zalim alçak ve ilkel olarak değerlendiren Le Bon kitleyi oluşturan bireylerin her birinin bireysel yaşamlarında bilinç düzeyinde yaşayıp düşünen ve değerlendiren bir olgu olarak kabul ederken aynı bireylerin bireyin kitle içerisinde tamamen bilinçten uzak adeta bilinçdışı güçlerle yönlendirildiğini ifade eder. Bu durumu evrimsel bir süreç bağlayan Le Bon Kitle içindeki her bireyin aslında atalarından kendisine kalan en ilkel davranış ve düşünce yapısına büründüğünü iddia eder. Ona göre bireylerin davranışları, kolektif ırksal bilinçdışı tarafından yönetilir hale gelir. Bu bilinçdışı, aklın olmadığı ve atalara ait duyguların belirleyici olduğu evrimin ilkel bir aşamasını temsil ettiğinden, davranışta "uygarlaşma" ile ilgili özellikler bulunmaz (Le Bon, 1999). Bu durumu somutlaştırmak için “Ünlü bir matematikçi ile kunduracı arasında entellektüel karşılaştırma bakımından uçurum bulunabilir fakat ahlak ve inanç ya hiç fark yoktur ve yahut varsa da pek azdır.” örneğini vermiştir (Le Bon 1997: 25).

Herbert Spencer'in kitleleri oluşturan öğelerin bir toplamı vardır ve bu toplamın da birey başına düşen bir ortalaması vardır; savını şiddetle eleştiren Le Bon kitleleri

oluşturan öğelerin dışında o kitleye has yeni karakterler ve öğelerin ortaya çıktığını savunarak; “kimyada olduğu gibi, bazı öğeler, örneğin alkaliler ve asitler yan yana getirilince, bunların ayrı ayrı sahip oldukları kimyevi özelliklerden bambaşka özelliklere sahip olan yeni bir madde oluşturmak üzere birbiriyle kaynaştıkları görülür” örneğini vermiştir (Le Bon 1895/1997: 23).

Kalabalığın ortaya çıkan yeni özelliklerini üç temel mekanizma ile açıklamaya çalışan Le Bon’a göre birinci mekanizma anonimliklerdir. Kalabalığın içerisinde olan birey normal şartlarda iken frenleyebildiği duygu, düşünce, içgüdü ve davranışlarını serbest bırakır. Kalabalığın verdiği anonimlik etkisi ile bireyin tek başına iken kontrol altında tuttuğu sorumluluk hissini ortadan kaldırır. İkinci mekanizma bireylerin herhangi bir davranışı birbirlerinden görerek sorgulamadan taklit etmeleridir. Bu davranış sonucunda bir davranış ya da söylem kitle içerisinde hızlıca yayılır ve o kitleyi oluşturan bireylerde benlik yitiminin yaşanmasına neden olur. Bu durumun sonucunda bireyler birbirlerini çok hızlı bir şekilde etkiler veya birbirlerinden etkilenir hale gelirler. Üçüncü ve son mekanizma ise kimlik kaybı durumuna gelen bireyin, bilincini yitirdiğinden, hipnozda benzer durumda herhangi bir telkine açık hale gelmesidir. O anda kitle içerisinde etkili olan birileri tarafından yapılacak bir telkinin etkisiyle, birey büyük bir coşkunlukla bazı eylemlere yönelebilir (Le Bon 1997).

Kolektif bilinç ve bilinçsizliği reddeden McDougall’a (1921) göre düzenli her toplumun bir zihni vardır ve bu zihin bir birlik arz eder. Yani grup veya kalabalık dediğimiz şey belirli bir zihinsel yapı veya sisteme sahiptir ve bu sistemi oluşturan o kalabalığı oluşturan bireylerin zihni ile şekillenir. Başka bir deyişle toplumun zihni ile bireyin zihni karşılıklı bir birini şekillendirir ve bunlar arasında bir hiyerarşi yoktur. McDougall, kolektif zihin faaliyeti ile tanımladığı psikolojik grubun bireysel davranıştan farklı olduğunu savunur ve psikolojik grubun oluşumu için asgari şartlar olduğunu savunur.

- Grubu oluşturan bireyler belirli bir nesne üzerine düşünmelidir. Eşgüdümlü olarak ortak nesneye odaklanmalılar.
- Grup üyeleri ortak olarak odaklandıkları bu nesneye karşı ortak bir hissi paylaşmalıdırlar.

- Grup üyelerinin bireysel zihin halleri asgari ölçüde de olsa grubun diğer üyelerinin zihinsel süreçlerinden etkilenmelidir.
- Grup bir bütün olarak her üyenin kafasında net bir şekilde şekillenmiş olması gerekir. (Aktaran: Arkanoç 1993: 5).

Temelini kitle psikolojisi ve grup davranışından alan kolektif eylemi açıklamaya yönelik birçok disiplinden ve akımdan tanımlamalar ve teoriler mevcuttur. Ayrıca kolektif eylemin hangi mekanizmalardan kaynaklandığını ve nasıl süreçlerle inşa edildiğini görgül çalışmalarla açıklayan birçok çalışma da mevcuttur. Bu çalışmada sosyal psikoloji perspektifinden kolektif eyleme katılımı etkileyen psikolojik unsurlar ve nedenler üzerinde durmak hedeflenmektedir.

1.6.2. Modern Kolektif Eylem Kuramları

Wright, Taylor ve Moghaddam (1990) herhangi bir grubun üyesi, grubun çıkarlarını savunmak amacıyla veya o grubu geliştirmek amacıyla bir eylem yapıyorsa bu durumun kolektif eyleme bir örnek olduğunu belirtmişlerdir. Bu tanım Tajfel'in (1982) "insan davranışı kişilerarası olması ile beraber gruplar arasıdır" tanımı ile tutarlıdır. Gruplar arası davranış hem grup bireylerinin kendilerini ve karşıdaki grubun üyelerini kolektif kimlikler açısından algıladıkları zaman hem de düşünce ve davranışların; grup çıkarları ve grup normlarına göre yönlendirildikleri zaman ortaya çıkmaktadır. Diğer taraftan Wright ve Tropp'a (2002) göre kişiler arası davranış bireysel kimlikler açısından ben ve öteki ortaya çıktığı zaman yaşanır. Yapılan bu tanıma göre; iç grubun pozisyonunu geliştirmek için bir strateji olması ve bireyin kişisel konumunu iyileştirmek için tasarlanmış bireysel eylem ile tezatlık arz etmesi bakımından kolektif eylem gruplar arası davranışın özel bir durumudur.

Wright (2001, Aktaran: Gezici-Yalçın 2007) eylemsizliği statükoyu değiştirmek için hiçbir girişimde bulunmamak olarak tanımlarken, sosyal olarak kabul edilebilen ve kişinin kişisel durumunu iyileştirilmesine yönelik (örneğin zam istemek yada kendini bazı konularda eğitmek) bireysel normatif eylemler olarak tanımlar. Bireysel normatif olmayan eylemlerde bireysel hareketlilik girişimleri vardır ve sosyal kuralları ihlal etmek söz konusudur (kişinin hile ile vergi ödememesi, suç davranışı ..vb). Toplu sözleşme, siyasi lobi ve oy verme gibi grup durumunu geliştirmek amacıyla yapılan ve

sosyal olarak kabul görülen eylemleri ise kolektif normatif eylemler olarak adlandırır. Yasadışı protesto ve sivil itaatsizlik gibi tanımlanan, kişinin iç grubunun durumunu iyileştirmek için yaptığı toplumsal kuralları ihlal eden çabalar kolektif olmayan normatif eylemler olarak tanımlanır. Kolektif eylem illa bir kalabalık tarafından yapılmaz, bir bireyin tek başına belirli bir grup ve amaç için yaptığı eylemde kolektif eylem olarak tanımlanabilir. Sonuç olarak, ortaya konulan psikolojik çerçeveye göre eylemin kategorizasyonu eylemcilerin sayısı, belirlenen içerik veya eylemin nihai sonucundan ziyade eylemcinin niyeti ile belirlenir.

Kolektif eylemi tanımlayan en yaygın tanımlama, dezavantajlı ya da düşük statülü grupların kolektif durumunu geliştirmek için hizmet veren her türlü eylem tanımlamasıdır (Wright vd. 1990). Yaygın tanımlamalardan diğer bir ortak özelliği ise kolektif eylemin bireysel olarak da gerçekleştirilebileceğidir. Bu bağlamda kolektif eylemin; grubun tamamının koşullarını iyileştirmek için yapılan her türlü davranış olarak tanımlanması gerekir. Bu davranışın tabii olunan sosyal grubun çıkarı için dilekçe verme veya bir gösteriye katılıp bireysel olarak yürümek gibi; hem yalnız yapılan hem de grup içinde yapılabilir olan olgularla örneklendirebiliriz. Bu durum kolektif eylemin katılımcı sayısına göre, eylemin içeriğine veya nihai sonucuna göre tanımlanamayacağı görüşünü desteklemektedir. Kolektif eylem tek bir kişi tarafından başlatılabilir veya sürdürülebilir (Wright vd. 1990).

Wright (2003) cezaevinde bulunan, tüm mahkumların geliştirilmiş bir tedaviden geçirilmesi için bir hücrede bir tek başına açlık grevine giren bir tutuklunun davranışının kolektif eylem olduğunu belirtmiştir. Diğer taraftan, bir profesörün yaptığı “haksız” bir sınavdan kaynaklı toplanan dilekçelerin ve şikayetçi olan onlarca öğrencinin yaptığı eylemin kolektif eylem olmayabileceğini vurgular. Bu durumun kolektif eylem olup olmaması şikayetlerin temel sebebinin tek bir öğrencinin sınavı mı yoksa bütün bir grubun sınavına yönelik olmasına bağlıdır. Eğer ki tek bir öğrencinin sınavına yönelik bir şikayet ise bu durum kolektif eylem değildir. Sonuç olarak kolektif eylem belirli bir iç grubun durumunu iyileştirmek için bir gruplar arası davranış sürecidir.

Duncan (1999) kolektif eyleme katılım üzerine yapılan birçok çalışmanın gözle görülür ve direkt sebepler (yaşam deneyimi, ayrımcılık ...vb) üzerinde durduğunu

vurgularken kolektif eyleme katılımı etkileyen psikolojik durumlar üzerinde az çaba sarf edildiğini öne sürmüştür. Grup bilinci literatürünün başlı başına psikolojik bir aktivizm sağladığını öne süren Duncan (1999) aktivizm ve grup bilinci literatürünü birbirine entegre eden ve grup bilincinin; kolektif eylem, kişilik ve yaşam deneyimi arasında aracılık ettiği bir model ortaya koyar. Bu model feminist grup bilinci ile kadın hakları aktivizmini inceleyen ampirik bir çalışmayla incelenmiştir. Sonuç olarak feminist bilincin; kadının toplumdaki konumu bağlamında düşük otoriterlik, cinsel baskı, siyasal temsil ve eğitim gibi birçok durumu içeren; aktivizm, bilinç ve yaşam deneyimi değişkenleri arasında aracılık ettiği bulunmuştur.

1.6.3. Çift Yönlü Kolektif Eylem Modeli

Sosyal psikolojinin iki önemli çalışma alanı üzerine inşa edilmiştir. Birincil olarak geleneksel sosyal psikolojik çalışmalar katılımcının fayda-zarar ilişkisini ölçmeye yöneliktir. Dolayısıyla bir hesaplama dayalıdır. Yani kolektif dezavantaja neden olabilecek bir olayda (örneğin; cinsiyet veya etnik köken temelli yada sadece belirli bir grup için bir vergi artışı temelinde ayrımcılık yapılması) bireyin ne kadar ve ne yönlü etkilendiğine odaklanır. İkincil olarak yapılan diğer çalışmalar ise kolektif kimlik süreçleri ile ilgilidir. Modelin hesaplama yönelik kısmı çeşitli dışsal ödüller veya araçsal olarak elde edilen fayda-yarar ile ilişkilendirilebilir iken kimlik odaklı boyut gruba özgü standartları davranışları benimsemeye dayalı içsel ve ruhsal katılım bir durumunu ifade eder. Her iki çalışmanın farklı şekilde ve farklı mekanizmaları çalıştırdığı düşünülmektedir. Grup üyelerinin beklentisine yönelik dışsal ödül ve kazançlar bireyi kolektif eyleme yöneltirken bireyin kolektif kimliğinin gereğini yerine getirmeye çalışması ve buna yönelik hazzı da yine bireyi kolektif eyleme yönleltebilir (Sturmer ve Simon 2004).

Van Zameron, Spears, ve Leach. (2010) yaptıkları çalışmada dünyada yaşanan iklim krizine karşı çevreci eylemlilikleri arttırmak için korku ve grup yeterlilik inançlarının psikolojik gücü incelenmiştir. Çift yönlü kolektif eylem modeli ile yapılan analizlerin sonucunda, toplumsal dezavantajlı durumla başa çıkmada duygu odaklı yaklaşımın başarılı olduğu bulunmuştur. Yapılan birinci deneyde katılımcılara çevre bağlamında karamsar bir gelecek yönergesi verilerek ve bu anlamda algıları manipüle

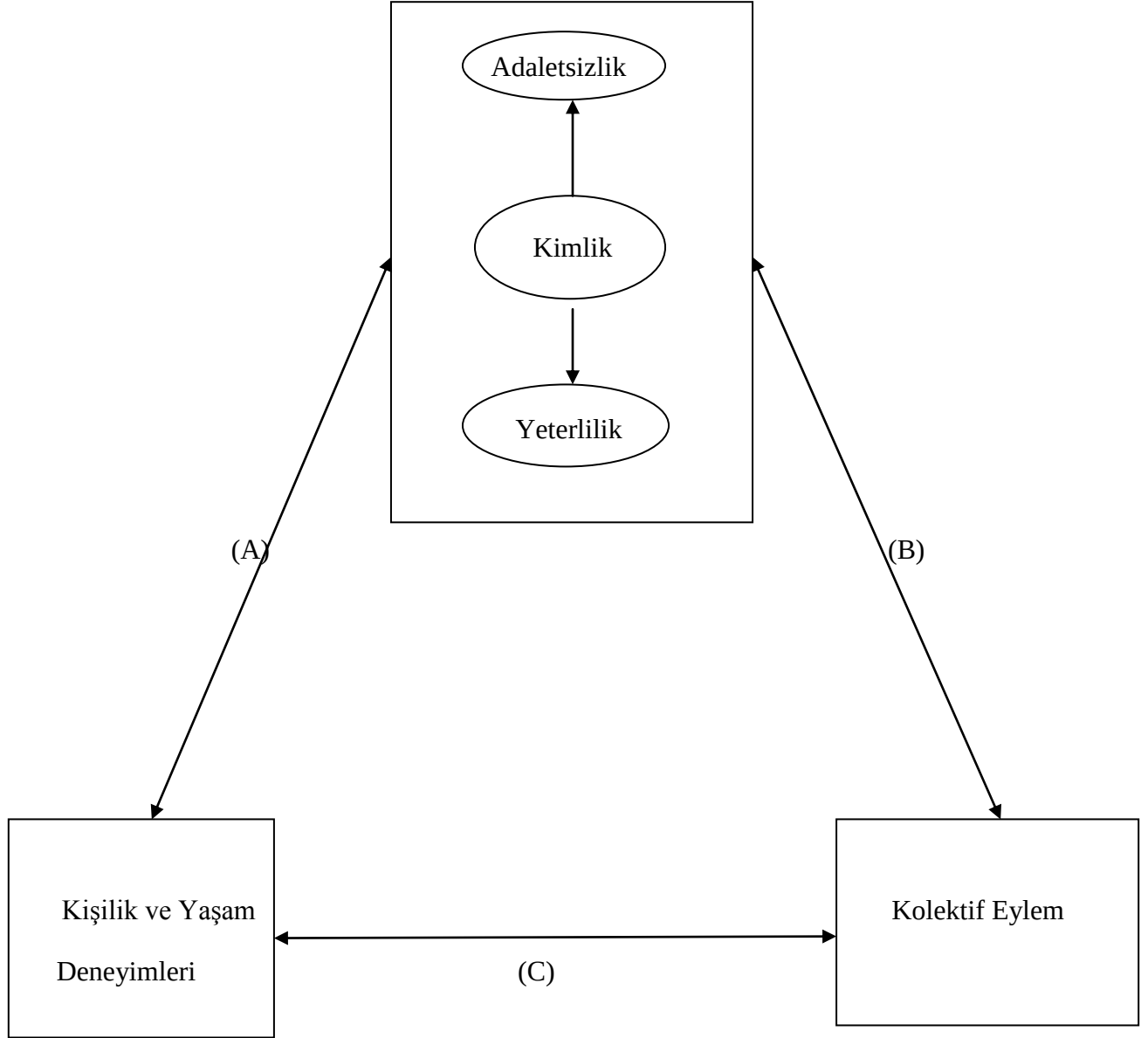
edilerek korku düzeyleri arttırılmıştır. Sonuçlar analiz edildiğinde problem odaklı yaklaşımın kriz ile başa çıkma için bir yöntem olduğu bulunmuştur. Bireylerin ölçülen ve manipüle edilen grup yeterlilik inançları çevreci eyleme katılım niyetlerinin artmasını sağlamıştır.

Stürmer ve Simon (2009) kolektif eylem için öncelikle hesaplamaya dayanan bir çalışma ikincil olarak da kolektif kimliğe dayanan bir çalışma öneren çift yönlü kolektif eylem modeline uygun olarak yaptıkları çalışmada mevcut araştırmalar ek olarak grup temelli öfke duyguları rolünü incelemişler. Birinci çalışma olan Almanya'daki öğrencilerin protesto bağlamında bir saha çalışması (N = 201), özgün öfke etkisinin tanımlanması için anlamlı veriler sağlamış. İkinci çalışma ise bir laboratuvar deneyi olarak hazırlanmış (N = 182), kolektif eyleme katılımın altında yatan psikolojik bir süreç olarak tanımlanan agresif gerginliği serbest bırakma arzusu incelenmiştir. Veriler analiz edilince öfkeden etkilenen bireylerin kolektif eyleme öfkeleri sakinleştirdiği oranda katılım gösterdikleri tespit edilmiş.

1.6.4. Kolektif Eylem ve Kişilik

Tarihsel olarak kişilik psikologları kolektif eylemi açıklamak üzerine yaptıkları araştırmalarda, kişilik özellikleri içindeki bireysel farklılıkları ve yaşam deneyimleri değişkenlerini kullanmışlardır (Block, Haan, Smith 1973, Aktaran: Duncan 2012). Bu çalışmalar kolektif eyleme katılan ve katılmayan bireylerin kişilik özellikleri ve bireysel farklılıklarını açıklarken kişilik özellikleri ile kolektif eylem arasındaki ilişkiyi incelememişlerdir. Sosyal psikologlar tarafından yapılan kolektif eylem araştırmaları; sosyal kimlik, göreceli yoksunluk, kaynak mobilizasyonu teorilerine ve bireysel katılımı sağlayan güdülere dayanmaktadır. Fakat bu çalışmalar bireysel farklılıkları göz ardı etmiştir. Bireysel farklılıklar değişkenini kolektif eylem motivasyonuna dahil etmek derin analizler gerektirmektedir. Aynı şartlar altında grubu oluşturan bazı bireylerin grup bilinci oluşturup grubun çıkarlarına yönelik harekete geçerken bazı bireylerin yaşanan bu duruma dahil olmaması ve aksi yönde hareket etmesi üzerinde bireysel farklılıkların etkisi olduğu düşünülmektedir (Duncan 2012).

1.6.5. Birleşik Kişilik Modeli ve Sosyal Psikolojik Kolektif Eylem Kuramı (SPEK)



Şekil 1.1. Grup Bilinci veya SPKEK (Duncan 2012: 782)

Zomeran, Postmes ve Spears (2008) tarafından ortaya atılan bu modele göre grup bilinci değişkeni, bireysel farklılıklar değişkeni ile kolektif eyleme katılım değişkeni arasındaki ilişkide aracılık ederken eyleme katılımı zorlayıcı bir etken olur.

Bu modelde grup bilinci politize grup kimliği olarak tanımlanır. Bu tanımlama Simon ve Klandermans'ın (2001) toplumsal bir güç yapısındaki herhangi bir grubun konumunu açıklayan politize kolektif kimlik tanımlamasından farklıdır. Bu model adaletsizlik, kimlik ve yeterlilik değişkenlerini içermektedir Van Zomeren, ve ark.. (2008). Şekil 1 de tarif edilen model de A çizgisinde bireysel farklılıkların grup bilincine nasıl katkıda bulunduğunu gösterirken B çizgisi grup bilincinin kolektif eyleme dönüşmesi ve motive etmesini açıklar. Ayrıca şekil eylem için ideolojik bir temellendirme yapmaya yeteri kadar zaman olmadığı zamanlarda kişilik ve yaşam deneyimleri doğrudan davranışsal sonuçları (Yol C) etkileyebileceğini düşündürmektedir (örneğin, "kriz hareketi," sırasında Kerbo, 1982 ve Duncan, 1999). Bu modelde karşılıklı etkiler de mümkündür. Yani bu model kolektif eyleme katılımın sonucunda grup bilincinin gelişebileceğini bunun yanında kişiliğin de değiştirebileceğini kabul eder (Duncan, 2012) . Örneğin, Agronick ve Duncan (1998), 28 ile 43 yaşları arasındaki kadınlarla yaptığı çalışmada uyguladığı Kaliforniya Psikolojik Envanteri ölçekleri ile kadın hareketinin eylem ve etkinliklerine katılım sonucunda bağımsızlık yoluyla hakimiyetin, kendini kabulün, empatinin, psikolojik istekliliğin ve başarının yükseldiğini tespit etmiştir (C Çizgisine ters). Sosyal psikolojik çalışmaların çoğu B çizgisi ile alakalı iken kişilik psikolojisi ile alakalı çalışmaların çoğu A ve C çizgisi ile alakalıdır.

Zomeren, Postmes ve Spears'in (2008) sosyal psikoloji literatüründe kolektif eylem üzerine yaptıkları meta analizler sonucunda literatürde kolektif eylemi etkileyen üç ana unsurun; 1) algılanan adaletsizlik, 2) kimlik ve 3) yeterlilik olduğunu belirtmişlerdir. Ayrıca ileri sürdükleri sosyal kimlik ve kolektif eylem modeli vasıtasıyla, kimlik ile kolektif eylemin pozitif yönlü ilişkili olduğunu ve algılanan adaletsizlik ile algılanan yeterlilik, kimlik ile kolektif eylem arasında aracılık ettiğini incelemişlerdir. Ayrıca yapılan bu çalışmada kolektif eylemin protesto için tutumsal destek ve dezavantajlı grubun durumunu düzeltmek için gerçekleştirilen davranışın işlenmesi olarak tanımlanmıştır (örneğin : dilekçe vermek, yürüyüşe katılma..vb).

1.6.6. Kolektif Eylem ve Kimlik

Simon, Loewy, Stürmer, Weber, Freytag, Habig ve Spahlinger (1998) sosyal kimlik, kendini sınıflandırma yaklaşımı ve sosyal hareket araştırmaları bağlamında

kolektif davranışın belirleyicileri üzerine, iki saha çalışması yapmışlardır. Birinci çalışma Almanya'daki yaşlı insanların sosyal eylemlere katılımını ölçülürken ikinci çalışmada ise ABD'deki eşcinsel hareketinin kolektif eylemleri incelenmiştir. Her iki çalışmada kolektif eyleme katılmak için iki temel gerekçeyi işaret etmesi bakımından benzer sonuçlar vermiştir; birinci gerekçe (normatif hususlar dahil) maliyet-fayda hesaplamalarına dayanırken ikinci gerekçe bir aktivist olarak kolektif kimliğe dayanmıştır.

Sosyal kimlik kuramına göre ait olduğu sosyal gruba düşük düzeyde kimliklenmiş bireyin davranışı: Grubundan ayrılma durumu ve dış grupla yarışma değişkenleri arasında bir düzlemde değişir ve şekillenir (Van Knippenberg ve Ellemers 1990 Aktaran: Coşkun 2006). Bu düzlemde birey alt stratejileri olan iki inanç sistemi geliştirir.

- Sosyal hareketlilik
 - Bireysel hareketlilik
 - “Çıkış” ve “Geçiş”: Düşük statülü gruptan çıkıp yüksek statülü gruba geçme.
- Sosyal değişme (Bilişsel alternatif yok İken)
 - Sosyal yaratıcılık
 - İç ve dış grup karşılaştırması yapmak
 - Farklı dış gruplarla karşılaştırmalar yapmak
 - Tekrar bir değer analizi yapmak.
 - Sosyal Değişme (Bilişsel alternatif var iken)
 - Sosyal Rekabet
 - Eylem veya protesto yapmak (Tajfel ve Turner 1979)

Sosyal kimlik kuramları (Tajfel, 1978, Tajfel ve Turner 1979) bireyin ait olduğu grubun toplumsal statü bağlamında pozitif bir düzeyde olduğunu hissetmesinin önemli olduğunu vurgulamıştır. Bu kurama göre kolektif eylem düşük statülü grupların, üyelerinin kendi gruplarını değersizleştiren sosyal ortamda kendilerini ve gruplarını pozitif anlamda değerli kılmak için başvurdukları bir yöntem olarak değerlendirilebilir.

Ufkes, Dovidio ve Tel (2014) yaptıkları çalışmada Avrupa’da yaşayan Kürtlerin yaşadıkları dezavantajlar bağlamında altgrup (etnik) ve üstgrup (Avrupa) kimliklenmenin kolektif eylem üzerine etkisi aracılığı grup temelli öfke ile etkililik araştırılmıştır. Bu çalışmada güçlü Kürt kimliğine sahip olan bireylerin genel (Avrupa) kimliğine sahip olan bireylerden daha çok kolektif eyleme yatkın oldukları bulunmuş. Öfke ve etkinliğin bu duruma aracılık ettiği bulunmuştur.

Duncan ve Stewart (2007) bireylerin kendi kişisel kimlikleri ile çevrelerinde gelişen politik olayları bağdaştıran bir kişilik özelliği olarak Kişisel Politik Belirginlik (KPB) kavramsallaştırmasını ortaya atmışlardır. Bu kavramın politize kolektif kimlik ve eylem gelişimini kolaylaştıran rolünü inceleyen bir çalışma yapılmıştır. Orta yaşlı ve aktivist kadınlardan oluşan dört koşulda, KPB’nin tutarlı bir şekilde hem politize cinsiyet kimliği ve hem de siyasal katılım ile ilgili olduğunu incelemişler. Ayrıca verilerden elde edilen analizler KPB’nin politize etnik kimlik ve siyasi katılım içinde benzer sonuçlar verdiği göstermiştir. Son olarak siyasallaşmış cinsel kimliğin KPB ile kadın hakları aktivizmi arasında aracılık yaptığı görülen bu çalışmada ayrıca siyasallaşmış etnik kimliğin KPB ile sivil haklar aktivizmi arasında aracılık yaptığını ortaya koymuştur.

1.6.7. Kolektif Eylem ve Adalet

Van Zomeren vd. (2008) görelî yoksunluk literatüründe, kolektif eylem bağlamında önem arzeden iki gelişme tespit etmişlerdir. Öncelikle araştırmacılara göre, bireysel niteliklerden çok grup üyeliğine dayanan adaletsizlik algıları kolektif eylemle ilişkilendirilmeye daha yatkındır. İkincil olarak ise görelî yoksunluk araştırmacıları arasında adaletsizlik ve bilişsel önlemler bağlamında farklılıkların tespit edilmesi.

Lalonde ve Cameron, (1994) ayrımcılık yapan değil de ayrımcılığa uğrayan bireylerin davranışlarını incelemek için bir çalışma gerçekleştirmişlerdir. Öğrencilerle birlikte yaptıkları bu deneysel çalışmada sosyal adaletsizlik deneyimi olan insanların bu duruma karşı eyleme geçme şekillerinin çok boyutluluk ve değişkenlik arz ettiğini bulmuşlardır.

Birçok çalışma (Tougas ve Veilleux 1988; Smith, Spears, Oyen 1994; Gezici-Yalçın 2007) sosyal adaletsizliğin dezavantajlı grubun bireylerinin birlikte kolektif eyleme geçmesi için yeterli bir motivasyon olmayabileceğini ortaya koymuştur. Dolayısıyla adaletsizlik dışında, başka mekanizmalarda kolektif eyleme yönelimi etkileyebilir.

Van Zomeren vd. (2008) adaletsizliğe yönelik duygusal önlemlerin, duygusal olmayan önlemlere göre kolektif eylemi daha belirleyici rol oynadığını savunmuştur. Yaptıkları çalışmada adaletsizlik, yeterlilik ve kimlik değişkenlerini içeren, verilerin bir alt analizinde adaletsizliğin, kimlik ve kolektif eylem arasında aracı değişken olduğu tespit edilmiştir.

1.6.8. Kolektif Eylem Üzerine Yapılan Bazı Çalışmalar

Kolektif eylemlere katılan öğrenci aktivistlerin ebeveynlerinin çocuk yetiştirme stilleri incelenen araştırmada, genç eylemcilerin kendi başlarına disipline olmadıkları vurgulanırken bu aktivistlerin nispeten sıcak ve ılımlı ailelerden geldiği, çocukların aile kararlarına dâhil olduğu ve aktivistlerin büyüdükleri çevrelerce kabul ve takdir edildikleri incelenmiştir (Braungart ve Braungart 1990; Flacks 1990).

Kolektif eyleme katılım özelliklerini açıklamaya çalışan bir diğer teori Kuşaklararası Süreklilik Teorisidir. Bu yaklaşım ailelerin arka planlarını geçmiş bireylerin özelliklerini inceleyip kolektif eyleme katılan bireylerin ailelerinin nasıl bir dünya görüşüne sahip olduğunu incelemiştir. Bu kapsamda 1960'ların öğrenci aktivist çalışmaları 1960'lı yıllarda toplumsal hareketlere katılan bireyler üzerine çalışmalar yapılmıştır. Yapılan analizler tutarlı bir şekilde katılımcıların ailelerinin siyasi liberal aileler olduklarını ortaya koymuştur. Özellikle politik ve liberal ailelerin geçmişinde bireylerin bir sonraki kuşaklara sistematik olarak sosyal problemlere yönelik açıklamalar yapmış olması dolayısıyla grup bilincinin arttığı ve sonraki kuşakların kolektif eyleme yönelme olasılığının arttığı düşünülmektedir (Duncan 2012).

Saha (2000) öğrencinin politik bilgi ve politik aktivitesi üzerine okul değişkenlerinin etkisini araştıran bir çalışma yürütmüştür. Bu çalışma Güney Avustralya ve Avustralya Başkent Bölgesinden 1311 ortaöğretim öğrencisi ile yapılan anketlerle

gerçekleştirilmiştir. Analizlerde yurttaşlık bilgisi, demokratik değerler ve legal-illegal siyasi faaliyetlere katılım üzerinde durulmuştur. Çalışmada elde edilen bulgular birçok Avustralyalı öğrencinin dilekçe imzalamak veya mektup yazma gibi legal siyasi faaliyetlere yönelik tecrübelerinin olduğunu göstermiştir. Binaları işgal veya şiddet gösterilerine katılım gibi legal olmayan siyasi davranış biçimlerine katıldığını söyleyen öğrenci sayısının daha az olduğu tespit edilmiştir. Legal eylem veya etkinliklere katılan öğrenci profilleri analiz edildiğinde bu öğrencilerin daha çok kadın olduğu, insan hakları ve özgürlüklere yönelik eylemlere katıldıkları tespit edilmiştir. Diğer taraftan illegal eylemlere daha çok okula yabancılaşmış erkek öğrencilerin katıldığı görülürken, bu öğrencilerin katıldıkları eylemlerin özgürlükler ve hak temelli eylemler olmadıkları analiz edilmiş.

Drury ve Reicher, (2005) ve Mummendey, Kessler, Klink, ve Mielke (1999) yaptıkları sosyal psikolojik araştırmalarla grup yeterliliğinin önemini ve kolektif eylem yoluyla, kişinin grup değişikliği yapabileceğine yönelik iddiaları desteklemişlerdir. Yaptıkları analizlerde algılanan yeterlilik ile kolektif eylem arasında pozitif bir ilişkinin olduğunu bulmuşlardır. Ayrıca adaletsizlik, yeterlilik ve kimlik değişkenleri içeren bir veri alt grubunda, algılanan yeterliliğin, kimlik ve kolektif eylem arasındaki ilişkide aracılık ettiğini tespit etmişlerdir.

Kişilik psikolojisi üzerine yapılan ilk çalışmalar 1960'lı yıllarda eylemlere katılan ve katılmayan öğrenciler arasında ki bireysel farklılık değişkenleri ayırt etmek ve belirlemek için yapılmıştır (Blok, Haan ve Smith 1973). Gruplar arasındaki farklılıkları belirlemek için yapılan güncel çalışmalar geçmişteki çalışmaları çok gerilerde bırakmış durumdadır. Sosyal kimlik üzerine yapılmış sosyal psikolojik çalışmalar kişiliğin grup bilinci ve kolektif eylemle olan ilişkilerinin açık ve net bir şekilde tanımlamasını sağlamaktadır (Duncan 2012).

1.6.9. Araştırmanın Amacı

Bu çalışmanın temel amacı kimlik gücü ve kimlik işlevleri ile kolektif eylem arasındaki ilişkilerde sosyal adaletin nasıl bir rol oynadığını incelemektir. Araştırmaya yön veren sorular şu şekilde sıralanabilir.

- Üniversite öğrencileri sosyal adalet/sizliği nasıl tanımlamaktadır?
- Öğrenciler yaşadıkları en büyük adaletsizlikleri nasıl tanımlıyorlar?
- Yaşadıkları en büyük adaletsizlikten kimi veya kimleri sorumlu görüyorlar?
- Hangi süreçler öğrencileri kolektif eyleme yönlendiriyor?
- Öğrencilerin kolektif eyleme katılma gerekçeleri nelerdir?
- Öğrencilerin kolektif eyleme katılmama gerekçeleri nelerdir?
- Öğrenciler daha çok ne tür kolektif eylemlere katılmayı tercih ediyorlar?
- Hangi sosyal grup ile kimliklenen bireyler daha çok kolektif eylemlere katılıyor?
- Kimlik işlevleri kolektif eyleme yönelmeyi etkiliyor mu?
- Kimlik işlevlerinin alt boyutları kolektif eyleme yönelme ile ilişkili midir?
- Sosyal adalet algısı ile kolektif eyleme katılım arasında nasıl bir ilişki vardır?
- Bireylerdeki kimliklenme düzeyi ile sosyal adalet algısının kolektif eylem ile ilişkisi ne düzeydedir?
- Kimlik işlevleri ile sosyal adalet algısının kolektif eylem ve alt boyutları üzerinde etkisi var mıdır?

Bu çalışmanın temel amacı bireylerin kimlik gücü ve kimlik işlevleri ile kolektif eyleme katılım düzeyindeki ilişkiyi incelemenin yanında bireyin sosyal adalet algısının bu ilişkinin içindeki rolünü incelemektir. Bu bağlamda kimlik gücü, kimlik işlevleri, kolektif eylem ve sosyal adalet değişkenleri arasındaki ilişkiler açıklayıcı olarak ele alınmıştır. Böyle bir modelleme inşa etmenin altında kimlik gücü ve işlevleri ile kolektif eylem arasındaki ilişkide sosyal adalet algısının etkisinin olduğu düşüncesi yatmaktadır. Nitekim Van Zomeren ve ark. (2008) adaletsizlik, yeterlilik ve kimlik değişkenlerini içeren, verilerin bir alt analizinde adaletsizliğin, kimlik ve kolektif eylem arasında aracı değişken olduğunu bulmuşlardır. Ayrıca Zomeren, Postmes ve Spears'ın (2008) ileri sürdükleri sosyal kimlik ve kolektif eylem modeli vasıtasıyla, kimlik ile kolektif eylemin pozitif yönlü ilişkili olduğunu ve algılanan adaletsizlik ile algılanan

yeterliliğin, kimlik ile kolektif eylem arasında aracılık ettiğini bulmuşlardır. Kimlik birçok psikolojik fonksiyonu olan, kompleks ruhsal bir mekanizmadır. (Adams ve Marshall 1996). Bu tanımlamaya göre; kimliğin beş temel psikolojik işlevi öne sürülmüştür. Bu işlevler şu şekilde tanımlanmaktadır. “

- Yapı: Bireyin kendisini tanımlayabilmesi için bir yapı sunar, kimlik bireyde bağımsızlık duygusu ve farkındalık hissi yaratır ve bireyin biricik-eşsiz olduğu duygusu kazandırır. Bireyde ; a) benlik saygısı, b) gelişmekte olan kendilik algısına bir temel oluşturur.
- Amaç : Çeşitli bağlar, değerler ve amaçlar aracılığıyla anlam ve yön duygusu sunar,kimlik çeşitli inanç ve değerler üzerine şekillenir. Kimliğe ilişkin hedefler doğrudan yada dolaylı olarak davranış veya eylemlere yön verir.
- Kontrol : Bireysel kontrol duygusu ve özgür irade sunar, kendini ifade, bağımsız yapı ve özerklik duygusu kazandırmaktadır.
- Uyum : Değerler, inançlar ve düşünceler arasında tutarlılık ve uyum duygusu sunar, kimlik oluşumu bireyin zamanla kendi içinde bir sentez veya uyum yeteneği geliştirmektedir. Tutarlılık hissi bireyde düşük kaygı ve kendisiyle barış duygusu yaşamasını sağlar.
- Gelecek : Bireye gelecekteki olasılıklar ve alternatif seçenekler bağlamında bir potansiyel sağlar. Bireye hedeflerini gerçekleştirmek için girişimci bir motivasyon sağlarken bireye gelecek yönelimine ilişkin inisiyatif alma duygusu sağlar (Adams ve Marshall 1996: 433, Serafini ve Adams 2002).

Bu bağlamda kimliklenme sürecinin bireye sunduğu işlevlerden kaynaklanan ruhsal durumun bireylerin davranışlarını etkilediği düşünülmektedir. Bireyin kimliğinin ona sağladığı işlevler aracılığıyla toplumda bir varlık gösterdiği, ruhsal bedensel ve sosyal bir bütünlük içinde yaşamı anlamlandırdığı düşünülmektedir. Dolayısıyla çevresindeki insanlarla sosyal ilişkiler geliştiren bireyin karşılaştığı problemler ve görüş farklılıklarına tepki geliştirme ve çözüm üretme sürecinde kimlik ve kimlik işlevlerinin etkili olduğu söylenebilir. Şüphesiz ki bireyin kendini ait hissettiği kimliğe kendini ait hissetme düzeyi de önemlidir. Kimliğin gücü bireyin kendini tanımladığı sosyal gruba kimliklenme düzeyini ifade ettiği düşünülmektedir. Birey ait olduğu kimlik ile ne kadar özdeşleştiyse o kimliğin sağladığı işlevlerden o derece faydalandığı söylenebilir. Bu

bağlamda kimlik gücü ve kimlik işlevleri doğrultusunda sosyal yaşamını dizayn eden bireyin kolektif eyleme yönelmesinde sosyal adaletsizliğin rolünün düzenleyici olarak etkili olduğu düşünülmektedir. Diğer taraftan bireyin kimliklenme sürecini bitirdikten sonra ait olduğu kimliğin ona sağladığı işlevlerden faydalandığı ölçüde kolektif eyleme yönelebileceği söylenebilir. Şöyle ki; kolektif eyleme yönelme davranışı üzerinde bireyin etkilendiği kimlik işlevinin (yapı, uyum, amaç, gelecek, kontrol) etkili olacağı düşünülmektedir.

Literatüre bakıldığında kimlik gücü, kimlik işlevleri ile kolektif eylem arasındaki ilişkide sosyal adalet/sizliğin nasıl bir rol aldığına dair herhangi bir çalışmaya rastlanmamıştır. Ancak bu çalışmada ele alınan değişkenlerin ikili bir şekilde çalışıldığı bazı çalışmalar yapılmıştır. (Drury ve Reicher, 2005; Mummendey, Kessler, Klink ve Mielke 1999; Van Zomeren, Postmes ve Spears 2008; Ercan ve Eryılmaz 2013; Aydar 2013; Şair 2011; Yenihayat 2011; Dinçer 2009; Ülke 2006; Ufkes, Dovidio ve Tel 2014)

Sosyal psikoloji de kolektif eylemi etkileyen; 1) algılanan adaletsizlik, 2) kimlik ve 3) yeterlilik üç ana unsur vardır. (Zomeren, Postmes ve Spears 2008). Bu bağlamda adaletin unsurlarından biri olan ve toplumsal refahı esas alan sosyal adaletin kolektif eylem ile doğrudan ilişki olduğu düşünülmektedir. Ayrıca yine bu çalışmada kimlik ile kolektif eylem arasındaki ilişkide kimliğin aracılık ettiği bulunmuştur. Yine Dinçer (2009), bireyin adaletsizlik algısı arttıkça kimlik aidiyetinin arttığına işaret etmektedir. Öte yandan kimliğin bireye kim olduğunu anlamasını sağlayan bir yapı sunmak, çeşitli bağlar ve değerler yardımıyla yön bulmasını sağlamak, bireysel kontrol duygusu vermek, kendi inanç ve düşünceleri arasında uyum sunarak devamlılık sağlamak ve gelecekle ilgili seçeneklerinin farkına varmasını sağlamak konularında işlevleri vardır. Bu bağlamda kimlik aidiyetinin artması kimlik işlevlerinin de bir şekilde olumlu yönde artmasına işaret ediyor olabilir.

İlgili literatür incelendiğinde kolektif eylem ile kimlik veya kimliklenmeye ilişkin birçok çalışmanın yapıldığı görülmektedir (Duncan 1999; Duncan ve Stewart 2007; Drury ve Reicher 2005; Mummendey, Kessler, Klink ve Mielke 1999; Van Zomeren ve ark. 2008; Stürmer ve Simon 2009; Ufkes, Dovidio ve Tel 2014). Ancak

literatürde kimlik işlevlerinin kolektif eylem ile olan ilişkisini araştıran herhangi bir çalışmaya rastlanmamıştır.

Gelir dağılımı, yer altı ve yer üstü kaynaklarının dağılımı gibi maddi kaynakların yanında adalet, eşit yurttaşlık ve temel insan hakları gibi kaynakların dağılımını da kapsayan sosyal adalet diğer taraftan dezavantajlı grupların desteklenmesini de içine alır. Sosyal adaletle ilişkin literatüre bakıldığında bu anlamda sosyal adaletin tanımlanması veya başka değişkenlerle ilişkisinin incelendiği birçok çalışma yapıldığı görülürken (Yıldırım 2011; Tomul 2009; Aslan ve Gülaçtı 2013) kolektif eylem ile sosyal adalet veya adalet üzerine (Drury ve Reicher 2005; Mummendey, Kessler, Klink ve Mielke 1999; Van Zomeren, Postmes ve Spears 2008) sınırlı sayıda çalışmanın yapıldığı görülmüştür.

Adalet ve adalet algısı insanlık tarihine dayanır. Tarihin her aşamasında ve bütün toplumlarda birlikte yaşamanın ve refah ortamının ana unsurlarından biri adalet olmuştur. Adalet duygusunu yitiren insanların çoğaldığı toplumlar yok olmaya yüz tutmuştur. Çünkü hukuki, sosyal ve ekonomik anlamda adil olmayan toplulukların üyeleri demokratik veya antidemokratik bağlamlarda isyan etmiş itiraz etmiştir. Bu doğrultudaki literatür incelendiğinde Van Zomeren ve arkadaşları (2008) adaletsizlik, yeterlilik ve kimlik değişkenlerini içeren, verilerin bir alt analizinde adaletsizliğin, kimlik ve kolektif eylem arasında aracı değişken olduğunu bulmuşlardır. Ayrıca Zomeren, Postmes ve Spears'ın (2008) ileri sürdükleri sosyal kimlik ve kolektif eylem modeli vasıtasıyla, kimlik ile kolektif eylemin ilişkili olduğunu ve algılanan adaletsizlik ile algılanan yeterliliğin, kimlik ile kolektif eylem arasında aracılık ettiğini bulmuşlardır. Bu bağlamda belirli bir sosyal gruba aidiyet hisseden bireyin algıladığı adaletsizlik oranında kolektif eyleme yöneldiği düşünülmektedir. Bununla beraber algılanan adaletsizlik duygusunun bireyin yöneldiği kolektif eylem boyutunu da etkileyeceği, yani eğer birey düşük düzeyde sosyal adaletsizlik algıladıysa daha çok bireye yasal sorumluluk yüklemeyen eylemlere katılacağı, birey yüksek düzeyde sosyal adaletsizlik algıladıysa daha çok bireye yasal sorumluluk yükleyen eylemlere katılacağı düşünülmektedir.

Türkiye'nin sosyolojik yapısı değerlendirildiğinde; etnik grup, inanç ve kültürel yapı bağlamında çok çeşitli bir ülke olduğu görülecektir. Dolayısıyla Türkiye toplumunda bireylerin kendilerini ait hissettikleri kimlik sayısı çok çeşitlilik arzeder. Birçok sosyal grubun olduğu bir ülkede bir arada yaşama kültürünü geliştirmek, kaynakların eşit dağılımını sağlamak, adil ve demokratik bir ortam geliştirmek; varolan sosyal grupları oluşturan bireylerin kimliklenme düzeylerini, toplum içindeki potansiyellerini ve ihtiyaçlarını bilmekle sağlanır. Bu bağlamda bu çalışma incelediği değişkenler bakımından Türkiye'de yapılan ilk çalışma olması, elde edilen bulguların; Türkiye'de toplumunda yaşayan birçok sosyal grubun adaletsizlik algıları, kimliklenme düzeyleri ve kolektif eylem potansiyellerine ışık tutması bakımından önemlidir.

İletişim araçlarının ve teknolojinin çok geliştiği günümüz toplumlarındaki bireyler; yaşadıkları toplumlardaki sosyal adaletsizlik düzeyini fark etmelerinin yanında, kendi yaşam düzeyleri ile diğer toplumlardaki bireylerin yaşam standartlarını karşılaştırabilecek ve değerlendirebilecek imkânlara sahiptir. Toplumun büyük bir kesimini oluşturan gençler iletişim araçları ve sosyal medyayı en çok kullanan kesim olmakla beraber toplumsal hareketliliklere de öncülük edebilecek dinamik bir güçtür. Ayrıca tarihsel olarak incelendiğinde dünyada ve Türkiye'de birçok toplumsal hareketi ortaya çıkaran, geliştiren ve hatta yürüten kesim üniversiteli gençler olduğu gözlemlenmiştir. Bu bağlamda üniversiteli genç bireylerdeki sosyal adalet/sizlik algılarının ne düzeyde olduğunu tespit etmek ve buna yönelik sosyal politikalar geliştirmek toplumun geleceği ve refahı açısından anlamlı olabilir. Bu bağlamda bu çalışmanın hedefinde Türkiye'deki üniversite öğrencileri bulunmaktadır. Kolektif eylem literatüründe daha çok göçmenler (Gezici-Yalçın 2007; Ufkes, Dovidio ve Tel 2014), eşcinsel aktivistler (Simon, Loewy, Stürmer, Weber, Freytag, Habig ve Spahlinger 1998), sosyal adaletsizliğe uğramış öğrenciler (Lalonde ve Cameron, (1994), aktivist öğrenciler (Braungart ve Braungart 1990, Flacks 1990) gibi normatif olmayan gruplarla yapılan çalışmalar mevcuttur. Yine literatürde öğrencilerle yapılmış kolektif eylem çalışmaları genel normatif grup ile değil; sosyal adaletsizliğe uğramış öğrenciler, aktivist öğrenciler gibi normatif olmayan gruplarla gerçekleştirilmiştir. Böylece bu çalışmanın önemli yanlarında biri normatif öğrenci grubu ile gerçekleştirilerek kolektif eylemin normatif olmayan gruplar dışında da test edilmesidir.

Toplumları oluşturan sosyal grupların da bireyler gibi belirli ihtiyaçları (dil, din, kültür... vb.) vardır. Bu ihtiyaçlar karşılanmadığı zaman veya var olan haklar kısıtlandığı durumlarda bu sosyal gruplarla kimliklenmiş bireylerde adaletsizlik veya dışlanmışlık algıları meydana gelir. Ortaya çıkan bu algılar zamanla bütün toplumu tehdit eden durumları beraberinde getirebilir. Bu çalışma hangi sosyal gruba ait bireylerin hangi nedenlerle kolektif eyleme katılım gösterdiklerini belirlemesi açısından önemli olabilir.

1.6.10. Araştırmanın Hipotezleri

Dinçer (2009), bireyin adaletsizlik algısı arttıkça kimlik aidiyetinin arttığına işaret etmektedir. Öte yandan kimliğin bireye kim olduğunu anlamasını sağlayan bir yapı sunmak, çeşitli bağlar ve değerler yardımıyla yön bulmasını sağlamak, bireysel kontrol duygusu vermek, kendi inanç ve düşünceleri arasında uyum sunarak devamlılık sağlamak ve gelecekle ilgili seçeneklerinin farkına varmasını sağlamak konularında işlevleri vardır. Bu bağlamda kimlik aidiyetinin artması kimlik işlevlerinin de bir şekilde olumlu yönde artmasına işaret ediyor olabilir. Bu bağlamda, sosyal adaletsizlik arttıkça kimliğe aidiyetin buna bağlı olarak kimlik işlevleri algılarının artacağını beklemek mümkündür.

- ▶ **H1.1** Bireyin sosyal adalet algısı ile kimlik işlevlerinden yapı boyutu arasında negatif bir ilişki vardır.
- ▶ **H1.2** Bireyin sosyal adalet algısı ile kimlik işlevlerinden uyum boyutu arasında negatif bir ilişki vardır.
- ▶ **H1.3** Bireyin sosyal adalet algısı ile kimlik işlevlerinden amaç boyutu arasında negatif bir ilişki vardır.
- ▶ **H1.4** Bireyin sosyal adalet algısı ile kimlik işlevlerinden gelecek boyutu arasında negatif bir ilişki vardır.
- ▶ **H1.5** Bireyin sosyal adalet algısı ile kimlik işlevlerinden kontrol boyutu arasında negatif bir ilişki vardır.

Kolektif eylem için en yaygın tanımlama; dezavantajlı ya da düşük statülü grupların kolektif durumunu geliştirmek için hizmet veren her türlü eylem olarak ifade edilmektedir (Wright ve ark. 1990). Dezavantajlı grubun ve grup üyelerinin içinde bulundukları durumu adaletsizlik olarak algılayıp bu durumu düzeltmek için hareket ettikleri düşünüldüğünde sosyal adaletsizliği ortadan kaldırmak için sosyal grup üyelerinin kolektif eyleme yönelebileceği beklenmektedir. Bu bağlamda:

- ▶ **H2.1** Bireyin sosyal adalet algısı ile kolektif eylem alt boyutlarından bireye yasal sorumluluk yükleyen eylemlere katılımı arasında negatif bir ilişki vardır.
- ▶ **H2.2** Bireyin sosyal adalet algısı ile kolektif eylem alt boyutlarından bireye yasal sorumluluk yüklemeyen eylemlere katılımı arasında negatif bir ilişki vardır.
- ▶ **H2.3** Bireyin sosyal adalet algısı ile kolektif eylem toplam puanı arasında negatif bir ilişki vardır.

Dezavantajlı bir grubun üyesinin sergileyebileceği davranışlar çok geniş bir çeşitlilik gösterebilir. Bu davranış çeşitliliği hiçbir durumda hiçbir şekilde eylemlilik göstermemek ile şiddet içeren veya şiddet içermeyen protesto eylemleri arasındaki iki uç arasında değişkenlik gösterir. Bu iki uç arasındaki potansiyel eylemlerin çeşitliliği, hem şekil açısından hem de eylem türü açısından çok geniş bir yelpaze arz edebilir (Wright 2001, Aktaran: Gezici-Yalçın 2007). Ayrıca Lalonde ve Cameron, (1994)'e göre sosyal adaletsizlik deneyimi olan insanların sosyal adaletsizliğe karşı eyleme geçme şekilleri çok boyutluluk ve değişkenlik arz eder. Dolayısıyla yaşadığı herhangi bir adaletsizlik karşısında bireyin nasıl davranacağı ya da hangi düzeyde tepki vereceği üzerinde, bireyin ait olduğu sosyal gruba kimliklenme düzeyinin etkili olduğu düşünülmektedir. Bireyin ait olduğu kimliği sahiplenmesi, yaşadığı dezavantajlı durumun ait olduğu sosyal grubuna yönelik olduğunu hissetmesinin; kolektif eyleme katılım sürecini pozitif yönde etkileyeceği düşünülürken bireyin ait olduğu sosyal grubuna yönelik kimliklenme gücü ve düzeyinin düşük olması ya da aidiyet duygusunun az olması kolektif eyleme katılım sürecine bir etkisinin olmayacağı beklenmektedir. Bu bağlamda:

- **H 3.** Bireyin sosyal adalet algısı ile kimlik gücü arasında pozitif bir ilişki vardır.

Sosyal kimlik kuramları (Tajfel 1978; Tajfel ve Turner 1979) bireyin ait olduğu sosyal grubun, toplumsal statü bağlamında pozitif bir düzeyde olduğunu hissetmesinin önemli olduğunu vurgulamıştır. Bu kurama göre kolektif eylem düşük statülü grupların, üyelerinin kendi gruplarını değersizleştiren sosyal ortamda kendilerini ve gruplarını pozitif anlamda değerli kılmak için başvurdukları bir yöntem olarak değerlendirilebilir. Bu bağlamda ait olduğu sosyal gruba kimliklenme düzeyi güçlü olan bireylerin sosyal gruplarının bulunduğu duruma göre daha pozitif ve güçlü olmasını sağlamak için kolektif eyleme ve alt boyutlarına yönelebilecekleri beklenmektedir.

- **H4.1** Kimlik gücü ile kolektif eylem alt boyutlarından, bireye yasal sorumluluk yüklemeyen eylemler arasında pozitif bir ilişki vardır.
- **H4.2** Kimlik gücü ile kolektif eylem alt boyutlarından, bireye yasal sorumluluk yükleyen eylemler arasında pozitif bir ilişki vardır.
- **H4.3** Kimlik gücü ile kolektif eylem toplam puanı arasında pozitif bir ilişki vardır.

Birçok çalışma (Tougas ve Veilleux 1988; Smith, Spears, Oyen 1994; Gezici-Yalçın 2007) sosyal adaletsizliğin dezavantajlı grubun bireylerinin birlikte kolektif eyleme geçmesi için yeterli bir motivasyon olmayabileceğini ortaya koymuştur. Dolayısıyla adaletsizlik dışında, başka mekanizmalarda kolektif eyleme yönelimi etkileyebilir. Bu düşünce doğrultusunda kimlik işlevlerinin alt boyutlarının sosyal adaletsizlik ile pozitif bir ilişkisi olduğu ve bu ilişkinin bireyin kolektif eyleme ve alt boyutlarına yönelme davranışını pozitif yönde etkileyeceği düşünülmektedir.

Kimliğin bireye sağladığı işlevlerden yapı işlevi; bireyin kim olduğunu anlamasını sağlayan zemindir. Kimlik bireye özerk ve biricik oluşuna dair farkındalık sağlamaktadır, söz konusu farkındalık ise kendinden emin olma duygusu ve benlik saygısı sağlayan bir yapı sunmaktadır (Serafini ve Adams 2002: 367). Bu bağlamda bireyin yapı işlevinin yüksek olması; bireyin özgüveni yüksek, kendini tanımlayabilen ve kendini ifade edebilen bir düzeyde olduğu söylenebilir. Böyle bir yapıda olan bir

bireyin sosyal adaletsizlik algısının düşük olduğu durumda, itiraz edebilme, hakkını savunma veya dezavantajlı durumdan kurtulmak için hem bireye yasal sorumluluk yükleyen hem bireye yasal sorumluluk yüklemeyen hem de genel olarak kolektif eylemlere katılımının yüksek olacağı düşünülmektedir. Bu doğrultuda:

H5.1 Kimlik işlevlerinden yapı işlevi yüksek, sosyal adalet algısı düşük olduğunda bireye yasal sorumluluk yüklemeyen eylemlere katılım artar.

H5.2 Kimlik işlevlerinden yapı işlevi yüksek, sosyal adalet algısı düşük olduğunda bireye yasal sorumluluk yükleyen eylemlere katılım artar.

H5.3 Kimlik işlevlerinden yapı işlevi yüksek, sosyal adalet algısı düşük olduğunda bireyin kolektif eyleme katılımı artar.

Kimliğin bireye sağladığı işlevlerden uyum işlevi; değerler, inançlar ve düşünceler arasında tutarlılık, süreklilik ve uyum duygusu sunmayı ifade eder. Kimlik bireye zaman içinde kendiyile ilgili bir senteze varma ve uyum becerisi sunmaktadır, bu da bireyin kendinden hoşnut olma ve barışık olma duygusunu sağlamaktadır. Kimliğin bu işlevi bireyin sosyal ve akademik alanlarda yaşanan durumlara uyum sağlamasını da ifade etmektedir (Serafini ve Adams 2002: 367). Bu bağlamda bireyin uyum düzeyinin düşük olduğu durum; bireyin içinde yaşadığı sosyal ortama adapte olamaması, yaşadığı dezavantajlı olgulara ve adaletsizliğe uyum sağlayamaması olarak tanımlanabilir. Böylesi bir tabloda bireyin itiraz etme, hak arama ve mücadele etme yeteneğinin yüksek olacağı beklenebilir. Bu durumda;

H6.1 Kimlik işlevlerinden uyum işlevi düşük, sosyal adalet algısı düşük olduğunda bireye yasal sorumluluk yüklemeyen eylemlere katılım artar.

H6.2 Kimlik işlevlerinden uyum işlevi düşük, sosyal adalet algısı düşük olduğunda bireye yasal sorumluluk yükleyen eylemlere katılım artar.

H6.3 Kimlik işlevlerinden uyum işlevi düşük, sosyal adalet algısı düşük olduğunda bireyin kolektif eyleme katılımı artar.

Kimlik işlevlerinden amaç işlevi; çeşitli sosyal bağlar, değerler ve amaçlar aracılığıyla anlam ve yön duygusu sunmaktadır. Kimlik bireyin davranışlarını

yönlendirebileceği ya da kontrol edebileceği bir zemin sağlamaktadır (Serafini ve Adams 2002: 367). Kimliğin bu işlevi bireyin kendi yaşamını organize etme ve belirli hedefler belirlemeyi ifade eder. Bireyin yaşamsal olarak kendini dayandırdığı hedef ve amaç algısı yükseldikçe, hayal ettiği veya planladığı hedeflere ulaşmak için mücadele yeteneğinin ve algısının da yükseleceği söylenebilir. Bu doğrultuda kaynakların paylaşımı veya fırsat eşitsizliğinden doğan sosyal adaletsizliğin düşük olduğu ve kimlik işlevlerinden amaç algısının yüksek olduğu durumda kolektif eylem ve alt boyutlarına katılımın yüksek olacağı düşünülmektedir.

H7.1 Kimlik işlevlerinden amaç işlevi yüksek, sosyal adalet algısı düşük olduğunda bireye yasal sorumluluk yüklemeyen eylemlere katılım artar.

H7.2 Kimlik işlevlerinden amaç işlevi yüksek, sosyal adalet algısı düşük olduğunda bireye yasal sorumluluk yükleyen eylemlere katılım artar.

H7.3 Kimlik işlevlerinden amaç işlevi yüksek, sosyal adalet algısı düşük olduğunda bireyin kolektif eyleme katılımı artar.

Kimlik işlevlerinden kontrol işlevi; kimliğin bireye kontrol duygusu sunmasını ifade etmektedir. Kimlik bireye bağımsız olarak kendini ifade etme yeteneği, özgür irade ve özerklik duygusu sağlamaktadır (Serafini ve Adams 2002: 367). Kimlik gelişimi sürecini tamamlamış ve kimliğin bireye sağladığı işlevlerden kontrol işlevi güçlü olan bireylerde; herhangi bir durumda kendini özgür olarak ifade etmeyi, yaşanan olumlu ya da olumsuz bir durumda iradesinin güçlü olmasını ve bireyin birçok bireysel ve toplumsal baskı unsurundan kendini kurtarıp özerk yaşayabilmesini ifade eder. Dolayısıyla yaşamını ve kendini kontrol edebilen bir bireyin kimlik işlevlerinden kontrol algısının yüksek olduğu ve sosyal adaletsizliğin düşük olduğu durumda kolektif eylem ve alt boyutlarına katılımın yüksek olacağı düşünülmektedir.

H8.1 Kimlik işlevlerinden kontrol işlevi yüksek, sosyal adalet algısı düşük olduğunda bireye yasal sorumluluk yüklemeyen eylemlere katılım artar.

H8.2 Kimlik işlevlerinden kontrol işlevi yüksek, sosyal adalet algısı düşük olduğunda bireye yasal sorumluluk yükleyen eylemlere katılım artar.

H8.3 Kimlik işlevlerinden kontrol işlevi yüksek, sosyal adalet algısı düşük olduğunda bireyin kolektif eyleme katılımı artar.

Kimliğin gelecek işlevi; gelecekle ilgili olasılıklar ve seçeneklere yönelik bir farkındalık sunmaktadır. Kimlik bireye potansiyelini gerçekleştirmek için fırsat veren bir gelecek algısı ve yönelimi sağlamaktadır (Serafini ve Adams 2002: 367). Kimliğin gelecek işlevi bağlamında güçlü olan bireylerin geleceklerini planlama, organize etme ve buna yönelik yüksek bir çaba sarf ettikleri söylenebilir.

Bireyin geleceğine yönelik planlamalar yapması ve zaman, para ve çaba bağlamında bütün kaynaklarını bu gelecek planlamalar için ortaya koyması; bu planlamayı sekteye uğratacak durum ve algılarla her şekilde mücadele edilebileceğini ifade eder. Bu bağlamda bireyin gelecek algısı yüksek ise ve sosyal adalet algısı düşükse, bu durumda bireyin kurguladığı geleceğe yönelik planlamaları gerçekleştirmek için kolektif eylem ve alt boyutlarına katılım sağlayacağı düşünülmektedir. Bu durumda;

H9.1 Kimlik işlevlerinden gelecek işlevi yüksek, sosyal adalet algısı düşük olduğunda bireye yasal sorumluluk yüklemeyen eylemlere katılım artar.

H9.2 Kimlik işlevlerinden gelecek işlevi yüksek, sosyal adalet algısı düşük olduğunda bireye yasal sorumluluk yükleyen eylemlere katılım artar.

H9.3 Kimlik işlevlerinden gelecek işlevi yüksek, sosyal adalet algısı düşük olduğunda bireyin kolektif eyleme katılımı artar.

II. BÖLÜM

2.YÖNTEM

2.1. Örneklem

Bu çalışmanın temel amacı; kimlik gücü, kimlik işlevler ile kolektif eylem arasındaki ilişkide sosyal adaletin rolünü incelemektir. Çalışmanın evrenini üniversitelerde öğrenim gören öğrencilerden oluşturmaktadır. Çalışmanın örneklemini kolay örneklem yöntemi ile; Abant İzzet Baysal Üniversitesi, Gümüşhane Üniversitesi, Hakkari Üniversitesi, İnönü Üniversitesi, Kırıkkale Üniversitesi, Mersin Üniversitesi, Muğla Üniversitesi ve Trakya Üniversitesinde öğrenim gören öğrencilerden oluşturulmuştur. Katılımcılar 263 (% 52.1) kadın, 242 (% 47.9) erkek olmak üzere 505 bireyden oluşturulmuştur. Katılımcıların 175'i (% 34.7) birinci sınıf, 108'i (% 21.4), ikinci sınıf, 146'sı (% 28.9), 76'sı (% 15) dördüncü sınıf öğrencisidir.

2.2. Veri Toplama Araçları

Araştırmada veri toplamak amacıyla Demografik Bilgi Formu, Sosyal Adalet/sizlik Ölçeği (Yıldırım 2011), Kimlik İşlevleri Ölçeği (Demir 2011), Sosyal Adalet ve Kolektif Eyleme İlişkin Açık Uçlu Sorular Formu, Kimlik Gücü'nü Ölçmeye İlişkin Sorular ve Kolektif Eylem Ölçeği kullanılmıştır.

2.2.1. Demografik Bilgi Formu

Demografik Bilgi Formu'nda katılımcılara yaş, cinsiyet, üniversite, fakülte/MYO, bölüm, sınıf, doğum yeri ve en çok yaşadıkları şehir soruları sorulmuştur (Ek.1).

Tablo 2.1: Katılımcılara Ait Demografik Bilgiler

Demografik Değişkenler	N – (%)	
Cinsiyet		
Kadın	263	(% 52.1)
Erkek	242	(% 47.9)
Üniversite		
A.İ.B.Ü.	93	(% 18.4)
Gümüşhane	64	(% 12.7)
Hakkari	55	(% 10.9)
İnönü	53	(% 10.5)
Kırıkkale	64	(% 12.7)
Mersin	61	(% 12.1)
Muğla	31	(% 6.1)
Trakya	84	(% 16.6)
Sınıf		
1. Sınıf	175	(% 34.7)
2 .Sınıf	108	(% 21.4)
3. Sınıf	146	(% 28.9)
4 .Sınıf	76	(% 15)
Bölüm		
Bankacılık	44	(% 8.7)
Bilgisayar	17	(% 3.4)
Biyoloji	1	(% .2)

Çevre Sağlığı	9	(% 1.8)
Diş.Hek.	1	(%.2)
E.E.Müh	45	(% 8.9)
Edebiyat	71	(% 14.1)
Felsefe	21	(% 4.2)
Fen Bilgisi	1	(%.2)
Fizyoterapi	1	(%.2)
Grafik	7	(% 1.4)
Gümrük-İşl	18	(% 3.6)
Hemşirelik	1	(% .2)
Heykel	8	(% 1.6)
İktisat	1	(%.2)
İlahiyat	32	(% 6.3)
İslami Bil.	4	(%.8)
İşletme	64	(% 12.7)
Kamu Yönetimi	1	(%.2)
Muhasebe	1	(%.2)
Özel Eğitim Öğrt.	34	(% 6.7)
PDR	30	(% 5.9)
Psikoloji	40	(% 7.9)
Resim	14	(% 2.8)
Sahne Sanatları	1	(%.2)
Sınıf Öğrt.	24	(% 4.8)
Sos.Bil. Öğrt.	1	(%.2)
Sosyoloji	2	(%.4)
Tarih	1	(%.2)
Tıbbi Lab.	10	(% 2.0)

Fakülte / M.Y.O

Diş.Hek. Fak.	1	(%.2)
Eğitim Fak.	90	(%17.8)
Fen-Edb	136	(%26.9)

Fiz.Ted. Y.O	1	(%.2)
Güzel Sanatlar	30	(%5.9)
İkt. İdr. Bil. Fak.	66	(%13.1)
İlahiyat Fak.	36	(%7.1)
Uyg. Bil. M.Y.O.	80	(%15.8)
Müh. Mim. Fak.	45	(%8.9)
Sağlık M.Y.O	20	(%4.0)

Doğum Yeri/Bölge

Doğu Anadolu Böl.	115	(% 22.7)
Güneydoğu And. Böl.	78	(% 15.4)
Akdeniz Böl.	64	(% 12.6)
İç And. Böl.	85	(% 16.8)
Marmara Böl.	70	(% 13.8)
Ege Böl.	32	(% 6.3)
Karadeniz Böl.	56	(% 11)
Yurt Dışı	5	(% .09)

En Çok Yaşadığı Şehir/Bölge

Doğu Anadolu Böl.	102	(% 20.1)
Güneydoğu And. Böl.	64	(% 12.6)
Akdeniz Böl.	76	(% 15)
İç. And. Böl.	86	(% 17)
Marmara Böl.	84	(% 16.6)
Ege Böl.	36	(% 7.1)
Karadeniz Böl.	53	(% 10.4)
Yurt Dışı	5	(% .09)

2.2.2. Sosyal Adalet/sizlik Ölçeği (SAÖ)

Bu çalışmada sosyal adalet algısını ölçmek için Ljubotina (2004) tarafından geliştirilen ve Yıldırım (2011) tarafından Türkçeye adapte edilen sosyal adalet/sizlik ölçeği kullanılmıştır. Ölçek 5 aralıklı (1= katılmıyorum, 5=Kesinlikle katılıyorum) Likert tipi derecelendirme yöntemi ile değerlendirilmektedir. Ölçeğin Türkçeye uyarlanması çalışmasında yapılan analizler sonucunda ölçekteki ilk 5 maddenin faktör yük değerlerinin 0.58-0.82; madde toplam korelasyon değerlerinin ise 0.71-0.78 arasında değiştiği bulunmuştur. Ayrıca varyans değeri %53.87 ile Cronbach Alpha katsayısı 0.78 olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Orijinali 10 madde olan bu ölçeğin; yapılan analizler sonrasında 5 maddesinin sosyal adalet ölçeği için faktör yük değeri 0.40'tan düşük olduğu anlaşılmış ve analiz dışında bırakılmıştır. Ölçek tek boyutlu olup, ölçekten alınan puanın yükselmesi adaletsizlik algısının yükselmesini ifade eder. Bu çalışmada bu ölçeğin 5. maddesi olan “Ülkemde eğitim ve uzmanlaşmaya yeteri kadar değer verilmez” ifadesinin ters madde olarak çalıştığı tespit edilmiş olup ölçeğin Cronbach Alpha değerinin .67 olduğu analiz edilmiştir (Ek 2).

2.2.3. Kimlik İşlevleri Ölçeği (KİÖ)

Bu çalışmada kimlik işlevleri algısı kimliği çeşitli psikolojik işlevler açısından ele alan Serafini, Maitland ve Adams (2006) tarafından geliştirilen Kimlik İşlevleri Ölçeği (KİÖ) ile ölçülmüştür. Ölçek kimliğin beş ayrı işlevini değerlendirmek amacıyla geliştirilmiştir. 1) Yapı: Bireyin kendisini tanımlayabilmesi için bir yapı sunar, kimlik bireyde bağımsızlık duygusu ve farkındalık hissi yaratır ve bireyin biricik-eşsiz olduğu duygusu kazandırır. Bireyde ; a) benlik saygısı, b) gelişmekte olan kendilik algısına bir temel oluşturur. 2) Amaç : Çeşitli bağlar, değerler ve amaçlar aracılığıyla anlam ve yön duygusu sunar, kimlik çeşitli inanç ve değerler üzerine şekillenir. Kimliğe ilişkin hedefler doğrudan yada dolaylı olarak davranış veya eylemlere yön verir. 3) Kontrol : Bireysel kontrol duygusu ve özgür irade sunar, kendini ifade, bağımsız yapı ve özerklik duygusu kazandırmaktadır. 4) Uyum : Değerler, inançlar ve düşünceler arasında tutarlılık ve uyum duygusu sunar, kimlik oluşumu bireyin zamanla kendi içinde bir sentez veya uyum yeteneği geliştirmektedir. Tutarlılık hissi bireyde düşük kaygı ve kendisiyle barış duygusu yaşamasını sağlar. 5) Gelecek : Bireye gelecekteki olasılıklar

ve alternatif seçenekler bağlamında bir potansiyel sağlar. Bireye hedeflerini gerçekleştirmek için girişimci bir motivasyon sağlarken bireye gelecek yönelimine ilişkin insiyatif alma duygusu sağlar (Serafini ve Adams 2002).

Ölçeğin Türkçe'ye uyarlanması ve standardizasyon çalışması Demir (2011) tarafından yapılmıştır. Kimlik işlevleri birbirinden bağımsız değil, birbiriyle ilişkili ve birbirini etkileyen süreçler olarak tanımlandığından (Serafini ve Adams 2006) Kimlik İşlevleri Ölçeği, başarılı bir biçimde bütünleşmiş bir kimliğin bireyler için psikolojik sonuçlarını araştırmak için tasarlanmıştır (Demir 2011). Kimlik İşlevleri Ölçeği'nin güvenirlik analizinde iç tutarlık katsayıları; Yapı boyutu için .70, Uyum boyutu için .76, Amaç boyutu için .80, Gelecek boyutu için .75 ve Kontrol boyutu için .77 olarak hesaplanmıştır. Ölçeğin beş alt boyutu, her bir boyuta ait madde puanlarının toplanması ile hesaplanmaktadır. 5'li Likert tipinde hazırlanmış 15 maddeden oluşan ölçeğin boyutlarından alınan yüksek puanlar, o boyutun temsil ettiği niteliklerin bireylerde yüksek düzeyde bulunduğunu göstermektedir. Bu çalışmada yapılan güvenirlik analizi (Cronbach Alpha) sonucunda sırasıyla yapı boyutu .60, uyum boyutu .69, amaç boyutu .72, gelecek boyutu .65 ve son olarak kontrol boyutu .68 şeklinde hesaplanmıştır. Ayrıca tüm ölçeğe ait Cronbach Alpha Değeri .87 olarak hesaplanmıştır. (Ek 3).

2.2.4. Kolektif Eylem Ölçeği (KEÖ)

Bu çalışmada üniversite öğrencilerinin kolektif eylem eğilimini değerlendirmek üzere bir ölçüm aracı geliştirilmiştir. Ölçek maddeleri oluşturulurken Gezici-Yalçın'ın (2007) doktora tezinde kullandığı 6 madde incelenmiş, güncel koşullarda kolektif eylemin sosyal medyada da yer bulduğu gözlemleri değerlendirilerek toplam dokuz (9) maddelik bir ölçek geliştirilmiştir. Ölçek 6 aralıklı (1= Hiç, 2=Nadiren, 3=Ara sıra, 4=Çoğunlukla, 5=Sıklıkla, 6= Çok sık) Likert tipi derecelendirme yöntemi ile değerlendirilmektedir. Hazırlanan ölçeğe yapılan faktör analizi sonucunda: ölçek maddelerinin iki faktöre yüklendiği görülmüştür. Faktörler incelendiğinde birinci faktöre yüklenen ve ikinci faktöre yüklenen maddeler arasında kolektif eylemin bireye yüklediği yasal sorumluluk anlamında bir farklılık olduğu görülmüştür. Böylece her ne kadar yasallık zamana ve mekana göre değişkenlik gösteren bir kavram olsa da mevcut düzenlemeler bağlamında kolektif eylem ölçeğinin iki faktörü; bireye yasal sorumluluk

yükleyen eylemlere katılım ve bireye yasal sorumluluk yüklemeyen eylemlere katılım şeklinde iki alt boyutla tanımlanmıştır. Buna göre 1, 2, 3, 4, 5 ve 7 numaralı maddeler birinci faktöre yüklenen bireye yasal sorumluluk yüklemeyen; 6, 8, 9 numaralı maddeler ikinci faktöre yüklenen ve bireye yasal sorumluluk yükleyen kolektif eylem alt boyutları olarak ifade edilebilir. Kolektif Eylem Ölçeği'nin güvenirlik analizinde; bireye yasal sorumluluk yüklemeyen eylemlere katılım alt faktörüne ait iç tutarlılık katsayısı (Cronbach Alpha-C.A) .85 olarak hesaplanırken bireye yasal sorumluluk yükleyen eylemlere katılım alt faktörüne ait iç tutarlılık katsayısı .77 olarak hesaplanmıştır. Tüm ölçeğe ait içsel tutarlılık katsayısı .88 iken ölçeğin varyans değeri % 64.03 olarak hesaplanmıştır. Ölçeğe yönelik psikometrik analizler çalışmanın bulgular bölümünün *“Kolektif Eylem Ölçeğine İlişkin Faktör Analizi Bulgu ve Sonuçları”* başlığı altında ayrıntılı olarak verilmiştir (Ek 5).

2.2.5. Sosyal Adalet ve Kolektif Eyleme İlişkin Açık Uçlu Sorular Formu

Bu çalışmada bireylerin eylemlere katılımını ve sosyal adaletsizliklere yönelik kişisel tutum, duygu ve düşüncelerini değerlendirmek üzere 6 açık uçlu soru hazırlanmıştır. Bu bölümdeki ilk üç (1, 2, 3) soru, kolektif eylemlere katılımı yönelik olarak hazırlanmıştır son 3 soru ise (4, 5, 6) bireylerin yaşadığı sosyal adaletsizliklere ilişkindir ve Ljubotina (2004) tarafından geliştirilip ve Yıldırım (2011) tarafından Türkçeye çevirilip uyarlanan çalışmadan alınmıştır (Ek 6).

2.2.6. Kimlik Gücü'nü Ölçmeye İlişkin Sorular

Kimlik gücü; bireyin kendini ait hissettiği sosyal gruba kendini ne kadar ait hissettiği ve bu hissiyatın yaşamında ne kadar önemli olduğunu ifade eder. Bu çalışmada kimlik gücü “bu grubun üyesi olmak sizin için ne kadar önemli, bu grup kendinizi tanımlarken ne kadar önemli” şeklinde iki tutum ifadesi ile ölçülmüştür. İki ifade 6 aralıklı (1= hiç önemli değil, 6= Çok önemli) likert tipi bir ölçek üzerinden değerlendirilmektedir. Analizler sonucuna bu iki sorunun cronbach alpha değeri .86 olarak ölçülmüştür (Ek 4).

2.3. İşlem

Bu çalışmada, Demografik Bilgi Formu, Sosyal Adalet/sizlik Ölçeği (SA), Kimlik İşlevleri Ölçeği (KİÖ), Sosyal Adalet ve Kolektif Eyleme İlişkin Açık Uçlu Sorular Formu, Kimlik Gücü'nü Ölçmeye İlişkin Sorular ve Kolektif Eylem Ölçeği bu sıralama ile kullanılmıştır. Uygulamaya başlamadan önce ölçeğinden yararlanılan kişilerden izin alınırken Abant İzzet Baysal Üniversitesi (A.İ.B.Ü.) Etik Kurulu'ndan gerekli etik kurulu raporu alınmıştır (Ek.9). Gerekli izinler alındıktan sonra araştırmanın örneklemini teşkil eden: Abant İzzet Baysal Üniversitesi, Gümüşhane Üniversitesi, Hakkari Üniversitesi, İnönü Üniversitesi, Kırıkkale Üniversitesi, Mersin Üniversitesi, Muğla Üniversitesi ve Trakya Üniversitesi'ne sırayla gidilmiştir. Araştırmacı tarafından katılımcılara araştırmanın amacına yönelik kısa bilgilendirmeler yapılmış ve daha sonra kişilerden onam alınıp (Ek.8) ölçekler dağıtılmıştır. Uygulama işleminde ölçeklerin dağıtımına ve verilerin toplanmasına 25.11.2014 tarihinde başlanılıp 27.12.2014 tarihinde bitirilmiştir. Ölçeklerin uygulanması için her üniversiteye dört ya da beş gün ayrılmıştır. Uygulamanın gerçekleştiği fakülte veya Meslek Yüksek Okullarında (M.Y.O) idarecilere ve ders sorumlusuna A.İ.B.Ü. Etik kurulundan alınan, Etik Kurul Raporu ibraz edilip ve kısa bir bilgi verildikten sonra idarecilerin ve ders sorumlularının uygun gördüğü bir sınıfa girilip ölçekler uygulanmıştır. Bu çalışmanın zorunlu bir çalışma olmadığı, isteyenlerin çalışmaya katılmama hakları olduğu ve elde edilen bilgilerin hiçbir şekilde üçüncü şahıslarla paylaşılmayacağı özellikle belirtilip gerekli bilgilendirmeler yapılmıştır. Yapılan bilgilendirme sonrasında toplamda 13 katılımcının çalışmaya katılmadığı ya da yarıda bıraktığı gözlenmiştir. Her üniversite için ölçekler bizzat araştırmacı tarafından dağıtılmış olup veri toplama sırasında ortamda üçüncü şahısların bulundurulmamasına dikkat edilmiştir. Ölçeklerin doldurulma süresi okuma ve anlama hızına göre 15 ile 25 dakika arasında değişmektedir. Çalışmada hedeflenen katılımcı sayısı 400-450 olarak planlanmasına rağmen verilerin toplanma sürecinde üniversitelerde sınav döneminin başlamamış olması ve uygulamanın yapıldığı bölümlerin kalabalık olmasından kaynaklı düşünüldenden daha fazla veriye ulaşılmıştır. Tüm uygulama boyunca 520 katılımcıya ulaşılmıştır. Katılımcılardan alınan ölçekler veri temizliği esasları dikkate alınarak değerlendirilmiş, nihai olarak 505 katılımcının eksiksiz ve değerlendirici yanlılığı olmadan doldurduğuna hükmedilen veriler araştırma amacına uygun istatistiksel analizlerle değerlendirilmiştir.

III. BÖLÜM

3. BULGULAR

Bu çalışmanın temel amacı kimlik gücü ve kimlik işlevleri ile kolektif eylem arasındaki ilişkide sosyal adalet algısının düzenleyici rolünü incelemektir. Çalışmada kimlik gücü, kimlik işlevleri ölçeğinin alt boyutları (yapı, uyum, amaç, gelecek, kontrol) yordayıcı, kolektif eylem ölçeği alt boyutları (bireye yasal sorumluluk yüklemeyen eylemler faktörü ve bireye yasal sorumluluk yükleyen eylemler faktörü) yordanan değişkenler olarak ele alınmıştır. Sosyal adalet algısı ise düzenleyici değişken olarak değerlendirilmektedir. Kimlik gücü, kimlik işlevleri ile kolektif eylem arasındaki ilişkide sosyal adalet algısının düzenleyici rolünü değerlendirmek için yapılan analizlere ait bulgular bu bölümde yer almaktadır.

3.1. Kolektif Eylem Ölçeğine İlişkin Geçerlilik ve Güvenirlilik Analizleri

3.1.1. Kolektif Eylem Ölçeğinin Faktör Yapısı

Toplamda 9 maddeden oluşan ölçek 505 kişilik örnekleme uygulanmıştır. Söz konusu uygulamadan elde edilen veriler; Kolektif Eylem Ölçeği'nin (KEÖ) faktör yapısını incelemek üzere faktör analizi yapılmıştır. KEÖ'nin faktör yapısı scree plot analizi ile incelendiğinde özdeğeri (eigenvalue) 1'in üzerinde 2 faktör olduğu görülmektedir (Grafik:3.1). Analiz de elde edilen Kaiser Meyer Olkin (KMO) değeri (.89), ölçeğin uygulandığı örneklem sayısının ilgili analizleri yapabilmek için yeterli olduğunu göstermiştir. Yine analiz sonunda ölçek maddelerinin iki faktöre yüklendiği gözlenmiştir. Buna göre birinci faktör toplam varyansın % 51.77' sini ikinci faktör toplam varyansın % 12.26'sını açıklamaktadır. İki alt faktör birlikte toplam varyansın

% 64.03' ünü açıklamaktadır. Ölçek maddelerine Direct Oblimin rotasyonu ile faktör analizi yapılmıştır, sonuçlar Tablo 3.1'te görülebilir. Buna göre, bireye yasal sorumluluk yüklemeyen eylemlere katılımı ölçmeye yönelik 6 madde birinci faktöre yüklenerek tek bir faktör altında toplanmakta ve bu faktör toplam varyansın 52.77'sini ve bireye yasal sorumluluk yükleyen eylemlere katılımı ölçmeye yönelik maddelerse ikinci faktöre yüklenerek toplam varyansın 12.26'sını açıklamaktadır. Buna göre bireye yasal sorumluluk yükleyen eylemlere katılımı ve bireye yasal sorumluluk yüklemeyen eylemlere katılımı ölçmeye yönelik maddeler birbirlerinden ayrılarak kendi aralarında gruplanmış iki ayrı faktöre yüklenmişlerdir. Her iki alt faktör tüm varyansın yüzde 64.03'ünü açıklamaktadır.

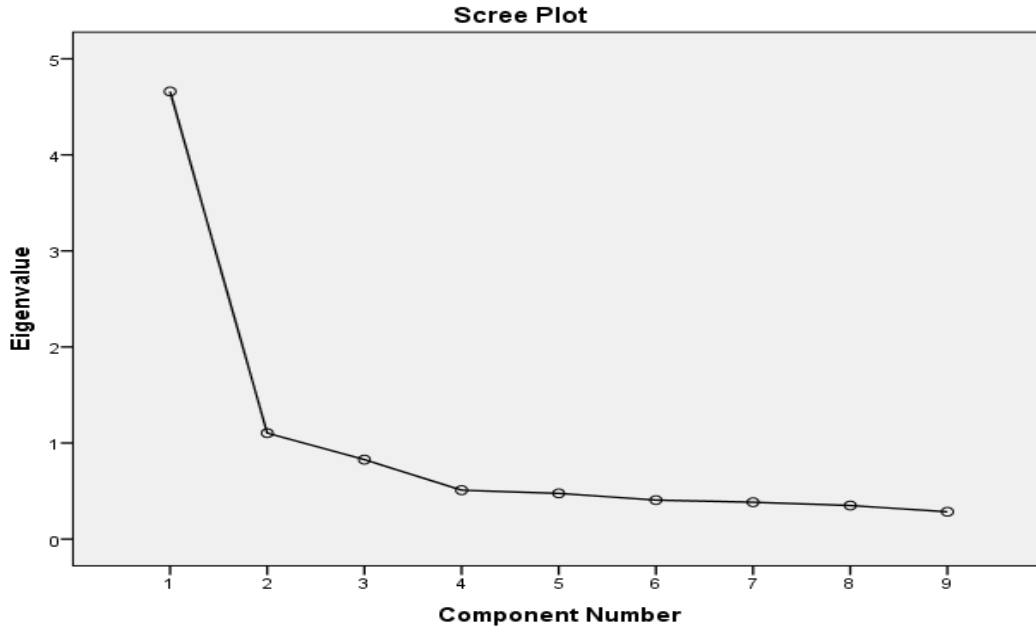
Söz konusu KEÖ faktörlerine tek tek yapılan faktör analizleri sonunda ise; bireye yasal sorumluluk yüklemeyen eylemlere katılım alt faktörü maddelerinin aynı faktöre yüklendiği ve varyansın 58.7'sini açıkladığı görülmektedir. Diğer yandan bireye yasal sorumluluk yükleyen eylemlere katılımı alt faktörüne ait maddeler aynı faktöre yüklenmekte ve varyansın 68.7'sini açıklamaktadır. Ölçek alt faktörlerine ayrı ayrı yapılan faktör analizi sonuçları Tablo 3.2'de görülebilir.

Kolektif eylem ölçeği alt faktörleri arasındaki ilişkiye Pearson korelasyon katsayısı ile bakıldığında bireye yasal sorumluluk yüklemeyen eylemlere katılım alt faktörü ile bireye yasal sorumluluk yükleyen eylemlere katılım alt faktörü ($r = .63$ $p < .01$), bireye yasal sorumluluk yüklemeyen eylemlere katılım alt faktörü ile kolektif eylem toplam puanı arasında ($r = .96$ $p < .01$) pozitif yönde anlamlı ilişkiler görülmüştür. Diğer taraftan bireye yasal sorumluluk yükleyen eylemlere katılım alt faktörü ile kolektif eylem toplam puanı arasında ($r = .83$ $p < .01$) pozitif yönde anlamlı bir ilişki gözlenmiştir. Ölçek alt faktörleri arasındaki ilişkiye ait bulgular Tablo 3.3' de görülebilir.

3.1.2. Kolektif Eylem Ölçeği'ne Yapılan Güvenirlik Analizi Sonuçları

Kolektif eylem ölçeği güvenilirliğine iç güvenilirlik analizleri ile bakılmıştır. Ölçeğin iç tutarlığına Cronbach Alfa değeri ile bakılmıştır. Buna göre; bireye yasal sorumluluk yüklemeyen eylemlere katılım alt faktörüne ait cronbach alpha iç tutarlılık katsayısı .85 iken, bireye yasal sorumluluk yükleyen eylemlere katılım alt faktörüne ait

iç tutarlılık katsayısı .77 olduğu gözlenmiştir. Tüm ölçeğe ait içsel tutarlılık katsayısı .88 dir, Kolektif Eylem ölçeğine ait madde toplam korelasyonları ve Cronbach Alfa iç tutarlılık bilgileri Tablo 3.4’de görülebilir.



Grafik 3.1: Kolektif Eylem Ölçeği Faktör Analizi Scree Plot Grafiği

Tablo 3.1: Kolektif Eylem Ölçeği Direct Oblimin Faktör Rotasyonu Sonuçları

Madde	Faktör Yüğü	Faktör Yüğü	Açıklanan Varyans Yüzdesi (%)	Toplam Açıklanan Birikimli Varyans Yüzdesi (%)
A1	0.71		52.77	52.77
A2	0.72		12.26	64.03
A3	0.81			
A4	0.71			
A5	0.80			
A7	0.76			
B6		0.79		
B8		0.86		
B9		0.77		

Tablo 3.2: Kolektif Eylem Ölçeği Alt Faktörlerine Ait Temel Bileşenler Faktör Analizleri

Madde	Faktör Yüğü	Açıklanan Varyans	Madde	Faktör yüğü	Açıklanan Varyans
A1	0.68	58.7	B6	0.84	68.7
A2	0.77		B8	0.82	
A3	0.78		B9	0.83	
A4	0.78				
A5	0.80				
A7	0.77				

Tablo 3.3: Kolektif Eylem Ölçeği Alt Faktörleri Arasındaki İlişkiler

	Bireye Yasal Sorumluluk Yüklemeyen Eylemler	Bireye Yasal Sorumluluk Yükleyen Eylemler	Kolektif Eylem Top.
Bireye Yasal Sorumluluk Yüklemeyen Eylemler	1	.63**	.96**
Bireye Yasal Sorumluluk Yükleyen Eylemler		1	.83**
Ortalama	16.14	6.49	22.63
SS	7.35	3.88	10.25

N=505 **p<.001

Tablo 3.4: Kolektif Eylem Ölçeği Alt Faktör Maddelerine Ait İçsel Tutarlılık Analizleri

Madde	Ortalama	Standart Sapma	Düzeltilmiş Madde Toplam Korelasyonu	Madde Elenirse Tutarlılık	İçsel Tutarlılık Katsayısı (Cronbach Alpha)
A1	2.42	1.48	0.55	0.85	
A2	2.31	1.45	0.65	0.83	
A3	3.18	1.76	0.67	0.83	
A4	2.03	1.43	0.66	0.83	
A5	3.08	1.70	0.70	0.82	
A7	3.11	1.77	0.66	0.83	
Toplam	16.14	7.35			.85
n=505					
B6	2.08	1.63	0.63	0.67	
B8	1.76	1.39	0.59	0.71	
B9	2.65	1.65	0.61	0.69	
Toplam	6.48	3.87			.77
n=505					
Toplam					.88

3.2. Kimlik Gücü, Kimlik İşlevleri, Sosyal Adalet ve Kolektif Eylem Arasındaki İlişkiler

3.2.1 Korelasyon Analizi Sonuçları (Demografik Değişkenler, Kimlik İşlevleri, Kimlik Gücü, Sosyal Adalet, Kolektif Eylem ve Alt Boyutları)

Bu çalışmada üniversite öğrencilerinin demografik bilgileri, kimlik gücü, sosyal adalet, kimlik işlevleri ve kolektif eylem ölçeklerinden aldıkları genel puanlarının betimleyici istatistikleri Tablo 3.5’de yer almaktadır.

Araştırmacı, ilk olarak araştırma değişkenleri arasındaki ilişkileri görebilmek üzere tüm değişkenlere korelasyon analizi uygulamıştır. Korelasyon analizi sonuçları Tablo 3.6'da yer almaktadır. Analizlerden önce cinsiyet kategorik değişkeni kukla değişken olarak kodlanmıştır (1=Kadın, 2=Erkek). Yapılan analizler, demografik değişkenlerden yaş ile cinsiyet arasında ($r = .144$ $p < .01$) yine yaş ile sınıf arasında ($r = .454$ $p < .01$) pozitif yönde bir ilişki olduğunu ortaya koymuştur. Bir diğer demografik değişken olan cinsiyet değişkeninin kimlik işlevleri ölçeğinin alt boyutu olan uyum değişkeni ile arasında ($r = -.094$ $p < .05$) negatif bir ilişki olduğu gözlenirken; cinsiyet ile kolektif eylem ölçeğinin alt boyutu olan bireye yasal sorumluluk yüklemeyen eylemler arasında ($r = .181$ $p < .01$) pozitif yönde bir ilişki, bireye yasal sorumluluk yükleyen eylemler ile ($r = .193$ $p < .01$) pozitif bir ilişki olmakla beraber kolektif eylem ile arasında ($r = .203$ $p < .01$) pozitif bir ilişki olduğu gözlenmiştir.

Sosyal Adalet değişkeni ile kimlik işlevleri alt faktörlerinden uyum değişkeni arasında ($r = .115$ $p < .01$) pozitif bir ilişki olduğu görülürken sosyal adalet ile diğer kimlik işlevleri arasında herhangi bir ilişki gözlenmemiştir. Dolayısıyla H1.1, H1.2, H1.3, H1.4 ve H1.5 hipotezlerini destekleyen herhangi bir analiz sonucu görülmemiştir.

Sosyal adalet değişkeni ile kolektif eylem ölçeği alt faktörlerinden bireye yasal sorumluluk yüklemeyen eylemler boyutu arasında ($r = -.112$ $p < .05$) negatif bir ilişki bireye yasal sorumluluk yükleyen eylemler ile ($r = -.256$ $p < .01$) negatif bir ilişki ve son olarak sosyal adalet ve kolektif eylem arasında ($r = -.177$ $p < .01$) negatif bir ilişki olduğu gözlenmiştir. H2.1, H2.2 ve H2.3 desteklenmiştir.

Sosyal adalet algısı ile kimlik gücü değişkeni arasında herhangi bir ilişki gözlenmemiştir. H3. Hipotezi desteklenmemiştir.

Kimlik işlevleri alt faktörlerinden yapı ile kolektif eylem alt faktörlerinden bireye yasal sorumluluk yüklemeyen eylemler arasında ($r = .160$ $p < .01$) pozitif bir ilişki gözlenmiştir. Ayrıca yapı ile kolektif eylem toplam puanı arasında ($r = .141$ $p < .01$) pozitif bir ilişki olduğu gözlenmiştir.

Kimlik işlevleri alt faktörlerinden uyum ile kimlik gücü değişkeni arasında ($r = .118$ $p < .01$) pozitif bir ilişki olduğu görülmüştür. Ayrıca uyum kimlik işlevi ile kolektif eylem alt faktörlerinden bireye yasal sorumluluk yüklemeyen eylemler arasında ($r =$

.118 $p < .01$) pozitif bir ilişki gözlenmekle beraber yapı kimlik işlevi ile kolektif eylem toplam puanı arasında ($r = .088$ $p < .05$) pozitif bir ilişki olduğu gözlenmiştir.

Kimlik işlevleri alt faktörlerinden amaç ile kolektif eylem alt faktörlerinden bireye yasal sorumluluk yüklemeyen eylemler arasında ($r = .105$ $p < .05$) pozitif bir ilişki olduğu gözlenmiştir.

Tablo 3.5: Betimleyici analiz sonuçları (Demografik değişkenler, sosyal adalet/sizlik, kimlik işlevleri ve kolektif eylem ölçekleri ve alt faktörleri)

	N	Min.	Max.	X	S.S
Demografik Değişkenler					
Yaş	505	17	44	20.65	2.13
Cinsiyet	505	1	2	1.48	0.50
Sınıf	505	1	4	2.24	1.09
Sosyal Adalet/sizlik Ölçeği					
Sosyal Adalet	504	5	24	11.20	3.61
Kimlik İşlevleri Ölçeği					
Yapı	505	4	15	11.88	1.81
Uyum	505	3	15	12.14	2.02
Amaç	505	4	15	11.70	2.04
Gelecek	505	3	15	10.66	2.19
Kontrol	505	3	15	11.85	1.91
Kimlik Gücü	505	2	12	8.62	3.22
Kolektif Eylem Ölçeği					
B.Yasal. Sor. Yüklemeyen Eyl.	505	6	36	16.14	7.35
B.Yasal. Sor. Yükleyen Eyl.	505	3	18	6.49	3.88
Genel Kolektif Eylem	505	9	54	22.63	10.25

Kimlik işlevleri alt faktörlerinden gelecek ile kolektif eylem alt faktörlerinden bireye yasal sorumluluk yüklemeyen eylemler arasında ($r = .128$ $p < .01$) pozitif bir ilişki gözlenmiştir. Ayrıca gelecek ile kolektif eylem toplam puanı arasında ($r = .093$ $p < .05$) pozitif bir ilişki olduğu gözlenmiştir.

Kimlik işlevleri alt faktörlerinden kontrol ile kimlik gücü değişkeni arasında ($r = .110$ $p < .05$) pozitif bir ilişki olduğu analiz edilmiştir. Diğer taraftan kontrol değişkeni ile kolektif eylem alt faktörlerinden bireye yasal sorumluluk yüklemeyen eylemler faktörü arasında ($r = .219$ $p < .01$) pozitif bir ilişki ve bireye yasal sorumluluk yükleyen eylemler faktörü ile arasında ($r = .109$ $p < .05$) pozitif bir ilişki olduğu gözlenmiştir. Ayrıca kontrol ile kolektif eylem toplam puanı arasında ($r = .199$ $p < .01$) pozitif bir ilişki olduğu gözlenmiştir.

Kimlik gücü değişkeni ile kolektif eylem alt faktörlerinden bireye yasal sorumluluk yüklemeyen eylemler faktörü arasında ($r = .428$ $p < .01$) pozitif bir ilişki, bireye yasal sorumluluk yükleyen eylemler faktörü ile arasında ($r = .200$ $p < .05$) pozitif bir ilişki olduğu gözlenmiştir. Son olarak kimlik gücü değişkeni ile kolektif eylem toplam puanı arasında ($r = .383$ $p < .01$) pozitif bir ilişki olduğu gözlenmiştir. H4.1, H4.2 ve H4.3 hipotezleri desteklenmiştir.

Kimlik gücü, kimlik işlevleri, sosyal adalet ve kolektif eylem değişkenleri arasındaki ilişkiler incelenmiş, sosyal adalet algısının kimlik gücü ve kolektif eylem, kimlik işlevleri ve kolektif eylem arasında aracı olma olasılığı olan korelasyonlar aracı (mediator) değişken analizleri ile incelenmiş ancak anlamlı sonuçlar elde edilememiştir. Bu çalışmada sadece anlamlı ilişkilere yer verilmiştir. Ayrıca kimlik gücünün kimlik işlevleri ve kolektif eylem arasındaki ilişkilere aracı veya düzenleyici etkisi olup olmadığı test edilmiş anlamlı sonuçlar elde edilememiştir.

Tablo 3.6: Korelasyon Analizi Sonuçları (demografik değişkenler, kimlik işlevleri, kimlik gücü, sosyal adalet, kolektif eylem ve alt boyutları)

	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13
1-Yaş	1												
2-Cinsiyet	.144**	1											
3-Sınıf	.454**	.037	1										
4-Sosyal Adalet	-.063	.048	.006	1									
5-Yapı	.043	.030	.066	.041	1								
6-Uyum	.005	-.094*	.058	.115**	.535**	1							
7-Amac	-.019	-.004	-.034	.050	.482**	.455**	1						
8-Gelecek	-.010	.032	.068	.059	.481**	.406**	.609**	1					
9-Kontrol	-.003	.063	.011	.009	.562**	.362**	.533**	.543**	1				
10-Kimlik Gücü	-.013	.086	.015	-.058	.042	.118**	.049	.078	.110*	1			
11-B.Y.S.Yüklemeyen Ey.	.007	.181**	.054	-.112*	.160**	.118**	.105*	.128**	.219**	.428**	1		
12-B.Y.S. Yükleyen Ey.	.079	.193**	.021	-.256**	.068	.007	.013	.004	.109*	.200**	.630**	1	
13-Genel Kolektif Eyl.	.035	.203**	.046	-.177**	.141**	.088*	.080	.093*	.199**	.383**	.956**	.830**	1

Not: **p<.01 *p< .05

3.2.2. Regresyon Analizi: Kimlik İşlevleri, Kimlik Gücü, Sosyal Adalet ve Kolektif Eylem Alt Boyutları

Kimlik gücü ve işlevlerinin kolektif eylem boyutlarını yordayıp yordamadığını sınamak için regresyon analizi gerçekleştirilmiştir (Tablo 3.7). Regresyon analizinde ilk olarak demografik değişkenler (yaş, cinsiyet, sınıf) kontrol değişkeni olarak alınmış, kimlik gücü ve kimlik işlevleri ile ikinci bir blok oluşturulmuştur. Tablo 3.7’de kimlik işlevlerinden yapı, uyum, amaç ve gelecek işlevleri ile kolektif eylem ve alt boyutları olan: bireye yasal sorumluluk yüklemeyen eylemler faktörü ve bireye yasal sorumluluk yükleyen eylemler faktörü arasında anlamlı bir ilişki olmadığını görülmektedir.

Kimlik işlevlerinden kontrol işlevi ile bireye yasal sorumluluk yükleyen eylemlere katılım arasında anlamlı bir ilişki gözlenmezken; kontrol işlevi ile bireye yasal sorumluluk yüklemeyen eylemlere katılım eğilimi arasında ($\beta = .136$, $t = 2.598$, $SH = .203$, $p < .05$) ve yine kontrol işlevi ile kolektif eyleme katılım ($\beta = .136$, $t = 2.598$, $SH = .203$, $p < .05$) arasındaki ilişkilerin anlamlı olduğu görülmüştür (Tablo 3.7).

Kimlik gücü ile bireye yasal sorumluluk yüklemeyen eylemlere katılım ($\beta = .390$, $t = 9.809$, $SH = .091$, $p < .01$), kimlik gücü ile bireye yasal sorumluluk yükleyen eylemlere katılım ($\beta = .163$, $t = 3.839$, $SH = .051$, $p < .01$) ve kimlik gücü ile kolektif eyleme katılım ($\beta = .342$, $t = 9.809$, $SH = .091$, $p < .01$) arasında anlamlı ilişkiler olduğu gözlenmiştir.

Bireylerin sosyal adalet algısı ile bireye yasal sorumluluk yüklemeyen eylemlere katılımı ($\beta = -.105$, $t = 2.659$, $SH = .081$, $p < .01$), sosyal adalet algısı ile bireye yasal sorumluluk yükleyen eylemlere katılımı ($\beta = -.252$, $t = -5.962$, $SH = .045$, $p < .01$) ve sosyal adalet ile kolektif eyleme katılımı ($\beta = -.171$, $t = 4.259$, $SH = .114$, $p < .01$) arasında anlamlı ilişkiler olduğu gözlenmiştir .

Tablo 3.7: Regresyon Analizi Sonuçları (Kimlik gücü, kimlik işlevleri, sosyal adalet ve kolektif eylem boyutları arasında)

		Bireye Yasal Sorumluluk Yüklemeyen Eylemler					Bireye Yasal Sorumluluk Yükleyen Eylemler					Kolektif Eylem Toplam Puan				
		B	SH	β	t	P	B	SH	β	t	p	B	SH	β	t	P
1.Adım	Yaş	-.179	.172	-.052	-1.046	.296	.106	.090	.058	1.171	.242	-.074	.238	-.015	-.309	.757
	Cinsiyet	2.744	.653	.186	4.200	.000	1.432	.344	.184	4.162	.000	4.175	.908	.203	4.599	.000
	Sınıf	.473	.334	.070	1.416	.157	-.043	.176	-.012	-.245	.807	.430	.464	.045	.926	.355
2. Adım	Yapı	.271	.217	.067	1.248	.213	.096	.122	.045	.790	.430	.368	.307	.065	1.199	.231
	Uyum	.089	.180	.024	.497	.619	.020	.101	.010	.200	.842	.109	.253	.022	.432	.666
	Amaç	-.049	.194	-.014	-.253	.800	-.037	.109	-.020	-.343	.732	-.087	.274	-.017	-.316	.752
	Gelecek	-.041	.179	-.012	-.228	.820	-.120	.100	-.068	-1.197	.232	-.161	.252	-.034	-.638	.524
	Kontrol	.527	.203	.136	2.598	.010	.205	.114	.101	1.803	.072	.732	.286	.136	2.560	.011
	Kimlik	.891	.091	.390	9.809	.000	.196	.051	.163	3.839	.000	1.087	.128	.342	8.483	.000
	Gücü															
	Sosyal Adalet	-.215	.081	-.105	-2.659	.008	-.271	.045	-.252	-5.962	.000	-.486	.114	-.171	-4.259	.000

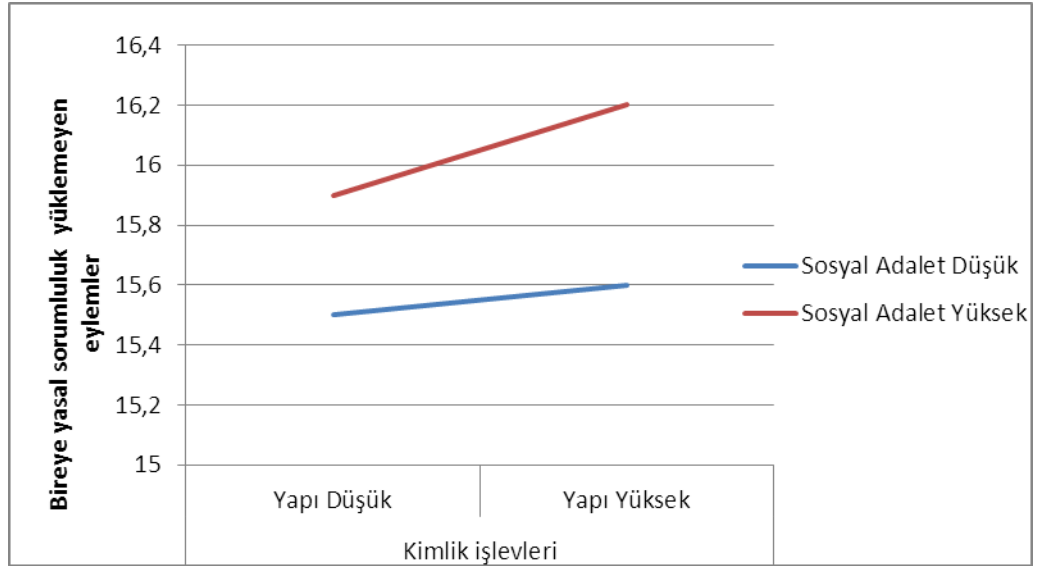
3.2.3. Düzenleyici Regresyon Analizi: Kimlik Gücü, Kimlik İşlevler, Sosyal Adalet ve Kolektif Eylem Alt Boyutları

Bu araştırmada öğrencilerin sosyal adalet algılarının ve kimlik güçlerinin kolektif eyleme katılımları ile kimlik işlevleri arasındaki ilişkide düzenleyici rolünü araştırmak için düzenleyici regresyon analizi yapılmıştır. Kimlik işlevleri ölçeğinin alt boyutları (yapı, uyum, amaç, gelecek, kontrol) ve kimlik gücü yordayıcı, çatışma kolektif eylem ölçeğini alt boyutları (bireye yasal sorumluluk yüklemeyen eylemler, bireye yasal sorumluluk yükleyen eylemler) yordanan değişkenler olarak ele alınmıştır. Sosyal adalet ölçeği ise düzenleyici değişken olarak değerlendirilecektir. Düzenleyici regresyon analizlerinden önce, Aiken ve West (1991) tarafından önerildiği şekilde kimlik işlevleri ve kimlik gücü (yordayıcı değişken) ve sosyal adalet (düzenleyici değişken) merkezleştirilmiş, etkileşim terimi her iki merkezleştirilmiş değişkenin çarpımı ile elde edilmiştir. Regresyon analizinde ilk adıma demografik değişkenler kontrol değişkenleri olarak bir blok halinde alınmıştır. İkinci adıma merkezleştirilmiş kimlik işlevleri ve sosyal adalet alınarak bir blok oluşturulmuştur. Son adıma etkileşim terimi alınmıştır. Bundan sonra, anlamlı bulgular üzerinden regresyon eğrileri için, Aiken ve West (1991) tarafından önerildiği şekilde, düzenleyici değişkenin yüksek (ortalamadan +1 standart sapma) ve düşük (ortalamadan -1 standart sapma) düzeyleri için, bağımsız değişken (kimlik işlevleri) üzerinde bağımlı değişkenin (kolektif eylem alt boyutları) basit regresyon eşitliği hesaplanmıştır. Bu hesaplamalar doğrultusunda basit regresyon eğrileri çizilmiştir.

Tablo 3.8: Düzenleyici regresyon analizi sonuçları (Kimlik işlevleri, sosyal adalet ve bireye yasal sorumluluk yüklemeyen eylemler boyutu)

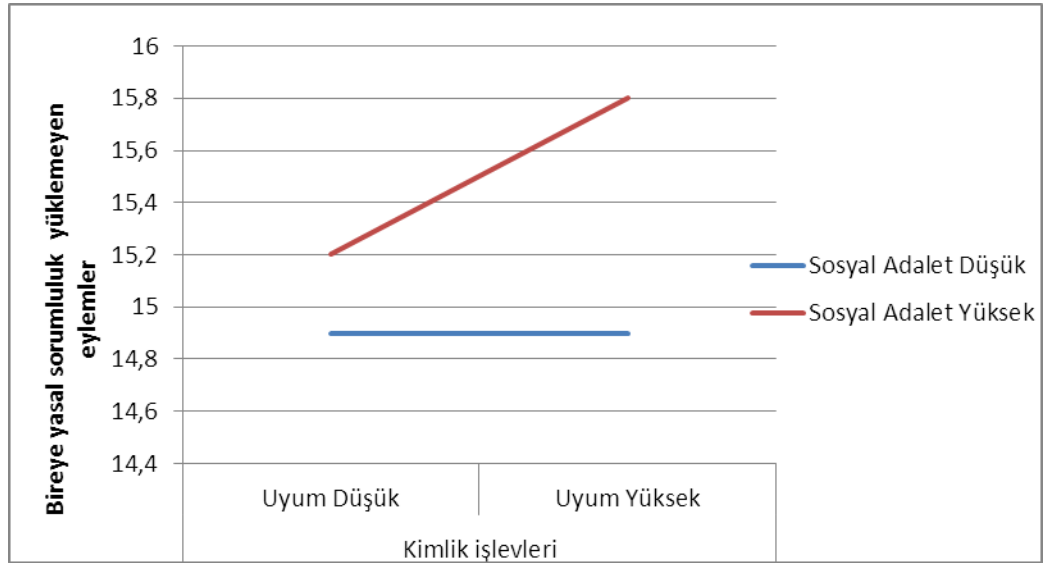
Değişkenler	B	B	T	P	R^2	R^2 değ	F değ
1. Adım					0.04	0.03	6.442
Yaş	-0.18	-0.05	-1.05	0.30			
Cinsiyet	2.74	0.19	4.20	0.00			
Sınıf	0.47	0.07	1.42	0.16			
2. Adım					0.08	0.07	8.44
Yapı	0.65	0.16	3.69	0.00			
Sosyal Adalet	-0.27	-0.13	-3.06	0.00			
3. Adım					0.09	0.08	8.311
Yapı x Sosyal							
Adalet	0.12	0.12	2.68	0.01			
Değişkenler	B	β	T	P	R^2	R^2 değ	F değ
1. Adım					0.04	0.03	6.44
Yaş	-0.18	-0.05	-1.05	0.30			
Cinsiyet	2.74	0.19	4.20	0.00			
Sınıf	0.47	0.07	1.42	0.16			
2. Adım					0.08	0.07	8.14
Uyum	0.56	0.15	3.49	0.00			
Sosyal Adalet	-0.29	-0.14	-3.31	0.00			
3. Adım					0.08	0.07	7.64
Uyum x Sosyal							
Adalet	0.10	0.10	2.19	0.03			
Değişkenler	B	β	T	P	R^2	R^2 değ	F değ
1. Adım					0.04	0.03	6.442
Yaş	-0.18	-0.05	-1.05	0.30			
Cinsiyet	2.74	0.19	4.20	0.00			
Sınıf	0.47	0.07	1.42	0.16			
2. Adım					0.10	0.09	10.62
Kontrol	0.81	0.21	4.89	0.00			
Sosyal Adalet	-0.26	-0.13	-2.97	0.00			
3. Adım					0.10	0.09	9.50
Kontrol x							
Sosyal Adalet	0.08	0.08	1.90	0.05			

Sosyal adalet değişkeninin kimlik işlevleri alt boyutları ile kolektif eylem alt boyutları arasındaki ilişkide düzenleyici etkisini araştırmak için yapılan düzenleyici regresyon analizleri sonunda elde edilen anlamlı veriler Tablo 3.8’de gösterilmiştir. Buna göre ilk olarak, kolektif eylem alt boyutlarından; bireye yasal sorumluluk yüklemeyen eylemler boyutu üzerinde, kimlik işlevleri alt boyutlarından yapı ile sosyal adalet algısı faktörünün etkileşiminin anlamlı ($\beta = .115$, $t = 2.677$, $R^2_{değ} = .091$, $F_{değ} = 8.311$, $p < .01$) olduğu görülmektedir. Bu anlamlı sonucun basit regresyon eğrilerine göre (Grafik:3.2) kimlik işlevlerine ilişkin yapı algısının yüksek olduğu durumda sosyal adalet algısı düşük ise, sosyal adalet algısının yüksek olduğu duruma göre bireyler; bireye yasal sorumluluk yüklemeyen eylemlere daha az katılım sağlarlar. Diğer taraftan yapı işlevi ve sosyal adalet algısı yükseldikçe bireye yasal sorumluluk yüklemeyen eylemlere katılımında yükseldiği görülmüştür. Ayrıca sosyal adalet algısı düşük iken yapı yükseldikçe bireye yasal sorumluluk yüklemeyen eylemlere katılımın arttığı görülmüştür. H5.1 hipotezi desteklenmiştir.



Grafik 3.2: Bireye yasal sorumluluk yüklemeyen eylemler boyutu puanlarının yordanmasında kimlik işlevlerinden yapı alt boyutu ve sosyal adalet arasındaki etkileşim

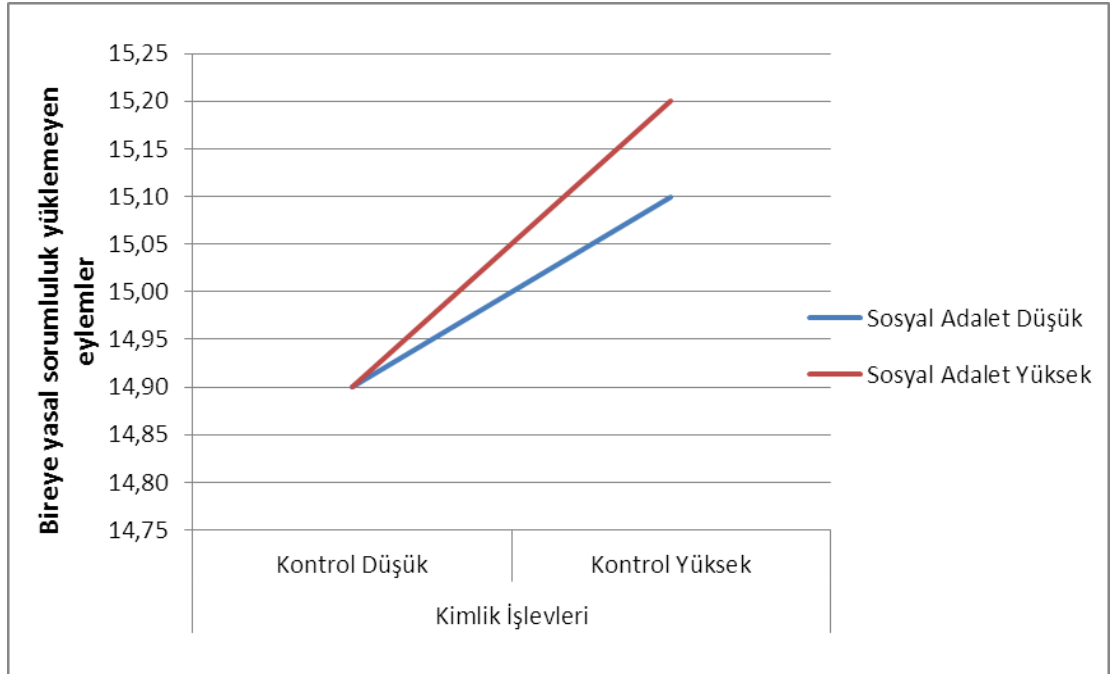
Kolektif eylem boyutlarından bireye yasal sorumluluk yüklemeyen eylemler boyutu üzerinde; kimlik işlevlerinden uyum işlevi ile sosyal adalet algısı faktörünün etkileşiminin anlamlı olduğu görülmektedir ($\beta = .10$, $t = 2.19$, $R^2_{değ.} = .08$, $F_{değ.} = 7.64$, $p < .003$). Bu anlamlı sonucun basit regresyon eğrilerine göre (Grafik:3.3) bireylerin sosyal adalet algısı yüksek olduğu durumda; kimlik işlevlerinden uyum işlevinin hem düşük hem de yüksek olduğu durumlarda, sosyal adalet algısının düşük olduğu duruma göre; kolektif eylem alt boyutu bireye yasal sorumluluk yüklemeyen eylemlere katılımının yüksek olduğu söylenebilir. Diğer taraftan bireyin kimlik işlevlerinden uyum işlevinin yüksek olduğu durumda sosyal adalet algısı düşük ise bireye yasal sorumluluk yüklemeyen eylemlere düşük katılım, sosyal adalet algısı yüksek ise bireye yasal sorumluluk yüklemeyen eylemlere katılımında yüksek olduğu söylenebilir. H6.1, H6.2 ve H6.3 hipotezini destekleyen herhangi bir bulguya ulaşamamıştır.



Grafik 3.3: Bireye yasal sorumluluk yüklemeyen eylemler boyutu puanlarının yordanmasında kimlik işlevlerinden uyum işlevi ve sosyal adalet arasındaki etkileşim

Kolektif eylem boyutlarından bireye yasal sorumluluk yüklemeyen eylemler boyutu üzerinde; kimlik işlevlerinden kontrol işlevi ile sosyal adalet algısı faktörünün

etkileşiminin anlamlı olduğu görülmektedir. ($\beta = .08$, $t = .08$, $R^2 \text{ değ.} = .10$, $F \text{ değ.} = .09$, $p < .05$). Bu anlamlı sonucun basit regresyon eğrilerine göre (Grafik:3.4) Kimlik işlevlerinden kontrol işlevi yüksek iken, sosyal adalet algısının yüksek olduğu durumda, sosyal adalet algısının düşük olduğu duruma göre bireye yasal sorumluluk yüklemeyen eylemlere katılım oranının yüksek olduğu söylenebilir. Diğer taraftan kontrol değişkeninin düşük olduğu durum da sosyal adalet algısının düşük veya yüksek olmasının bireye yasal sorumluluk yüklemeyen eylemler üzerinde herhangi bir etkisinin olmadığı söylenebilir. Başka bir deyişle kontrol işlevi düşük iken bireye yasal sorumluluk yüklemeyen eylemlere katılım üzerinde sosyal adalet algısının düzeyinin bir etkisi görülmemiştir. Ayrıca kontrol işlevi düzeyi düşükten yükseğe doğru artarken bireye yasal sorumluluk yükleyen eylemlere katılımında arttığı görülmüştür. Bu artışın sosyal adalet algısının yüksek olduğu durumda düşüğe göre daha fazla olduğu görülmüştür. H8.1 desteklenirken H8.2 ve H8.3 hipotezlerini destekleyen herhangi bir bulgu gözlenmemiştir.

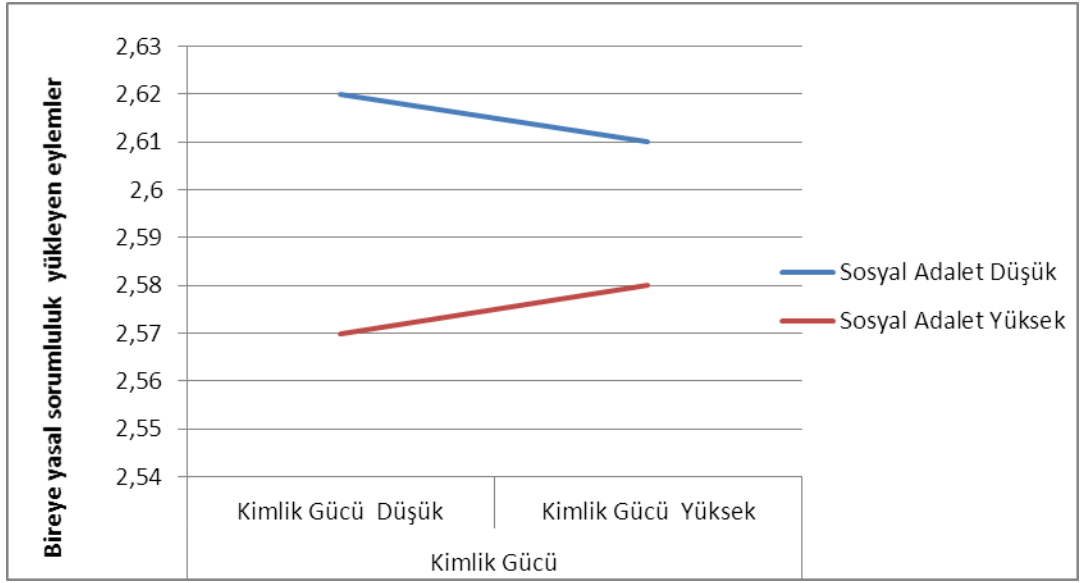


Grafik 3.4: Bireye yasal sorumluluk yüklemeyen eylemler boyutu puanlarının yordanmasında kimlik işlevlerinden kontrol işlevi ve sosyal adalet arasındaki etkileşim

Tablo 3.9: Düzenleyici regresyon analizi sonuçları (Kimlik Gücü, sosyal adalet ve bireye yasal sorumluluk yükleyen eylemler boyutu)

Değişkenler	B	β	T	P	R^2	R^2 değ	F değ
1. Adım					0.04	0.03	6.920
Yaş	0.11	0.06	1.17	0.24			
Cinsiyet	1.43	0.18	4.16	0.00			
Sınıf	-0.04	-0.01	-0.24	0.81			
2. Adım					0.14	0.13	15.86
Kimlik Gücü	0.20	0.17	4.07	0.00			
Sosyal Adalet	-0.27	-0.25	-6.03	0.00			
3. Adım					0.16	0.15	15.28
Kimlik Gücü x							
Sosyal Adalet	-0.04	-0.14	-3.29	0.00			

Sosyal adalet değişkeninin kimlik gücü değişkeni ile kolektif eylem alt boyutu olan bireye yasal sorumluluk yükleyen eylemler arasındaki ilişkide düzenleyici etkisini incelemek için yapılan düzenleyici regresyon analizi sonunda elde edilen anlamlı veriler Tablo 3.9’da gösterilmiştir. Buna göre, kolektif eylem alt boyutlarından bireye yasal sorumluluk yükleyen eylemler üzerinde, kimlik gücü değişkeni ile sosyal adalet algısı faktörünün etkileşiminin anlamlı olduğu görülmektedir ($\beta = -.14$, $t = -3.29$, $R^2_{değ} = .016$, F değ 15.28, $p < .000$). Bu anlamlı sonucun basit regresyon eğrilerine göre (Grafik:3.5) bireyin kimlik yüksek iken, sosyal adalet algısının düşük olduğu durumda, sosyal adalet algısının yüksek olduğu duruma göre bireye yasal sorumluluk yükleyen eylemlere katılım oranının yüksek olduğu söylenebilir. Ayrıca sosyal adalet algısının düşük olduğu durumda; kimlik gücü düşük iken bireye yasal sorumluluk yükleyen eylemlere katılımın, kimlik gücünün yüksek olduğu duruma göre daha yüksek olduğu söylenebilir.

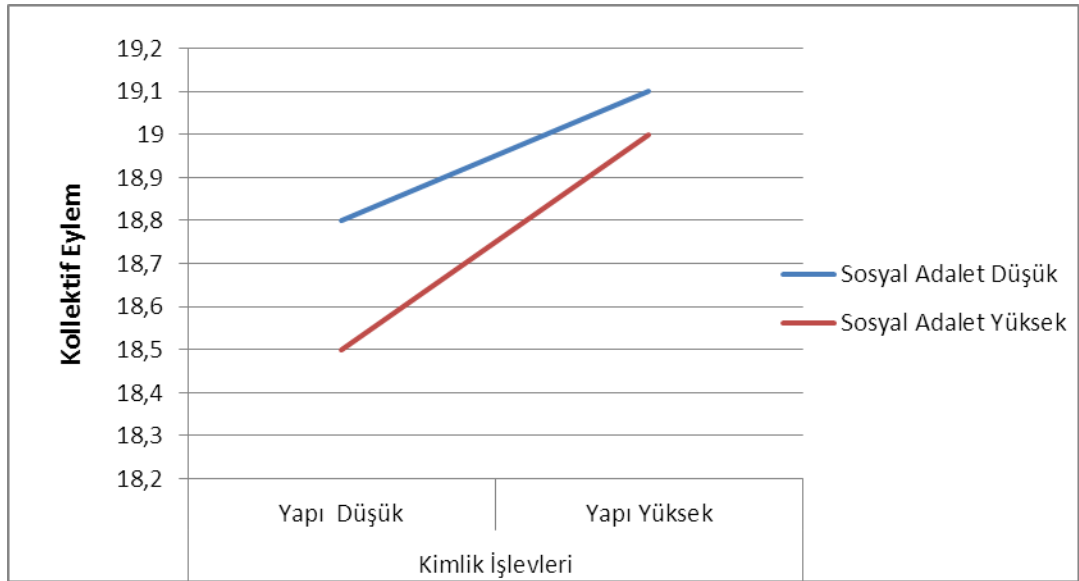


Grafik 3.5: Bireye yasal sorumluluk yükleyen eylemler boyutu puanlarının yordanmasında kimlik gücü değişkeni ve sosyal adalet arasındaki etkileşim

Tablo 3.10: Düzenleyici regresyon analizi sonuçları (Kimlik işlevleri, sosyal adalet ve genel kolektif eylem değişkeni)

Değişkenler	B	β	T	P	R^2	R^2 değ	F değ
1. Adım					0.04	0.04	7.47
Yaş	-0.07	-0.02	-0.31	0.76			
Cinsiyet	4.18	0.20	4.60	0.00			
Sınıf	0.43	0.05	0.93	0.35			
2. Adım					0.10	0.09	10.88
Yapı	0.80	0.14	3.31	0.00			
Sosyal Adalet	-0.56	-0.20	-4.58	0.00			
3. Adım					0.11	0.10	8.311
Yapı x Sosyal							
Adalet	0.14	0.09	2.19	0.03			

Genel kolektif eylem değişkeni üzerinde, kimlik işlevlerinden yapı işlevinin sosyal adalet değişkeni ile etkileşiminin anlamlı (Tablo 3.10) olduğu görülmektedir. ($\beta = .09$, $t = 2.19$, $R^2_{değ} = .04$, $F_{değ} = 7.47$, $p < .05$). Bu anlamlı sonucun basit regresyon eğrilerine göre (Grafik:3.6) bireyin kimlik işlevlerinden yapı işlevinin düşük olduğu durumda sosyal adalet algısı da düşükse, sosyal adalet algısı yüksek olduğu duruma göre kolektif eyleme katılımının daha yüksek olduğu söylenebilir. Diğer taraftan kolektif eyleme katılımın en yüksek olduğu durumun bireyin sosyal adalet algısının düşük olduğu, yapı işlevinin yüksek olduğu durum olduğu söylenebilir. Ayrıca sosyal adalet algısının düşük olduğu durumda bireyin yapı işlevi yükseldikçe kolektif eyleme de katılımın yükseldiği bulunmuştur. H5.3 hipotezi desteklenirken, H5.2 hipotezini destekleyen herhangi bir analiz sonucu görülmemiştir.



Grafik 3.6: Kolektif eylem puanlarının yordanmasında kimlik işlevlerinden yapı işlevi ve sosyal adalet arasındaki etkileşim.

Kimlik gücü, kimlik işlevler, sosyal adalet ve kolektif eylem alt boyutları çerçevesinde yapılan düzenleyici regresyon analizleri sonucunda H5.2, H7.1, H7.2, H7.3, H9.1, H9.2 ve H9.3 hipotezlerini destekleyen herhangi bir analiz sonucu görülmemiştir.

3.3. Açık Uçlu Sorulardan Elde Edilen Verilere Ait Bulgular ve Tartışma

Çalışmanın bu bölümü açık uçlu sorulardan elde edilen verilerin içerik analizi sonunda ortaya çıkan bulgular ve bulguların betimlenmesine ayrılmıştır.

Tablo 3.11. Sosyal Adalet ve Kolektif Eyleme İlişkin Nitel Verilerin Yüzdelik Dağılım Tablosu

SORU-1- ENÇOK HANGİ EYLEMLERE KATILIRSINIZ?						
	Ana Temalar	N	%	Ana Temalara ilişkin Alt Başlıklar	N	%
				Çevre	5	5,0
1	Şiddet İçermeyen Eylemler	101	41	Sosyal Sorumluluk Eylemleri	9	8,9
				İnsan ve Hayvan Hakları	30	29,7
				Kişisel Gelişime Yönelik Eylemler	38	37,6
				Ülkenin Gelişimine Yönelik Eylemler	3	3,0
				Diğer Şiddetsiz Eylemler(Sosyal Medya İmza Kampanyası)	16	15,8
				TOPLAM	101	
2	Genel Haklar	73	30	Adaletsizlik ve Haksızlık Karşısı	43	58,9
				Özgürlük ve Demokrasi Eylemleri	8	11,0
				Din Odaklı Eylemler	14	19,2
				Eğitim Hakkına ve Branşa Saldırı	8	11,0
				TOPLAM	73	
				Etnik İnkâr ve Asimilasyona Karşı Eylemler	14	27,5
				Atatürk ve Cumhuriyet Eylemleri	4	7,8
3	Siyasal Görüş Eylemleri	51	21	Siyasi Eylemler	6	11,8
				Türk Milliyetçiliği	23	45,1
				Hükümet ve İktidar Karşısı Eylemler	4	7,8
				TOPLAM	51	
				Kapitalizm ve Sistem Karşısı Eylemler	1	5,3
4	Dayanışma	19	8	İşçi Eylemleri	6	31,6
				Birlik Bereberlik Eylemleri	3	15,8
				Gezi	9	47,4
	TOPLAM	244		TOPLAM	19	

SORU-2- EYLEMLERE KATILMA NEDENLERİNİZ NELERDİR?						
	Ana Temalar	N	%	Ana Temalara ilişkin Alt Başlıklar	N	%
				İnsan Hakları Savunucusuyum	3	2,88
1	Hak Arayışı	104	42	Özlük Haklarına Saldırı	15	14,42
				Mazlumun Yanında Olmak	7	6,73
				Adaletsizliği ve Haksızlığı Sevmem	74	71,15
				Öfke	3	2,88
				Devlet Baskısına Karşıyım	2	1,92
				TOPLAM	104	
				Çevreciyim Doğayı Severim	6	20,7
				Farkındalık Yaratmak	14	48,3
2	Dikkat Çekmek	29	12	Ülkenin Gelişimini İstiyorum	6	20,7
				Eksik Birşeyleri Düzeltmek	3	10,3
				TOPLAM	29	
				Bilgilenmek İçin	28	41,2
				Kendimi İfade Etmek İçin	13	19,1
3	Kişisel Tatmin	68	28	Vicdanımı Rahatlatıyorum	13	19,1
				Eğlenmek İçin	14	20,6
				TOPLAM	68	
				Dindar Olduğum İçin	12	27,3
4	Sosyal Grubu Önplana Çıkaran Eylemler	44	18	Milliyetçiyim	16	36,4
				Atatürkçü ve Cumhuriyetçiyim	4	9,1
				Etnik Kimlik Odaklı Eylemler	12	27,3
	TOPLAM	245		TOPLAM	44	

SORU-3- EYLEMLERE KATILMAMA NEDENLERİNİZ NELERDİR?						
	Ana Temalar	N	%	Ana Temalara ilişkin Alt Başlıklar	N	%
1	İşlevsiz	42	40	Amaçsız Kargaşa Ve Gereksiz	42	100
2	Gruba Güvenmemek	6	6	Eylem Yapan Grupların Samimiyetsiz Olması	6	100
3	Yasal Problem Yaşamamak	9	9	Siyasi Eylemlere Katılmam-Zarar Görebilirim	9	100

4	Ortamsal Etkenler	17	16	Şartlar Uygun Olmadı	8	47,1
				Kalabalıkları Sevmem	9	52,9
				TOPLAM	17	
				Eylem Yapmak Kadına Yakışmaz	2	25,0
5	Sosyal Çevre Tarafından Farklı Algılanma Kaygısı	8	8	Ailem İzin Vermez	5	62,5
				Etiketlenmemek İçin	1	12,5
				TOPLAM	8	
				Milliyetçiyim Devlete Karşı Gelmem	3	75,0
6	İktidardan Yana Olmak	4	4	Hükümeti Seviyorum	1	25,0
				TOPLAM	4	
				Kutuplaşmamak- Kalp Kırmamak	3	15,8
7	Kutuplaşmama Ve Şiddet Kaygısı	19	18	Şiddete Karşı Olmak	3	15,8
				Eylemler Düşmanlık Yaratıyor	13	68,4
	TOPLAM	105			19	

SORU-4- SOSYAL ADALETİ NASIL TANIMLARSINIZ?

	Ana Temalar	N	%	Ana Temalara ilişkin Alt Başlıklar	N	%
				Ekonomik Sosyal Eşitlik	200	86,6
				Torpil Ve Kayırmanın Olmaması	1	0,4
1	Demokrasi Ve Eşit Haklar	235	72	Cinsiyet Eşitliği	2	0,9
				Ayrımcılığın Olmaması	2	0,9
				Adil Bir Ortamın Olması	16	6,9
				Para ve Zengin Olanın Adaleti	4	1,7
				Devletin Herkesin İhtiyacını Karşılaması	5	2,2
				Halkın Yönetime Katılması	1	0,4
				TOPLAM	231	
2	Tepkisel	92	28,0	Tepkisel(Öyle Birşey Yok, Hangi Adalet)	92	100
	TOPLAM	327				

SORU-5- SİZE YAPILAN EN BÜYÜK ADALETSİZLİĞİ ANLATIRMISINIZ?

Ana Temalar	N	%	Ana Temalara ilişkin Alt Başlıklar	N	%
			Ekonomik Güçlükler-Dağıtımsal Adalet	21	19,4
			Cinsiyet Ayrımcılığı	2	1,9
			Genel Olarak Ayrımcılık	5	4,6
1 Ekonomik,Sosyal ve Siyasal Ayrımcılık	108	50,5	Etnik İnkâr,Asimilasyon ve Nefret Söylemi	26	24,1
			Gerilla Ailesi Olmaktan Kaynaklı Hak Kaybı	1	0,9
			Etnik ve İdeolojik Farklılık	14	13,0
			Başörtüsü ve Dini İnanç	14	13,0
			Torpilden Kaynaklı Hak Kaybı	25	23,1
			TOPLAM	108	
				N	%
			İfade Özgürlüğünün Kısıtlanması	7	6,6
			Anadilde Eğitim Alamama	16	15,1
			Andımızın Okutulması	2	1,9
			Sosyal Medyada Paylaşımında Bulunamama	1	0,9
2 Yasaklar ve Baskı	106	49,5	İbadethanelerin Kapatılması-Tanınmaması	2	1,9
			Sosyal Yaşama Müdahale-İçki Yasası	1	0,9
			Eğitim Hakkına Müdahale-Alan Dışı Atama	21	19,8
			Düşük Not Verilmesi	17	16,0
			Okuldaki Baskı ve Soruşturmalar	4	3,8
			Sınav Sistemi	35	33,0
TOPLAM	214		TOPLAM	106	

SORU-6- BU ADALETSİZLİKTEN KİMİN SORUMLU OLDUĞUNU DÜŞÜNÜYORSUNUZ?

Ana Temalar	N	%	Ana Temalara ilişkin Alt Başlıklar	N	%
			Hükümet-MEB	40	20,9
			Başbakan	3	1,6
			Okul Müdürü	8	4,2
			AKP	4	2,1
			Paralel Yapı	1	0,5
1 Otorite	191	75	Devlet	91	47,6
			Okul Yönetimi	4	2,1
			Recep Tayyip Erdoğan	3	1,6
			Üniversite Hocaları	20	10,5
			Kapitalist-Sömürücü Sistem	6	3,1
			YÖK-ÖSYM	11	5,8
			TOPLAM	191	
2 İlahi	6	2	Allah	6	100

				Sessiz Kalan Herkes	6	22
3	Toplum ve Toplumsal Alt Kesimler	27	11	Bütün Toplum	11	41
				Tutucu ve Bağınaz Olan Herkes	10	37
				TOPLAM	27	
				Arkadaşım/larım	15	52
4	Yakın Çevre	29	11	Aile Yapısı	9	31
				Kendim	5	17
				TOPLAM	29	
5	Medya	2	1	Yazılı ve Görsel Basın	2	100
	TOPLAM	255				

Bu çalışma kapsamında üniversite öğrencilerine 6 açık uçlu sorudan oluşan sosyal adalet ve kolektif eyleme ilişkin açık uçlu sorular formu verilmiş ve görüşlerini yazmaları istenmiştir. 8 üniversiteden ve toplam 505 katılımcıdan alınan veriler sınıf ortamında ve araştırmacı ile katılımcıların dışında kimsenin olmadığı ortamda, zaman sınırlaması koyulmadan elde edilmiştir. Elde edilen verilerden hem araştırmacı hem de danışman tarafından ayrı ayrı içerik analizi yapılarak belirli alt başlıklar oluşturulmuştur. Daha sonra elde edilen alt başlıklar karşılaştırılıp ortak noktaları olan veya birbiri ile ilişkili olduğu düşünülen alt başlıklar birleştirilmiş ve her soruya verilen cevaplar alt başlıkları olan bazı temalar altında toplanmıştır. Katılımcılara sorulan: *“Yukarıda ifade edilen eylemlere katılmıyorsanız katılmama nedenleriniz nelerdir?”* ve *“Bu adaletsizlikten kimin sorumlu olduğunu düşünüyorsunuz?”* sorularına verilen cevapların çok genel olması, daha çok kişisel cevapları içermesi, toplu değerlendirmeye uygun olmaması ve anlamlı yoğunlukta cevapların olmaması nedenleri ile içerik analizi sonunda elde edilen temalar istatistiksel analizlere alınmamıştır.

Katılımcıların; *“Siz en çok hangi eylemlere katılırsınız belirtiniz?”* sorusuna verdikleri cevaplar aşağıdaki temalar altında özetlenebilir.

1. *Şiddet içermeyen eylemler:* (% 41), (çevre, sosyal sorumluluk eylemleri, insan ve hayvan hakları, kişisel gelişime yönelik eylemler, ülkenin gelişimine yönelik eylemler, sosyal medya eylemleri, imza kampanyaları),
2. *Genel haklar:* (% 30), (adaletsizlik ve haksızlık karşıtı eylemler, özgürlük ve demokrasi eylemleri, din odaklı eylemler, eğitim hakkına ve branşa saldırıya karşı eylemler,),
3. *Siyasal görüş eylemleri:* (% 21), (etnik inkar ve asimilasyona karşı eylemler, Atatürk ve cumhuriyet eylemleri, siyasi eylemler, Türk milliyetçiliği eylemleri, hükümet ve iktidar karşıtı eylemler)
4. *Dayanışma eylemleri:* (% 8), (kapitalizm ve sistem karşıtı eylemler, işçi eylemleri, birlik beraberlik eylemleri, gezi eylemleri)

Katılımcıların; “*Yukarıda ifade edilen eylemlere katılma nedenleriniz nelerdir?*” sorusuna verdikleri cevaplar aşağıdaki gibi temalar altında toplanabilir.

1. *Hak arayışı :* (% 42), (insan haklarını savunmak, özlük haklarına saldırı, mazlumun yanında olmak, adaletsizliği ve haksızlığa karşı olmak, öfke, devlet baskısına karşı olmak)
2. *Dikkat çekmek:* (% 12), (çevreciyim doğayı severim, farkındalık yaratmak, ülkenin gelişimini istiyorum, eksik bir şeyleri düzeltmek için)
3. *Kişisel tatmin:* (% 28), (bilgilenmek, kendimi ifade etmek, vicdanımı rahatlatmak, eğlenmek)
4. *Sosyal grubu ön plana çıkaran eylemler:* (% 18), (dindarlık, milliyetçilik, Atatürkçülük ve cumhuriyetçilik, etnik kimlik odaklı nedenler)

Katılımcıların; “*Yukarıda ifade edilen eylemlere katılmıyorsanız katılmama nedenleriniz nelerdir?*” sorusuna verdikleri cevaplar aşağıdaki gibi temalar altında toplanabilir.

1. *İşlevsizlik:* (% 40), (amaçsız kargaşa ve gereksiz).
2. *Kutuplaşma ve şiddet kaygısı:* (% 18), (kutuplaşmamak-kalp kırmamak, şiddete karşı olmak ve eylemler düşmanlık yaratıyor).

3. *Ortamsal etkenlerin etkisi:* (% 16), (şartlar uygun olmadı ve kalabalıkları sevmem).
4. *Yasal problem yaşamamak:* (% 9), (zarar görmemek ve siyasi eylemlerden uzak dururum) .
5. *Sosyal çevre tarafından farklı algılanma kaygısı:* (% 8), (Eylem yapmak kadına yakışmaz, ailem izin vermez ve etiketlenme kaygısı).
6. *Gruba güvenmemek:* (% 6), (eylem yapan grupların samimiyetsiz olması)
7. *İktidardan yana olmak:* (% 4), (hükümeti seviyorum eylem yapmam, milliyetçiyim devlete karşı eylem yapmam)

Katılımcıların; “*Sosyal adaleti nasıl tanımlarsınız?*” Sorusuna verdikleri cevaplar aşağıdaki temalar altında toplanabilir.

1. *Demokrasi ve eşit haklar:* (% 72), (ekonomik sosyal eşitlik, torpil ve kayırmanın olmaması, cinsiyet eşitliği, ayrımcılığın olmaması, adil bir ortamın olması, para ve zengin olanın adaleti, devletin herkesin ihtiyacını karşılaması, halkın yönetime katılması)
2. *Tepkisel tanımlamalar:* (% 28), (sosyal adalet diye bir şey yok, hangi adalet, ütopya)

Katılımcıların; “*Size yapılan en büyük adaletsizliği anlatır mısınız?*” Sorusuna verdikleri cevaplar aşağıdaki temalar altında toplanabilir.

1. *Ekonomik, sosyal ve siyasal ayrımcılık:* (% 50.5), (ekonomik güçlükler- dağıtımsal adalet, cinsiyet ayrımcılığı, genel olarak ayrımcılık, etnik inkar, asimilasyon ve nefret söylemi, gerilla ailesi olmaktan kaynaklı hak kaybı, etnik ve ideolojik farklılık, başörtüsü ve dini inanç, torpilden kaynaklı hak kaybı)
2. *Yasaklar ve baskı:* (% 49.5), (ifade özgürlüğünün kısıtlanması, anadilde eğitim alamama, andımızın okutulması, sosyal medyada paylaşımda bulunamama, ibadethanelerin kapatılması-tanınmaması, sosyal yaşama müdahale-içki yasası, eğitim hakkına müdahale-alan dışı atama, düşük not verilmesi, okuldaki baskı ve soruşturmalar, sınav sistemi)

Katılımcıların; “*Bu adaletsizlikten kimin sorumlu olduğunu düşünüyorsunuz?*” Sorusuna verdikleri cevaplar aşağıdaki temalar altında toplanabilir.

1. *Otorite* : (% 75), (hükümet, M.E.B. (Milli Eğitim Bakanlığı), başbakan, okul müdürü, AKP (Adalet ve Kalkınma Partisi), paralel yapı, devlet, Recep Tayyip Erdoğan, Üniversite hocaları, kapitalist-sömürücü sistem, YÖK (Yüksek Öğretim Kurulu), ÖSYM (Öğrenci Seçme ve Yerleştirme Merkezi)
2. *Yakın çevre*: (% 11), (aile yapısı, arkadaş/larım ve kendim)
3. *Toplum ve toplumsal alt kesimler*: (% 11), (sessiz kalan herkes, bütün toplum tutucu-bağnaz kesimler)
4. *İlahi* : (% 2), (Allah, yaratıcı)
5. *Medya*: (% 1), (yazılı ve görsel basın)

3.3.1 “Siz En Çok Hangi Eylemlere Katılırsınız Belirtiniz?” Sorusuna Verilen Cevapların Betimlenmesi

Katılımcıların “*Siz en çok hangi eylemlere katılırsınız belirtiniz?*” sorusuna verdikleri cevaplar incelendiğinde; en fazla(% 41) *şiddet içermeyen eylemler* teması bağlamındaki eylemlere katıldıkları görülmüştür. Bu soruya cevap veren katılımcıların çoğunluğu (% 37.6) “şiddet içermeyen” eylemlerden, “kişisel gelişime” yönelik eylemlere katıldığını belirtmiştir; örneğin; katılımcı no:113 “*beni sosyal olarak geliştirecek eylemlere katılıyorum*” şeklinde ifade etmiştir. Yine katılımcıların önemli bir bölümü (% 29.7) bu soruya “şiddet içermeyen insan ve hayvan hakları” bağlamında cevaplar vermişlerdir. Örneğin, katılımcı no: 104” *şiddetten uzak her türlü insan hakları ve hayvan hakları eylemlerine katılıyorum*” şeklinde cevap vermiştir. Katılımcıların önemli bir kesiminin verdiği diğer bir cevap ise (% 15.8) şiddetsiz eylem türü olarak kodlanabilecek olan “sosyal medya ve imza kampanyaları” odaklı eylemlerdir. Örneğin katılımcı no:51 “*sosyal medya üzerinden yürütülen kampanya ve etkinliklere katılıyorum*” cevabını vermiştir. Bu soruya katılımcıların küçük bir kısmı (% 8.9) “sosyal sorumluluklar” odaklı cevaplar vermişlerdir. Ayrıca katılımcıların bazıları (%5) “şiddetsiz çevre eylemlerine” katıldıklarını ifade etmişlerdir. Yine şiddet içermeyen eylemlerden olan “ülkenin gelişimine yönelik” eylemlere örnek olacak bazı (% 3)

cevaplar verildiği görülmüştür; örneğin, katılımcı no: 140 “*ülkemi dünyada geliştirecek iyi bir ülke haline getirecek iddiasında olan eylemlere katılırim*” diye cevap vermiştir.

Bu soruya birçok (%30) katılımcının “genel haklar” teması bağlamında cevap verdiği görülmüştür. Bu bağlamda katılımcıların büyük bir kısmı (%58.9) “adaletsizlik ve haksızlık karşıtı” eylemlere katıldıklarını ifade etmiştir. Örneğin katılımcı no:29 “*haksızlığa karşı olma adına her türlü onurlu duruşa katılırim*” ifadesini kullanmıştır. Yine katılımcıların bir kısmı (% 11) bu soruya “özgürlük ve demokrasi” bağlamında cevap vermiştir. Örneğin katılımcı no: 288 “*daha çok özgürlüğü demokrasiyi ve eşitliği savunan eylemlere katılırim.*” Şeklinde ifade etmiştir. Katılımcıların önemli bir kesimi (%19.2) bu soruyu “din odaklı” eylemlere katılım şeklinde cevaplamıştır. Katılımcı no: 155 “*İslam dinini esas alan eylemlere katılırim*” şeklinde cevaplamıştır. Katılımcıların belirli bir kesimi (% 11) bu soruya cevaben; “eğitim hakkına saldırıya karşı olan eylemlere” katıldıklarını belirtmişlerdir. Örneğin katılımcı no: 31 “*branşıma müdahaleyi protesto eden eylemlere katılırim*” ifadesini kullanmıştır.

“Siz en çok hangi eylemlere katılırsınız, belirtiniz?” sorusuna katılımcıların önemli bir kesimi (%21) siyasal görüş teması bağlamında cevap vermiştir. Cevap veren katılımcıların önemli bir kısmı (% 27.5) “etnik ve asimilasyona karşı” eylemlere katıldıklarını belirtmişlerdir; örneğin; katılımcı no:237 “*Tarihte ve şimdi benim ırkıma yapılan zulümleri ve inkârı protesto eden eylemlere katılırim*” cevabını vermiştir. Bu soruya yine siyasal görüş teması ile ifade edilebilecek, “Türk milliyetçiliği” bağlamındaki cevapların yoğun olarak (% 45.1) verildiği görülmüştür. Örneğin, katılımcı no: 5 “*Türk milletini korumak ve yüceltmek için her türlü eyleme katılırim*”. Şeklinde cevap vermiştir. Bazı (% 11.8) katılımcıların “siyasi eylemlere katılırim” şeklinde cevaplar verdikleri görülmüştür. Bir kısım (% 7.8) katılımcı siyasal görüşleri doğrultusunda “Atatürk ve Cumhuriyet” odaklı cevaplar vermiştir, örneğin; katılımcı no: 207 “*Atatürk’ü ve Cumhuriyeti savunan eylemlere katılırim*” cevabını vermiştir. Katılımcıların bir kesimi (% 7.8) ise yine bu bağlamda değerlendirilebilecek; “siyasi eylemler” ve “hükümet-iktidar karşıtı eylemlere katılırim” şeklinde cevaplar vermişlerdir.

“Siz en çok hangi eylemlere katılırsınız, belirtiniz?” sorusuna bazı (% 8) katılımcıların “dayanışma” teması bağlamında cevap verdiği görülmüştür. Bu bağlamda cevap veren katılımcıların önemli bir kısmı (% 47.4) “gezi parkı” eylemlerine katıldıklarını belirtmişlerdir. Örneğin katılımcı no: 61, “sadece gezi eylemlerine katıldım.” İfadesini kullanmıştır. Katılımcıların bazılarının (% 31.6) ifade ettiği ve “dayanışma” teması altında değerlendirilebilecek diğer bir eylem türü ise “işçi eylemleridir”. Örneğin, katılımcı no: 262 bu soruyu “ işçinin ve emekçinin hakkını savunan eylemlere katılırım” şeklinde cevaplamıştır. Katılımcıların az bir kesimi (% 15.8) “birlik ve beraberlik” eylemlerine katıldıklarını ifade ederken sadece bir katılımcı “kapitalizm ve sistem karşıtı” eylemlere katıldığını ifade etmiştir.

3.3.2 “Yukarıda ifade edilen eylemlere katılma nedenleriniz nelerdir?” Sorusuna Verilen Cevapların Betimlenmesi

Katılımcıların “Yukarıda ifade edilen eylemlere katılma nedenleriniz nelerdir?” sorusuna verdikleri cevaplar incelendiğinde, çoğunun (% 42) “hak arayışı” bağlamında cevap verdikleri görülmüştür. Bu tema altında verilen cevapların başlıklara göre dağılımı şöyledir; “adaletsizliği ve haksızlığı sevmem” (%71.1), “özlük haklarına saldırı” (%14.4), “mazlumun yanında olmak” (% 6.7), “insan hakları savunucusu olma” (% 2.9) gibi örneğin katılımcı no: 120 “her türlü haksızlık ve zulme karşı olduğum için adalet odaklı eylemlere katılırım” şeklinde ifade etmiştir. Bu soruya cevap veren katılımcıların çok küçük bir kesimi “öfke” (%2.8) ve “devlet baskısına karşı olma” (%1.9) bağlamlarında cevaplar verdikleri görülmüştür.

“Yukarıda ifade edilen eylemlere katılma nedenleriniz nelerdir? Sorusuna verilen cevapların bir kısmı (% 12) “dikkat çekmek” teması altında toplanmıştır. Bu tema bağlamında cevap veren katılımcıların önemli bir kısmı (% 48.3) bu soruya “farkındalık yaratmak” bağlamında cevaplar vermişlerdir. Örneğin katılımcı no:117 “bu ülkede bazı şeylere karşı farkındalık yaratmak için eylemlere katılırım” şeklinde ifade etmiştir. Yine verilen cevapların önemli bir kısmı (% 20.7) “çevre ve doğaya dikkat çekmek” bağlamında olduğu görülmüştür. Örneğin katılımcı no: 161, “çevreciyim ve doğayı severim bu alana katkı sağlayacak veya çevre katliamlarına dikkat çekecek her türlü eyleme koşma koşma giderim.” Şeklinde cevap vermiştir. Katılımcıların bir kesimi

(%20.7) bu soruya “ülkenin gelişimini istiyorum” şeklinde cevaplar verirken bazı (%10.3) katılımcılar ise “eksik bir şeyleri düzeltmek için” gibi cevaplar vermişlerdir.

Katılımcıların “*Yukarıda ifade edilen eylemlere katılma nedenleriniz nelerdir?*” sorusuna verdikleri cevaplar incelendiğinde cevapların önemli bir kısmının (%28) “kişisel tatmin” teması altında toplanabileceği görülmüştür. Verilen cevapların büyük bir kısmı (%41.2) “bilgilenmek” odaklı olduğu görülmüştür. Örneğin katılımcı no: 167 bu soruya “*bilgi düzeyimi arttırmak için eylemlere katılırım, çok şey öğreniyorum o ortamda*” şeklinde cevap vermiştir. Bu soruya cevap veren katılımcıların önemli bir kesimi (%20.6) yine “kişisel tatmin” olarak değerlendirilebilecek “eğlenmek” odaklı cevaplar verdikleri görülmüştür. Örneğin katılımcı no: 234 “*eylemler çok eğlenceli oluyor o neden katılıyorum*” şeklinde cevap vermiştir. Yine katılımcıların bir kısmı (%19.1) bu soruya “vicdan” tatmini odaklı cevaplar vermişlerdir. Örneğin katılımcı no:57 eylemlere katılım gerekçesini “*eylemlere vicdanımın rahat etmesi ve sonradan pişman olmamak için katılırım*” şeklinde ifade etmiştir. Katılımcıların bir kesimi (%19.1) bu soruya eylemlere “kendimi ifade etmek” için katılımı cevap vermişlerdir.

Katılımcıların “*Yukarıda ifade edilen eylemlere katılma nedenleriniz nelerdir?*” sorusuna verdikleri cevaplar incelendiğinde cevapların önemli bir kısmının (%18) “sosyal grubu ön plana çıkarma” teması altında toplanabileceği görülmüştür. Bu temanın altında değerlendirilebilecek cevapların başında “milliyetçi olma” gelmektedir. Katılımcıların önemli bir kesimi (% 36.4) bu minvalde cevaplar vermişlerdir. Örneğin, katılımcı no: 291 “*Türk milletinin hakkını hukukunu gözeten eylemlere katılırım*” şeklinde cevap vermiştir. Birçok katılımcı (%27.3) bu soruyu “din” odaklı eylemlere katılım şeklinde cevaplamıştır. Katılımcı no: 155 “*İslam dinini esas alan eylemlere katılırım*” şeklinde cevaplamıştır. Sosyal grubu öne çıkarma olarak değerlendirilebilecek diğer bir başlık olarak “etnik kimlik” odaklı nedenlerde katılımcıların verdikleri cevaplar (%27.3) arasında olmuştur. Örneğin, katılımcı no: 425 bu soruya “*ezilen ve inkar edilen halkların yanında olmak onların acısını hafifletmek*” şeklinde cevap vermiştir. Katılımcıların çok küçük bir kesimi (% 9.3) eylemlere katılım nedeni olarak “Atatürkçü ve cumhuriyetçi” olmayı yazmıştır. Örneğin katılımcı no: 271 “*eylemlere katılırım çünkü Atatürkçüyüm*” şeklinde cevap vermiştir.

3.3.3.“Yukarıda ifade edilen eylemlere katılmıyorsanız katılmama nedenleriniz nelerdir?” Sorusuna Verilen Cevapların Analizi

Katılımcılara sorulan “*Yukarıda ifade edilen eylemlere katılmıyorsanız katılmama nedenleriniz nelerdir?*” sorusuna verilen cevaplar analiz edildiğinde katılımcıların büyük bir çoğunluğunun (% 40) “işlevsizlik” teması altında verildiği görülmüştür. Bu bağlamda verilen bütün cevaplar (% 100) “amaçsız kargaşa ve gereksiz” başlığı altında değerlendirilmiştir. Örneğin; katılımcı no: 9 “*eylemler amaçsız, doğrultusuz ve işlevsiz olduğu için katılmayı düşünmedim*” şeklinde ifade etmiştir. Katılımcıların verdikleri cevapların bir kısmı (%16) “ortamsal etkenler” teması altında değerlendirilmiştir. Bu bağlamda verilen cevaplar “şartlar uygun olmadı” (% 47.1) ve “kalabalıkları sevmem” (% 52.9) şeklinde iki başlık altında değerlendirilmiştir. Örneğin; katılımcı no: 102 bu soruya “*kalabalık ortamlardan hoşlanmam*” şeklinde cevap vermiştir. Bu soruya cevap veren katılımcılardan bazıları (% 18) “kutuplaşma ve şiddet kaygısı” teması bağlamında değerlendirilebilecek şekilde cevap vermiştir. Bu tema bağlamında verilen cevaplar “eylemler düşmanlık yaratıyor”(% 68.4), “kutuplaşmamak-kalp kırmamak” (% 15.8) ve “şiddete karşı olmak”(% 15.8) çerçevelerinde cevaplar vermişlerdir. Örneğin; katılımcı no: 72 “*her türlü şiddet ve şiddet ortamına karşıyım*” şeklinde ifade etmiştir. Verilen cevapların analizinde katılımcıların bazıları (% 8) “sosyal çevre tarafından farklı algılanma kaygısı” teması bağlamında cevap verdikleri görülmüştür. Bu temanın alt başlıkları “Eylem yapmak kadına yakışmaz (%25), ailem izin vermez (% 62.5) ve etiketlenme kaygısı (% 12.5) şeklinde kategorize edilmiştir. Bu doğrultuda örneğin; katılımcı no: 159 bu soruyu “*İslam dinine göre eylem yapmak kadına yakışmaz*” şeklinde cevap vermiştir. Katılımcılardan alınan cevapların bazıları (% 9) yasal problem yaşamamak teması altında “zarar görmemek - siyasi eylemlerden uzak dururum” başlığı ile kategorize edilmiştir. Örneğin, katılımcı no: 222 “*siyasi eylemler geleceğimle ilgili bazı problemler yaşamama neden olabilir*” şeklinde ifade etmiştir. Bu soruya cevap veren katılımcıların küçük bir kesimi (% 6) gruba güvenmemek olarak temalandırılacak “eylem yapan kesimlerin samimiyetsizliği” çerçevesinde cevaplar vermiştir. Örneğin, katılımcı no: 146 bu soruya “*hiçbir sosyal veya siyasi grubun samimiyetine inanmıyorum*” şeklinde cevap vermiştir. Katılımcıların çok küçük bir kesimi (% 4) “iktidardan yana olmak” teması altında ve “milliyetçiyim-devlete karşı gelmem” ve

“hükümeti seviyorum” başlıklar altında cevaplar vermişlerdir. Örneğin katılımcı no: 22 “ *ben anarşist değilim, ülkücü kimliğime anarşistlik uymaz. Bana ve benim gibi milliyetçilere devlet malına zarar vermek veya devletin asker polisine saldırıda bulunmak kesinlikle yakışmaz*” şeklinde ifade etmiştir.

3.3.4.“Sosyal adaleti nasıl tanımlarsınız?” Sorusuna Verilen Cevapların Analizi

Araştırmaya katılan üniversite öğrencilerine sorulan “*Sosyal adaleti nasıl tanımlarsınız?*” sorusuna verilen cevaplar analiz edildiğinde katılımcıların büyük bir çoğunluğunun (%72) “demokrasi ve eşit haklar” teması çerçevesinde cevaplar verdikleri görülmüştür. Bu tema altındaki cevapların büyük bir kesimi (% 86,6) “ekonomik ve sosyal eşitlik” alt başlığı altında toplandığı görülmüştür. Örneğin katılımcı no: 416 bu soruya “*insanların farklılıklarından kaynaklı toplumdaki dışlanmadığı, eşitlik ve dayanışmanın var olduğu adalet sistemidir*” şeklinde cevap vermiştir. Katılımcıların verdikleri cevapların yoğunlaştığı (% 6.9) diğer bir alt başlık ise “adil bir ortamın olması” başlığıdır bu bağlamda katılımcı no: 334 “*yaşam alanımızın adil olması*” şeklinde cevap vermiştir. Son olarak adalet tanımlamalarının yoğunlaştığı (% 2.2) bir alt başlık “devletin herkesin ihtiyacını karşılaması” başlığıdır bu bağlamda katılımcı no: 89 düşüncelerini “*devletin bütün vatandaşların ihtiyaç ve eksikliklerini karşılaması*” şeklinde ifade etmiştir. Katılımcıların bazıları bu soruya; “para ve zengin olanın adaleti”(% 1.7), “cinsiyet eşitliği”(% 0.9) ve “ayrımcılığın olmaması”(% 0.9) olarak cevap verirken “halkın yönetime katılması” (% 0.4) ve “torpil-kayırmanın olmaması”(% 0.4) cevaplarını veren katılımcıların sayısının bir (1) olduğu gözlenmiştir. Katılımcıların önemli bir kısmının (%28) verdikleri cevaplar; “tepkisel cevaplar” teması olarak kategorize edilmiştir. Verilen cevaplar arasında “*öyle bir şey yok,*” “*Türkiye’de olmayan adalet türü,*” ve “*hangi adalet*” gibi cevaplar verildiği görülmüştür. Örneğin katılımcı no: 8 bu soruyu “*Türkiye’de böyle bir şey yok*” şeklinde cevaplamıştır.

3.3.5. “Size yapılan en büyük adaletsizliği anlatır mısınız?” sorusuna verilen cevapların analizi:

Araştırmaya katılan üniversite öğrencilerine sorulan “Size yapılan en büyük adaletsizliği anlatır mısınız?” sorusuna verilen cevaplar analiz edildiğinde sonuçların iki tema altında toplandığını gözlenmiştir. Birinci tema olan(% 50.5) “ekonomik sosyal ve siyasal ayrımcılık” teması çerçevesinde verilen cevapların çoğunlukla (%24.1) “etnik inkar asimilasyon ve nefret söylemi” bağlamında cevaplar olduğu görülmüştür. Örneğin; katılımcı no: 424 bu soruyu “*sırf kimliğimden (ırk) dolayı bireysel olarak hakarete ve şiddete maruz kaldığımı hiçbir zaman unutamıyorum. Bu durum bende bilinçaltına yerleşmiş durumda*” şeklinde cevaplandırmıştır. Kendisine yapılan en büyük adaletsizlik olarak tanımlanan bir diğer alt başlık “ekonomik güçlükler ve dağıtımsal adalet” bağlamındaki cevaplardan (%19.4) oluşan başlıktır. Örneğin katılımcı no : 347 kendisine yapılan en büyük adaletsizliği bu soruya “*eğitim alanında öğrencilere maddi olarak fazla destek olunmaması*” şeklinde ifade etmiştir. Bu tema altındaki bir başlık “torpilden kaynaklı hak kaybı yaşamak” (23.1) olarak kodlanabilir. Örneğin katılımcı no: 228 “*daha yüksek puan almama rağmen memur atamalarında mülakatta beni eleyip başkasını aldılar işe*” şeklinde cevap vermiştir. Yine bu soruya verilen ve “ekonomik sosyal ve siyasal ayrımcılık” teması altındaki diğer bir başlık “etnik ve ideolojik farklılıktır” (% 13). Bu bağlamda katılımcı no: 279 “*Kürt olduğum için ve kendimi devrimci olarak tanımladığım için hocalarım hep ön yargılı yaklaşım notlarımı düşük verdiler*” şeklinde ifade etmiştir. Katılımcılardan bazıları (% 13) “başörtüsü ve dini inanç” odaklı cevaplar vermişlerdir. Örneğin katılımcı no: 366 “*sırf başörtü takıyorum diye benimle konuşmayan arkadaşlarımın olması*” şeklinde ifade etmiştir. Katılımcılardan çok az bir kesimi (%4.6) genel olarak ayrımcılık ve cinsiyet ayrımcılığı (%1.9) bağlamlarında cevaplar verirken katılımcı no: 466 “*ailemden birinin gerilla olmasından kaynaklı özellikle kamu kuruluşlarında ayrımcılığa uğruyorum*” şeklinde cevap vermiştir.

“Size yapılan en büyük adaletsizliği anlatır mısınız?” sorusuna verilen cevaplar analizinden elde edilen veriler (%49.5) doğrultusunda oluşturulan ikinci tema yasaklar ve baskı temasıdır. Verilen cevapların yoğunlukla (% 33) kümelendiği alt başlık “*sınav sistemi*” başlığıdır. Bu bağlamda katılımcı no: 373 “*sınav sisteminin çarpıklığından*

kaynaklı saçma sapan bir bölümde okuyorum” şeklinde ifade etmiştir. Katılımcıların önemli bir kesimi (%19.8) kendisine yapılan en büyük sosyal adaletsizliği; “eğitim hakkına müdahale- alan dışı atama”, olarak tanımlamıştır. Örneğin katılımcı no: 4 görüşlerini “ ş u anda gündemde olan özel eğitim alanına bu alanda yetişmemiş elemanların atanmaya çalışılması ve her şeyde olduğu gibi işlerin sadece yapılmak için yapılması gelişi güzel olarak devam etmesi... Bunun sonucunda yetersizliği olan çocukların düşünülmemesi” şeklinde ifade etmiştir. Katılımcıların bazıları (%16) “sınavlarda düşük not verilmesi” gibi cevaplar vermiştir. Katılımcıların bazıları kendisine yapılan en büyük adaletsizliği “ana dilde eğitim alamama” (% 15.1) ve “ifade özgürlüğünün kısıtlanması” (% 6.6) gibi temel hak ve özgürlükler bağlamında değerlendirilebilecek şekilde ifade etmişlerdir. Örneğin katılımcı no: 237 kendisine yapılan en büyük adaletsizliği “ okula giderken anadilimde eğitim alamamam bir başkasının dilinin bana zorla öğretilmeye çalışması ve kendi dilimi konuşurken hor görülmem” olarak anlatmıştır. Katılımcıların küçük bir kısmı bu soruya “andımızın okutulması” (% 1.9), “sosyal medyada bilgi paylaşamama” (% 0.9), “ibadethanelerin kapatılması-tanınmaması” (% 1.9) ve “sosyal yaşama müdahale- içki yasası” (% 0.9) gibi yasaklar ve yaşam biçimine müdahale olarak kategorize edilebilecek cevaplar verdikleri analiz edilmiştir. Örneğin katılımcı no: 193 kendisine yapılan adaletsizliği “ben aleviyim ama benim inancım ile ilgili birçok şey yasak, konuşulamaz. Mesela ibadethanem” şeklinde ifade etmiştir. Katılımcıların küçük bir kesimi (%3.8) kendisine yapılan en büyük adaletsizliği okuldaki “baskı ve soruşturmalar olarak tanımlarken” katılımcı no: 481 kendisine yapılan en büyük adaletsizliği “ailemi öldüren polisin serbest bırakılması” olarak aktarmıştır.

3.3.6. “Bu adaletsizlikten kimin sorumlu olduğunu düşünüyorsunuz?” sorusuna verilen cevapların analizi:

Çalışmaya katılan üniversite öğrencilerine son olarak “Bu adaletsizlikten kimin sorumlu olduğunu düşünüyorsunuz?” sorusu sorulmuş ve verilen cevaplar incelenmiştir. Yapılan analizler sonucunda katılımcıların büyük bir kısmı (% 75) kendilerine yapılan adaletsizliğin sorumlusu olarak; “otorite” ana başlığı altında değerlendirilebilecek; “devlet” (%47.6), “hükümet-M.E.B. (Milli Eğitim Bakanlığı)” (%20.9), “başbakan” (% 1.6), “okul müdürü” (%4.2), “AKP (Adalet ve Kalkınma Partisi)” (%2.1), “paralel

yapı” (%0.5), “Recep Tayyip Erdoğan” (1.6), “Üniversite hocaları” (%10.5), “kapitalist-sömürücü sistem” (%3.1), “YÖK (Yüksek Öğretim Kurulu)-ÖSYM (Öğrenci Seçme ve Yerleştirme Merkezi)” (% 5.8) ve son olarak “okul yönetimi” (%2.1) gibi cevaplar verdiği görülmüştür. Katılımcıların bir kısmı (% 11) bu soruya cevaben “yakın çevre” teması altında ve “aile yapısı” (% 31), “arkadaş/larım”(% 52) ve “kendim”(% 17) gibi alt başlıklar altında cevaplar verdikleri görülmüştür. Bu soruya cevap veren katılımcıların önemli bir kesiminin (%11) “toplum ve toplumsal alt kesimler” ana başlığı altında toplanabilecek “sessiz kalan herkes” (% 22), “bütün toplum”(% 41) ve “tutucu-bağnaz kesimler”(%37) cevaplarını verdikleri görülmüştür. Son olarak katılımcılardan bazıları (% 6) yaşamış oldukları adaletsizliğin sorumlusu olarak ilahi bir boyut olarak değerlendirilebilecek “Allah” cevabını verirken katılımcılardan 2 kişi bu soruya “medya (yazılı ve görsel basın)” cevabını vermişlerdir.

3.4. Bulgular ve Tartışma

3.4.1. Açık Uçlu Sorulara İlişkin Bulgular ve Tartışma (Eylem türü, eylem nedenleri, sosyal adalet tanımlamaları, bireylere yapılan en büyük adaletsizlik, sosyal adalet algısı, kimlik gücü, kolektif eylem alt boyutları)

Bu bölüm açık uçlu sorulardan elde edilen ve nicel veriye dönüştürülen temaların istatistiksel analizlerini kapsamaktadır (Tablo 3.12). Kolektif eylemlere katılıma ilişkin “*En çok hangi eylemlere katılırsınız?*” Sorusuna verilen cevaplar; *şiddet içermeyen eylemler, genel haklar odaklı eylemler, siyasal görüş eylemleri ve dayanışma* başlıkları altında analize dahil edilirken “*Eylemlere katılma nedenleriniz nelerdir?*” Sorusuna verilen cevaplar; *hak arayışı, dikkat çekmek, kişisel tatmin ve sosyal grubu öne çıkaran eylemler* başlıkları altında betimlenmiştir. Diğer taraftan sosyal adalet algısına ilişkin “*Sosyal adaleti nasıl tanımlarsınız?*” sorusuna katılımcıların verdiği cevaplar; *demokrasi ve eşit haklar ve tepkisel cevaplar (öyle bir şey yok, hangi adalet...vb)* başlıkları altında analize dahil edilirken sosyal adalet algısına ilişkin diğer bir soru olan “*Size yapılan en büyük adaletsizliği anlatırmısınız?*” Sorusuna verilen cevaplar *ekonomik sosyal ve siyasal ayrımcılık ve yasaklar-baskı* başlıkları altında analize dahil edilmiştir. Katılımcılara sorulan: “*Yukarıda ifade edilen eylemlere katılmıyorsanız katılmama nedenleriniz nelerdir? Bu adaletsizlikten kimin sorumlu*

olduğunu düşünüyorsunuz?” sorularına verilen cevapların çok genel olması, daha çok kişisel cevapları içermesi, toplu değerlendirmeye uygun olmaması ve anlamlı yoğunlukta cevapların olmaması nedenleri ile istatistiksel analizlere alınmamıştır.

İçerik analizi sonunda, katılımcılar tarafından yeterli sayıda cevap verildiği ve istatistiksel olarak anlamlı sonuçlar elde edilebilecek düzeyde yoğunlukta cevapların verildiği düşünülen; şiddet içermeyen eylemler, genel haklar temelli eylemler, siyasal görüş eylemleri, dayanışma eylemleri, hak arayışı, dikkat çekmek, kişisel tatmin, sosyal grubu önplana çıkarma, demokrasi ve eşit haklar, tepkisel cevaplar, ekonomik sosyal siyasal ayrımcılık ve yasaklar-baskı temaları istatistiki analizlere dahil edilmiştir. Analizlere dahil edilmeye karar verilen temalar kukla değişken olarak kodlanmıştır (örneğin; 1. Kadın, 2. Erkek veya 1.Var, 2. Yok). Böylece veriler temel istatistik analizlerine uygun hale getirilmiştir.

En çok hangi eylemlere katılıyorsunuz? Sorusuna verilen cevaplar ile demografik değişkenler arasındaki ilişki incelendiğinde genel haklar çerçevesindeki eylemlere katılanların, demografik değişkenlerden yaş ile ($r = .094$ $p < .05$) pozitif yönlü bir ilişkisi gözlenirken şiddet içermeyen, siyasal görüş ve dayanışma eylemlerine katılanların herhangi bir demografik değişkenle anlamlı bir ilişkisi gözlenmemiştir.

En çok hangi eylemlere katılıyorsunuz? Sorusuna verilen cevaplar ile sosyal adalet algısı değişkeni arasındaki ilişki incelendiğinde genel haklar çerçevesindeki eylemlere katılanların sosyal adalet algıları ($r = -.138$ $p < .01$) negatif yönlü iken diğer eylemlere katılanların sosyal adalet algılarına dair anlamlı bir ilişki gözlenmemiştir.

Eylem türü ile bireye yasal sorumluluk yüklemeyen eylemlere katılım arasındaki ilişkiler incelendiğinde; eylem türlerinden, şiddet içermeyen ($r = .104$ $p < .05$), genel haklar ($r = .105$ $p < .05$) ve siyasal görüş eylemlerine katılım ($r = .224$ $p < .01$) ile bireye yasal sorumluluk yüklemeyen eylemler arasında pozitif bir ilişki gözlenirken eylem türlerinden genel haklar ($r = .183$ $p < .01$) ve siyasal görüş ($r = .191$ $p < .01$) eylemlerinin bireye yasal sorumluluk yükleyen eylemlerle arasında pozitif bir ilişki olduğu gözlenmiştir.

En çok hangi eylemlere katılıyorsunuz? Sorusuna verilen cevaplar ile kolektif eyleme katılım değişkeni arasındaki ilişki incelendiğinde; eylem türlerinden, şiddet

içermeyen ($r = .101$ $p < .05$), genel haklar ($r = .191$ $p < .01$) ve siyasal görüş eylemleri ($r = .230$ $p < .01$) ile kolektif eyleme katılım arasında pozitif ilişkiler görülürken eylem türlerinden dayanışma ile kolektif eylem arasında anlamlı herhangi bir ilişki gözlenmemiştir.

En çok hangi eylemlere katılıyorsunuz? Sorusuna verilen cevaplar ile kimlik gücü değişkeni arasındaki ilişki incelendiğinde; eylem türlerinden, şiddet içermeyen ($r = .109$ $p < .05$) ve siyasal görüş eylemleri ($r = .121$ $p < .01$) ile kimlik gücü değişkeni arasında pozitif ilişkiler gözlenmiştir.

Katılım sağlanan eylem türleri arasındaki ilişkiler incelendiğinde şiddet içermeyen eylemlere katılım ile genel haklar ($r = -.206$ $p < .01$), siyasal görüş eylemleri ($r = -.168$ $p < .01$) ve dayanışma eylemleri ($r = -.099$ $p < .05$) arasında negatif ilişkiler olduğu gözlenirken: siyasal görüş eylemleri ile genel haklar temelli eylemler arasında ($r = .138$ $p < .01$) pozitif yönlü bir ilişki olduğu gözlenmiştir.

Katılımcılara sorulan “eylemlere katılım nedenleriniz nelerdir? Sorusuna verilen cevaplar ile demografik değişkenler arasındaki ilişkiler incelendiğinde eylemlere katılım nedenlerinden kişisel tatmin ile yaş değişkeni arasında ($r = .121$ $p < .01$) pozitif yönlü bir ilişki olduğu görülmüştür.

Eylemlere katılım nedeni ile sosyal adalet algısı değişkeni arasındaki ilişki analiz edildiğinde; eyleme katılım nedenlerinden hak arayışı ile sosyal adalet algısı arasında ($r = -.145$ $p < .01$) negatif yönlü bir ilişki olduğu gözlenmiştir.

Eyleme katılım nedenleri ile bireye sorumluluk yüklemeyen eylemlere katılım değişkeni arasındaki ilişki incelendiğinde; eyleme katılım nedenlerinden, hak arayışı ($r = .118$ $p < .01$), dikkat çekmek ($r = .124$ $p < .01$), kişisel tatmin ($r = .101$ $p < .05$) ve sosyal grubu ön plana çıkarma çabası ($r = .152$ $p < .01$) ile bireye sorumluluk yüklemeyen eylemlere katılım arasında pozitif yönlü ilişkiler olduğu gözlenmiştir.

Katılımcılara sorulan “eylemlere katılım nedenleriniz nelerdir? Sorusuna verilen cevaplar ile bireye sorumluluk yükleyen eylemler arasındaki ilişki incelendiğinde; eyleme katılım nedenlerinden hak arayışı ($r = .218$ $p < .01$) ve sosyal grubu ön plana

ıkarma çabası ($r = .122$ $p < .01$) arasında pozitif yönlü ilişkiler gözlenirken diğ r eyleme katılım nedenleri ile herhangi bir anlamlı ilişkiye rastlanmamıştır.

Tablo 3.12: Korelasyon analizi sonuçları (demografik değişkenler, kolektif eylem ve alt boyutları, sosyal adalet, kimlik gücü, eylem türleri, eylem nedenleri, adaletsizlik türleri, adaletsizlik sorumluları) (**p<.01 *p<.05)

	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20
1-YAŞ	1																			
2-CİNSİYET	.144**	1																		
3-SINIF	.454**	.037	1																	
4-S.Adalet	-.063	.048	.006	1																
5-Yasal Sorumluluk yüklemeyen Eylemler	.007	.181**	.054	-.112*	1															
6-Yasal Sorumluluk 7-yükleyen Eyl.	.079	.193**	.021	-.256**	.630**	1														
7-Kolektif Eylem	.035	.203**	.046	-.177**	.956**	.830**	1													
8-Kimlik Gücü	-.013	.086	.015	-.058	.428**	.200**	.383**	1												
9-Şiddet İçermeyen	-.060	-.034	-.039	-.037	.104*	.068	.101*	.109*	1											
10-Genel Haklar	.094*	.034	.017	-.138**	.105*	.191**	.147**	.020	-.206**	1										
11-Siyasal Görüş	.012	.073	-.015	-.066	.224**	.183**	.230**	.121**	-.168**	-.138**	1									
12-Dayanışma	-.026	-.044	-.054	-.083	.006	-.003	.003	.081	-.099*	-.081	-.066	1								
13-Hak Arayışı	.035	-.038	-.001	-.145**	.118**	.218**	.167**	.055	.211**	.403**	-.008	.131**	1							
14-Dikkat Çekmek	.016	-.032	-.071	-.077	.124**	.068	.114*	.053	.153**	.044	-.026	.175**	-.126**	1						
15-Kişisel Tatmin	.024	.121**	.050	-.030	.101*	.079	.103*	.082	.397**	-.014	.060	-.017	-.201**	-.097*	1					
16-Sosyal Grubu ön plana	-.019	.027	-.056	-.032	.152**	.122**	.155**	.121**	-.084	.093*	.502**	-.061	-.157**	-.076	-.122**	1				
17-Demokrasi ve eşit haklar	.115**	-.085	.003	.015	-.022	-.072	-.043	.076	.117**	.097*	.048	.069	.201**	.081	-.013	.055	1			
18-Tepkisel Cevaplar	-.012	.009	.026	-.214**	.164**	.185**	.188**	.038	-.082	.098*	.114*	.041	-.037	.060	.054	.127**	-.433**	1		
19-Ekonomik sosyal ve siyasal ayrımcılık	.103*	-.027	.114*	-.207**	.218**	.181**	.225**	-.005	-.007	.143**	.082	.049	.117**	.079	.049	.027	.190**	.129**	1	
20-Yasaklar ve Baskı	-.009	-.008	-.022	-.117**	.084	.067	.085	.128**	.119**	-.018	.102*	.026	.086	.082	.025	.117**	.151**	.072	-.269**	1

Eyleme katılım nedenleri ile kimlik gücü arasındaki ilişki analiz edildiğinde; eyleme katılım nedenlerinden sosyal grubu ön plana çıkarma ($r = .121$ $p < .01$) ile kimlik gücü arasında pozitif yönlü bir ilişki gözlenmiştir.

“Eylemlere katılım nedenleriniz nelerdir?” Sorusuna verilen cevaplar ile “en çok hangi eylemlere katılırsınız?” Sorusuna verilen cevaplar arasındaki ilişkiler incelendiğinde; eyleme katılım nedenlerinden, hak arayışı ($r = .211$ $p < .01$), dikkat çekmek ($r = .153$ $p < .01$) ve kişisel tatmin ($r = .397$ $p < .05$) ile eylem türlerinden şiddet içermeyen eylemlere katılım arasında pozitif yönlü ilişkiler olduğu gözlenmiştir. Yine eyleme katılım nedenlerinden, hak arayışı ($r = .403$ $p < .01$) ve sosyal grubu önplana çıkarma çabası ($r = .093$ $p < .05$) ile eylem türlerinden hak arayışı temelli eylemlere katılım arasında pozitif yönlü ilişkiler gözlenmiştir. Ayrıca eyleme katılım nedenlerinden sosyal grubu ön plana çıkarma çabası ($r = .403$ $p < .01$) ile eylem türlerinden siyasal görüş temelli eylemler arasında pozitif ilişkiler olduğu gözlenmiştir. Son olarak eyleme katılım nedenlerinden hak arayışı ($r = .131$ $p < .01$) ve dikkat çekmek ($r = .175$ $p < .01$) ile eylem türlerinden dayanışma temelli eylemler arasında pozitif bir ilişki olduğu gözlenmiştir.

Eylemlere katılım nedenlerinin birbiri ile olan ilişkileri incelendiğinde; dikkat çekmek nedeni ile hak arayışı ($r = -.126$ $p < .01$), kişisel tatmin ile hak arayışı ($r = -.201$ $p < .01$) ve kişisel tatmin ile dikkat çekmek arasında ($r = -.097$ $p < .05$) negatif yönlü ilişkiler gözlenmiştir. Ayrıca sosyal grubu ön plana çıkarma nedeni ile hak arayışı arasında ($r = -.157$ $p < .01$) ve sosyal grubu ön plana çıkarma ile kişisel tatmin arasında ($r = -.122$ $p < .01$) negatif yönlü ilişkiler olduğu görülmüştür.

Sosyal adaleti nasıl tanımlarsınız? Sorusuna verilen cevaplar ile demografik değişkenler incelendiğinde; demokrasi ve eşit haklar tanımlaması ile yaş değişkeni arasında ($r = .115$ $p < .01$) pozitif bir ilişki gözlenmiştir.

Sosyal adaleti tanımlama ile sosyal adalet algısı arasındaki ilişki incelendiğinde; tepkisel tanımlamalar ile sosyal adalet algısı arasında ($r = -.214$ $p < .01$) negatif yönlü bir ilişki analiz edilmiştir.

Sosyal adaleti tanımlama ile bireye yasal sorumluluk yüklemeyen eylemler arasındaki ilişki incelendiğinde; tepkisel tanımlama ile bireye yasal sorumluluk yüklemeyen eylemler değişkeni arasında ($r = .164$ $p < .01$) pozitif bir ilişki gözlenirken tepkisel tanımlama ile bireye yasal sorumluluk yükleyen eylemler değişkeni arasında ($r = .185$ $p < .01$) pozitif bir ilişki gözlenmiştir.

Sosyal adaleti tanımlama ile kolektif eylem değişkeni arasındaki ilişki incelendiğinde; tepkisel tanımlama ile kolektif eylem değişkeni arasında ($r = .188$ $p < .01$) pozitif bir ilişki gözlenmiştir.

Katılımcılara sorulan “sosyal adaleti nasıl tanımlarsınız? Sorusuna verilen cevaplar ile “en çok hangi eylemlere katılırsınız?” Sorusuna verilen cevaplar analiz edildiğinde; sosyal adalet tanımlamalarından demokrasi ve eşit haklar tanımı ile eylem türlerinden şiddet içermeyen eylem türü arasında ($r = .117$ $p < .01$) pozitif bir ilişki gözlenirken demokrasi ve eşit haklar tanımlaması ile genel haklar eylem türü arasında ($r = .097$ $p < .05$) ve tepkisel tanımlama ile genel haklar eylem türü arasında ($r = .098$ $p < .05$) pozitif yönlü ilişkiler gözlenmiştir. Son olarak tepkisel tanımlama ile siyasal görüş türündeki eylemler arasında ($r = .114$ $p < .01$) pozitif yönlü bir ilişki gözlenmiştir.

“Sosyal adaleti nasıl tanımlarsınız? Sorusuna verilen cevaplar ile “eylemlere katılma nedenleriniz nelerdir?” sorusuna verilen cevaplar incelendiğinde; demokrasi ve eşit haklar tanımlaması ile eyleme katılım nedenlerinden hak arayışı arasında ($r = .201$ $p < .01$) pozitif yönlü bir ilişki gözlenirken sosyal adaleti tepkisel tanımlama ile eyleme katılım nedenlerinden sosyal grubu ön plana çıkarma arasında ($r = .127$ $p < .01$) pozitif yönlü bir ilişki gözlenmiştir.

Sosyal adaleti tanımlama cevaplarının birbirleri ile olan ilişkiler incelendiğinde; tepkisel sosyal adalet tanımlaması ile demokrasi ve eşit haklar tanımlaması arasında ($r = -.433$ $p < .01$) negatif yönlü bir ilişki olduğu gözlenmiştir.

Size yapılan en büyük adaletsizliği anlatır mısınız? Sorusuna verilen cevaplar ile demografik değişkenler arasındaki ilişki incelendiğinde; bir adaletsizlik bağlamı olarak tanımlanan ekonomik sosyal ve siyasal ayrımcılık ile yaş değişkeni ($r = .103$ $p < .05$)

ve sınıf değişkeni ile arasında ($r = .114$ $p < .05$) pozitif bir ilişki gözlenmiştir. Diğer demografik değişkenlerle anlamlı bir ilişki gözlenmemiştir.

Bireylerin kendilerine yapılan en büyük adaletsizlik tanımlamaları ile sosyal adalet arasındaki ilişkiler incelendiğinde: ekonomik sosyal ve siyasal ayrımcılık teması ($r = -.207$ $p < .01$) ve yasaklar ve baskı teması ile sosyal adalet değişkeni arasında ($r = -.117$ $p < .01$) negatif yönlü ilişkiler görülmüştür.

Size yapılan en büyük adaletsizliği anlatır mısınız? Sorusuna verilen cevaplar ile kolektif eylem ve alt boyutları ile olan ilişkiler analiz edildiğinde; bir adaletsizlik bağlamı olarak tanımlanan ekonomik sosyal ve siyasal ayrımcılık ile kolektif eylem alt boyutlarından biri olan bireye yasal sorumluluk yükleyen eylemler ile arasında ($r = .218$ $p < .01$), kolektif eylem alt boyutlarından biri olan bireye yasal sorumluluk yüklemeyen eylemler ile arasında ($r = .181$ $p < .01$) ve kolektif eylem değişkeni ile arasında ($r = .225$ $p < .01$) pozitif yönlü ilişkiler olduğu gözlenmiştir.

Bireylerin kendilerine yapılan en büyük adaletsizlik tanımlamaları ile kimlik gücü arasındaki ilişkiler incelendiğinde: yasaklar ve baskı teması ile kimlik gücü değişkeni arasında ($r = .128$ $p < .01$) pozitif yönlü bir ilişki olduğu görülmüştür.

Size yapılan en büyük adaletsizliği anlatır mısınız? Sorusu ile en çok hangi eylemlere katılırsınız? Sorusuna verilen cevaplar karşılaştırıldığında; bir adaletsizlik teması olan yasaklar ve baskı ile eylem türlerinden şiddet içermeyen eylemler arasında ($r = .119$ $p < .01$) ve siyasal görüş eylemleri ile arasında ($r = .102$ $p < .05$) pozitif yönlü ilişkiler gözlenmiştir. Diğer taraftan adaletsizlik bağlamındaki ekonomik sosyal ve siyasal ayrımcılık teması ile eylem türlerinden genel haklar arasında ($r = .119$ $p < .01$) pozitif yönlü bir ilişki olduğu gözlenmiştir.

Size yapılan en büyük adaletsizliği anlatır mısınız? Sorusu ile eylemlere katılma nedenleriniz nelerdir? Sorusuna verilen cevaplar incelendiğinde; bir adaletsizlik teması olan ekonomik sosyal ve siyasal ayrımcılık teması ile eylemlere katılım nedenlerinden hak arayışı ($r = .117$ $p < .01$) ve sosyal grubu ön plana çıkarma arasında ($r = .117$ $p < .01$) pozitif yönlü ilişkiler olduğu gözlenmiştir.

Size yapılan en büyük adaletsizliği anlatır mısınız? Sorusu ile sosyal adaleti tanımlar mısınız? Sorusuna verilen cevaplar karşılaştırıldığında; bir adaletsizlik teması olan ekonomik sosyal ve siyasal ayrımcılık teması ile sosyal adalet tanımlamalarından demokrasi ve eşit haklar ($r = .190$ $p < .01$) ve tepkisel tanımlama ile arasında ($r = .129$ $p < .01$) pozitif yönlü ilişkiler gözlenirken diğer bir adaletsizlik bağlamı olan yasaklar ve baskı ile adalet tanımlaması olan demokrasi ve eşit haklar ile arasında ($r = .151$ $p < .01$) pozitif yönlü bir ilişki gözlenmiştir.

Son olarak Size yapılan en büyük adaletsizliği anlatır mısınız? Sorusuna verilen cevapların birbiri ile olan ilişkisi incelendiğinde; ekonomik sosyal ve siyasal ayrımcılık teması ile yasaklar ve baskı teması arasında ($r = -.269$ $p < .01$) negatif yönlü bir ilişki gözlenmiştir.

3.4.2.Açık Uçlu Sorulardan Elde Edilen Verilerin Analizi: (Kimlik, Sosyal Adalet Algısı, Kimlik Gücü, Kolektif Eylem Alt Boyutları)

Çalışmanın bu bölümünde bireylerin kendilerini öncelikli olarak ait hissettikleri kimlikler ile sosyal adalet algısı, kimlik gücü, kolektif eylem ve alt boyutları değişkenleri arasındaki ilişkiler analiz edilip yorumlanacaktır.

Katılımcılar tarafından yeterli sayıda cevap verildiği ve istatistiksel olarak anlamlı sonuçlar elde edilebilecek düzeyde yoğunlukta cevapların verildiği düşünülen kimlik tanımlamalarından; Öğrenci ($N=128$), milliyetçi ($N=64$), Atatürkçü ($N=48$), çevreci ($N=17$), muhafazakar ($N=22$), kürk aktivist ($N=65$), inanç ($N=29$), memleket ($N=32$), spor ($N=10$) ve siyasal ($N=231$) kimlikleri istatistiki analizlere dahil edilmiştir. “Siyasal” teması daha genel bir başlık olarak değerlendirildiğinden ve kendini siyasal argümanlarla tanımlayan herkesin (milliyetçi, Atatürkçü, kürk aktivist ve siyasal parti cevapları) dahil edilmesinden kaynaklı diğer temalara göre daha büyük bir örnekleme temsil etmiştir. Analizlere dahil edilmeye karar verilen temalar kukla değişken olarak kodlanmıştır (örneğin; 1. Kadın, 2. Erkek veya 1.Var, 2. Yok). Böylece veriler temel istatistik analizlerine uygun hale getirilmiştir.

Kimlik olarak kendini öğrenci olarak tanımlama ile sosyal adalet algısı arasında ($r = .170$ $p < .01$) pozitif bir ilişki gözlenirken bireye yasal sorumluluk yüklemeyen

eylemler ($r = -.316$ $p < .01$), bireye yasal sorumluluk yükleyen eylemler ($r = -.265$ $p < .01$), kolektif eylem ($r = -.327$ $p < .01$), ve kimlik gücü değişkeni ile arasında ($r = -.173$ $p < .01$) negatif yönlü ilişkiler gözlenmiştir. Bu sonuçlar doğrultusunda kendini öğrenci olarak tanımlayan bireylerin ekonomik ve toplumsal olarak fazla sorumluluklarının olmamasından kaynaklı sosyal adalet algılarının yüksek, yasal sorumluluk gerektiren veya gerektirmeyen herhangi bir eylem türüne katılmadıkları ve öğrenci kimliği ile olan ilişkilerinin az olduğu söylenebilir. Bu bağlamda öğrencilerin daha çok bireysel sorumluluklarına odaklandıkları ve ailelerinin beklentileri doğrultusunda hareket ettikleri ifade edilebilir ((Tablo 3.13)

Kendilerini Atatürkçü olarak tanımlama ile bireye yasal sorumluluk yükleyen eylemlere katılım arasında ($r = -.107$ $p < .01$) negatif bir ilişki gözlenmiştir. Bu bağlamda elde edilen sonuçlar Atatürkçü kimliğine sahip bireylerin yasadışı eylemlerden uzak durdukları ve devlet otoritesine sahip çıktıkları şeklinde yorumlanabilir.

Çevreci kimliğine sahip olma ile bireye yasal sorumluluk yüklemeyen eylemlere katılım ($r = -.087$ $p < .05$) bireye yasal sorumluluk yükleyen eylemlere katılım ($r = -.106$ $p < .05$) kolektif eylem ile arasında ($r = -.103$ $p < .05$) negatif yönlü ilişkiler gözlenmiştir. Sonuçlar doğrultusunda çevreci kimliğine sahip bireylerin her türlü eylemden uzak durdukları söylenebilir. Çevre ve doğanın barışçıl ve şiddetten uzak bir alan olduğu düşünüldüğünde; çevreci bireylerin çevreyi daha bireysel çabalarla koruma odaklı bir yaşam tarzı benimsedikleri söylenebilir. Dolayısıyla ortaya çıkan bu durumda çevreci kimliği ön planda olan bireylerin eylem yapmayı yıkıcı ve sorun çıkaran bir pozisyon olarak değerlendirdikleri düşünülebilir.

Kimlik olarak kendini muhafazakar olarak tanımlama ile bireye yasal sorumluluk yükleyen eylemlere katılım arasında ($r = -.090$ $p < .05$) negatif yönlü bir ilişki gözlenmiştir. Bu bağlamda muhafazakarların yasal sorun yaşayacakları eylemlerden uzak durdukları söylenebilir. Bu durumun yaşam tarzlarını koruma çabasından kaynaklandığı söylenebilir.

Kendini Kürt aktivist olarak tanımlama ile sosyal adalet algısı arasında ($r = -.174$ $p < .01$) negatif bir ilişki gözlenirken, bireye yasal sorumluluk yüklemeyen eylemlere

katılım ($r = .183$ $p < .01$), bireye yasal sorumluluk yükleyen eylemlere katılım ($r = .379$ $p < .01$) ve kolektif eylem ile arasında ($r = .275$ $p < .01$) pozitif yönlü ilişkiler gözlenmiştir. Bu bağlamda kendilerini Kürt aktivist olarak tanımlayan bireylerin sosyal adalet algılarının düşük olduğu ve her türlü eyleme katılım sağladıkları söylenebilir. Verilerden elde edilen sonuçlar doğrultusunda sosyal adalet algısının düşük olması; ülkedeki kaynakların paylaşımı, toplumsal olarak dışlanmışlık algısı ve engellenmişlik hissiyatının varlığı ile ilişkili olduğu söylenebilir. Ayrıca kendilerini Kürt aktivist olarak tanımlayan bireylerin yasal ve yasadışı her türlü eyleme katılması bu kimliğe sahip olan bireylerin hak talep etme noktasında her türlü mücadele ve direnme yoluna başvurdukları ve her şeyi göze aldıkları şeklinde yorumlanabilir.

Tablo 3.13: Korelasyon Analizi Sonuçları (demografik değişkenler, kolektif eylem ve alt boyutları, sosyal adalet, kimlik gücü, kimlikler)

	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18
1-Yaş	1																	
2-Cinsiyet	.144**	1																
3-Sınıf	.454**	.037	1															
4-S.Adalet	-.063	.048	.006	1														
5-B.Y.S.	.007	.181**	.054	-.112*	1													
yüklemeyen Eyl.																		
6-B.Y.S. yükleyen	.079	.193**	.021	-.256**	.630**	1												
Eylemler																		
7-Kolektif Eylem	.035	.203**	.046	-.177**	.956**	.830**	1											
8-Kimlik Gücü	-.013	.086	.015	-.058	.428**	.200**	.383**	1										
9-Öğrenci	-.024	-.222**	.079	.170**	-.316**	-.265**	-.327**	-.173**	1									
10-Milliyetçi	-.044	.004	.030	.001	.029	.066	.046	-.001	-.222**	1								
11-Atatürkçü	-.096*	-.081	-.122**	-.055	-.019	-.107*	-.054	.025	-.189**	-.123**	1							
12-Çevreci	.010	-.025	.009	-.028	-.087*	-.106*	-.103*	-.080	-.109*	-.071	-.060	1						
13-Muhafazakar	-.011	.028	-.075	.023	-.031	-.090*	-.056	.025	-.124**	-.081	-.069	-.040	1					
14-Kürt Aktivist	.027	.093*	-.054	-.174**	.183**	.379**	.275**	.049	-.224**	-.146**	-.125**	-.072	-.082	1				
15-İnanç	.048	-.032	-.008	-.023	.095*	.008	.071	.074	-.144**	-.094*	-.080	-.046	-.053	-.095*	1			
16-Memleket	-.018	.108*	-.021	.063	.002	-.089*	-.033	.038	-.152**	-.099*	-.084	-.049	-.056	-.100*	-.064	1		
17-Spor	-.003	.148**	.047	.067	.086	.044	.079	.039	-.083	-.054	-.046	-.027	-.030	-.055	-.035	-.037	1	
18-Siyasal	-.070	.066	-.114*	-.129**	.199**	.254**	.239**	.073	-.535**	.415**	.353**	-.171**	.232**	.419**	-.227**	-.239**	-.131**	1

Not: **p<.01 *p< .05

Kendini inanç bağlamında tanımlama ile bireye yasal sorumluluk yüklemeyen eylemlere katılım arasında ($r = .95$ $p < .05$) pozitif yönlü bir ilişki gözlenmiştir. Elde edilen bu veri ışığında inanç odaklı kimliklenen bireylerin demokratik yol ve yöntemlerle hak talebinde bulunduğu söylenebilir. İnanç teması ile muhafazakar teması birbirinden farklıdır. Çünkü inanç bağlamında değerlendirilen kesimler arasında aleviler, cemaat üyeleri ve kendini dindar olarak tanımlayan bireylerdir. Kendini bu kimlik çerçevesinde tanımlayan bireylerin yasal olmayan eylemlerden uzak durması her inancın şiddeti ve yasal olmayan durumları reddetmesi ile açıklanabilir.

Memleket odaklı kimliklenme ile bireye yasal sorumluluk yükleyen eylemlere katılım arasında ($r = -.089$ $p < .05$) negatif yönlü bir ilişki gözlenmiştir. Bu bağlamda kimliklenen bireylerin yasal olmayan eylemlerden uzak durduğu söylenebilir. Bu durum, kendini doğduğu veya yaşadığı şehir ile tanımlayan bireylerin yaşadıkları yerde şiddet veya olağan yaşamı olumsuz yönde etkileyecek eylem ve etkinliklerden uzak durmayı tercih etmesi olarak yorumlanabilir.

Kimlik bağlamında kendini siyasal argümanlarla tanımlama ile sosyal adalet algısı arasında ($r = -.129$ $p < .01$) negatif bir ilişki gözlenirken, bireye yasal sorumluluk yüklemeyen eylemlere katılım ($r = .199$ $p < .01$), bireye yasal sorumluluk yükleyen eylemlere katılım ($r = .254$ $p < .01$) ve genel kolektif eylem ile arasında ($r = .239$ $p < .01$) pozitif yönlü ilişkiler olduğu gözlenmiştir. Elde edilen bu veriler kendini siyasal argümanlarla tanımlayan bireylerin sosyal adalet algılarının düşük ve her türlü eyleme katılım gösterme eğilimleri ise pozitif yönlüdür. Siyasetin temelinde eksiklikleri görüp ve çözüm üretme olduğu düşünülürse ortaya çıkan sonuçların tutarlı olduğu görülmektedir. Kendini siyasal argümanlarla tanımlayanların, daha çok bireye yasal sorumluluk yükleyen eylemlere katılmaları siyaset ve çözüm odaklı olmalarına rağmen gerekirse yasadışı ve şiddet odaklı eylemlere de katılabilecekleri şeklinde yorumlanabilir.

IV. BÖLÜM

4. TARTIŞMA

Bu çalışmanın temel amacı kimlik gücü ve kimlik işlevleri ile kolektif eylem arasındaki ilişkide sosyal adalet algısının düzenleyici rolünü incelemektir. Çalışmada kimlik gücü, kimlik işlevleri ölçeğinin alt boyutları (yapı, uyum, amaç, gelecek, kontrol) yordayıcı, kolektif eylem ölçeği alt boyutları (bireye yasal sorumluluk yüklemeyen eylemler faktörü ve bireye yasal sorumluluk yükleyen eylemler faktörü) yordanan değişkenler olarak ele alınmıştır. Sosyal adalet algısı ise düzenleyici değişken olarak değerlendirilmiştir. Bu amaç doğrultusunda, uygun istatistiki analizler ışığında elde edilen bulgular bu bölümde tartışılmıştır.

Bu çalışmanın ilgili literatüre en büyük katkısı daha çok göçmenler (Gezici-Yalçın 2007; Ufkes, Dovidio ve Tel 2014;), eşcinsel aktivistler (Simon, Loewy, Stürmer, Weber, Freytag, Habig ve Spahlinger 1998), sosyal adaletsizliğe uğramış öğrenciler Lalonde ve Cameron, (1994), aktivist öğrenciler (Braungart ve Braungart 1990, Flacks 1990) gibi normatif olmayan gruplarda çalışılan kolektif eylem kavramının normatif bir grupta çalışılmış ve anlamlı bulgular elde edilmiş olmasıdır. Bu çalışmanın örneklemini üniversite öğrencileridir, literatürde öğrencilerle yapılmış kolektif eylem çalışmaları genel normatif grubu değil; sosyal adaletsizliğe uğramış öğrenciler, aktivist öğrenciler gibi normatif olmayan grupları odağına almıştır. 505 katılımcı ile oldukça büyük örneklem alınarak gerçekleştirilen bu çalışmada ilgili değişkenler (kimlik, sosyal adalet, kolektif eylem) ve alt boyutları arasındaki ilişkiler düşük anlamlılık göstermektedir. Ancak düşük de olsa elde edilen anlamlılık bulguları örneklemin büyüklüğü, pek çok kontrol değişkeninin bir arada ele alınması ve özellikle örneklemin normatif bir grup

olması düşünüldüğünde kolektif eylem kavramının normatif bir grupta da test edilmesi ve anlamlı sonuçlar elde edilmesi bağlamında son derece kıymetlidir.

Normatif öğrenci grubunda böyle anlamlı bir sonucun ortaya çıkmasını birkaç farklı yorumla açıklamak mümkündür. Örneğin ilk olarak bu çalışmanın bireyin etnik, siyasi, dini vb kimlikleri değil bireyin sahip olduğu kimliğin işlevlerini odağına alması ile açıklanabilir. Buna göre kimlik işlevleri bireyin kendisini tanımlayabilmesi için bir yapı sunarak bireyde bağımsızlık duygusu ve farkındalık hissi yaratır, bireye biricik-eşsiz olduğu duygusu kazandırır, Çeşitli bağlar, değerler ve amaçlar aracılığıyla bireye bir anlam ve amaç duygusu verir, bireye kontrol duygusu ve özgür irade sunar, bireyin değerleri, inancı ve düşünceleri arasında tutarlılık ve uyum duygusu sunar, barış duygusu yaşatır, bireye gelecekteki olasılıklar ve alternatif seçenekler bağlamında bir potansiyel sağlar (Adams ve Marshall 1996: 433, Serafini ve Adams 2002). Bu bağlamda söz konusu kimlik işlevlerinin, bireye özgür iadesiyle karar verebilmesi, eylemlerinde serbestlikle hareket edebilmesi konularında güç verdiği söylenebilir. Bu duruma bir de sosyal adaletsizlik duygusu eklendiğinde bireyin kolektif eyleme, sahip olduğu kimlik işlevlerinin güçlendirici etkisiyle daha sıcak baktığı düşünülebilir. Bu yaklaşımın temelinde kişinin kimlik işlevlerinin yarattığı özgüven, yapabilme hissi, olaylar üzerinde kontrolü olduğu duygusunun sosyal adaletsizlikle mücadele konusunda kişiyi umutlandırarak kolektif eyleme yönlendirdiği söylenebilir.

Normatif öğrenci grubunda kolektif eylem konusunda böyle anlamlı bir sonucun ortaya çıkmasının bir başka açıklaması, öğrenci gruplarının 2013 Gezi Parkı Olayları'ndan etkilenmesi özellikle yasal sorumluluk içermeyen facebookta yazışmak gibi eylemlerin günlük faaliyetler gibi gerçekleşmesi ile de açıklanabilir.

4.1. Kimlik İşlevleri Alt Boyutları (yapı, uyum, amaç, gelecek, kontrol), Sosyal Adalet, Kolektif Eylem ve Alt Boyutları (bireye sorumluluk yüklemeyen eylemler, bireye sorumluluk yükleyen eylemler) Arasındaki İlişkilere Ait Bulguların Tartışılması

Araştırmada kimlik işlevleri alt boyutları ile sosyal adalet algısı arasında negatif bir ilişki beklenmiştir. Ancak elde edilen bulgulara sosyal adalet algısı ile kimlik işlevleri alt boyutlarından uyum işlevi arasında pozitif bir ilişki gözlenirken, diğer kimlik işlevleri olan yapı, amaç, gelecek ve kontrol işlevleri ile herhangi bir ilişki gözlenmemiştir. Kimliğin bireye sağladığı işlevlerden uyum işlevi; değerler, inançlar ve düşünceler arasında tutarlılık, süreklilik ve uyum duygusu sunmayı ifade eder. Kimlik bireye zaman içinde kendiyile ilgili bir senteze varma ve uyum becerisi sunmaktadır, bu da bireyin kendinden hoşnut olma ve kendiyile barışık olma duygusunu sağlamaktadır. Kimliğin bu işlevi bireyin sosyal ve akademik alanlarda yaşanan durumlara uyum sağlamasını da ifade etmektedir (Serafini ve Adams 2002: 367). Bu beklenmedik bulgu iki şekilde yorumlanabilir. Birincisi kimliğinde uyum işlevi düzeyi yüksek olan bir bireyin içinde bulunduğu duruma ve ortama adapte olduğu yaşadığı adaletsizlik ve haksızlıklara uyum göstererek boyun eğdiği düşünülebilir, bireyin kaynakların paylaşımı, fırsat eşitliği ve antidemokratik uygulamalar bağlamında maruz kaldığı sosyal adaletsizlik karşısında kabul düzeyinin arttırdığı sonucuna varılabilir. İkinci olarak, bu çalışmada beklenenin aksine sosyal adalet algısındaki yükselmenin kimlik işlevlerine olumlu etki ettiği kişinin kendini güvende hissederek kendisiyle çelişmeden değerleri, inanç ve düşünceleri arasındaki uyuma katkıda bulunduğu düşünülebilir. Bu bağlamda bireyin içinde bulunduğu topluma duyduğu sosyal güvenin kimlik işlevlerine etkisi de çalışılabilecek bir konudur. Ayrıca kişinin sahip olduğu öncelikli kimlik ve bu kimliğin ne kadar güçlü olduğu sosyal adalet ve kimlik işlevleri arasındaki ilişkiye etki ediyor olabilir. Bu bağlamda bu çalışmada elde edilen veriye sosyal adalet, kimlik işlevleri ve kimlik gücü birlikte ele alınarak çeşitli analizler yapılmış ancak anlamlı sonuçlar elde edilememiştir. Öncelikli kimlik açık uçlu sorular üzerinden alındığı için sadece basit istatistiklerde kullanılabilmiş, daha karmaşık analizlere alınamamıştır. Gelecekte, öncelikli kimlik, kimlik gücü, sosyal adalet ve kimlik işlevleri arasındaki

ilişkiler yeniden ele alınması sosyal adalet ve uyum kimlik işlevi arasında ortaya çıkan olumlu ilişkinin dinamiklerinin daha anlaşılır hale gelmesini sağlayacaktır.

Literatüre bakıldığında Van Zomeren ve ark. (2008) yaptıkları çalışmada adalet ile kolektif eylem arasında negatif bir ilişki bulmuşlardır. Bu doğrultuda kolektif eylem ve alt boyutları ile sosyal adalet arasında negatif bir ilişki beklenmiştir. Yani bireylerdeki sosyal adalet algısı yükselirken kolektif eyleme katılımın düşeceği beklenmiştir. Beklenildiği gibi sosyal adalet algısı ile kolektif eyleme ve alt boyutlarına katılım arasında literatürle tutarlı bir şekilde negatif bir ilişki bulunmuştur. Kolektif eylemi tanımlayan en yaygın tanımlama, dezavantajlı ya da düşük statülü grupların kolektif durumunu geliştirmek için hizmet veren her türlü eylem tanımlamasıdır (Wright ve ark. 1990). Bireylerin maddi ve manevi kaynakların dağılımı bağlamında kendilerini ait hissettiği grubu dezavantajlı olarak değerlendirmeleri sonucunda sosyal adalet algıları düşük olabilir. Böylesi bir durumda bireylerin hissettikleri adaletsizlik duygusundan kurtulmak veya gruplarına yönelik dezavantajları düzeltmek için hareket ettikleri düşünüldüğünde sosyal adaletsizliği ortadan kaldırmak için sosyal grup üyelerinin kolektif eyleme ve alt boyutlarına yöneldiği görülmüştür. Sosyal adalet algısı düşük olan grup üyelerinin kolektif eylem alt boyutlarından bireye yasal sorumluluk yüklemeyen eylemlere katılım düzeyleri; bireye yasal sorumluluk yükleyen eylemlere katılım düzeylerine göre daha düşük olmuştur. Bu durum sosyal adaletsizlik algıları düşük olan bireylerin yasal eylemlerle bir sonuca ulaşma inançlarının kalmadığı için eylem şiddetini arttırıp yasadışı veya yasal sorumluluk yükleyen eylemlere yöneldikleri şeklinde açıklanabilir.

Bireyin kimlik gücü, sosyal adalet algısı kimlik gücünün, kolektif eylem ve kolektif eylemin alt boyutları arasında pozitif bir ilişki olması beklenmiştir. Kimlik gücü ile sosyal adalet algısı arasında anlamlı bir ilişki gözlenmezken, kimlik gücü ile kolektif eylem ve alt boyutları arasında pozitif ilişkiler bulunmuştur. Sosyal kimlik kuramları (Tajfel 1978; Tajfel ve Turner 1979) bireyin ait olduğu sosyal grubun, toplumsal statü bağlamında pozitif bir düzeyde olduğunu hissetmesinin önemli olduğunu vurgulamıştır. Bu kurama göre kolektif eylem, düşük statülü grupların, üyelerinin kendi gruplarını değersizleştiren sosyal ortamda kendilerini ve gruplarını pozitif anlamda değerli kılmak için başvurdukları bir yöntem olarak değerlendirilebilir.

Bu bağlamda, ait olduğu sosyal gruba kimliklenme düzeyi güçlü olan bireylerin, sosyal gruplarının bulunduğu duruma göre daha pozitif ve güçlü olmasını sağlamak için kolektif eylem ve alt boyutlarına yönelebilecekleri düşünülmüştür. Sonuçlar ayrıntılı analiz edildiğinde kimlik gücü yüksek olan bireylerin nispeten daha çok bireye yasal sorumluluk yüklemeyen eylemlere katıldıkları gözlenmiştir. Bu durumun, ait oldukları sosyal gruplarla pozitif anlamda kimliklenen bireylerin, sorunlarını yasal yollarla çözmeyi tercih etmeleri; yasal olmayan eylemlerin kargaşaya neden olabileceği ve bu oluşan kargaşanın gruplarına zarar verebileceği kaygısından kaynaklandığı düşünülmektedir.

Kimlik işlevleri alt boyutlarının (yapı, uyum, amaç, gelecek, kontrol) kolektif eylem ve altboyutları ile ilişkili olması beklenmiştir. Analiz sonuçları değerlendirildiğinde yapı işlevinin kolektif eylem ve kolektif eylem alt boyutu olan bireye yasal sorumluluk yüklemeyen eylemlere katılım ile pozitif yönlü ilişkili olduğu görülmekle beraber, kolektif eylemin diğer alt boyutu olan bireye yasal sorumluluk yükleyen eylemlere katılım ile herhangi anlamlı bir ilişki görülmemiştir. Kimliğin bireye sağladığı işlevlerden yapı işlevi; bireyin kim olduğunu anlamasını sağlayan zemindir. Kimlik bireye özerk ve biricik oluşuna dair farkındalık sağlamaktadır, söz konusu farkındalık ise kendinden emin olma duygusu ve benlik saygısı sağlayan bir yapı sunmaktadır (Serafini ve Adams 2002: 367). Bu bağlamda bireyin yapı işlevinin yüksek olması; bireyin özgüveni yüksek, kendini tanımlayabilen ve kendini ifade edebilen bir düzeyde olduğu söylenebilir. Böylesi bir yapıda olan bireylerin sorunları konuşarak tartışarak çözebilme yeteneklerinin yüksek olduğu düşünülmüş ve hak savunuculuğunu demokratik yol ve yöntemlerle yaptıkları değerlendirilmiştir. Özerk olabilen, özgüveni yüksek ve benlik saygısı olduğunun farkında olan bireyleri ifade eden yapı işlevi yüksek olan bireylerin yasadışı eylem ve etkinlikleri hak arama yöntemi olarak görmedikleri bulunmuştur. Diğer bir kimlik işlevi olan uyum işlevinin kolektif eylem ve kolektif eylem alt boyutu olan bireye yasal sorumluluk yüklemeyen eylemlere katılım ile pozitif yönlü ilişkili olduğu görülmekle beraber kolektif eylemin diğer alt boyutu olan bireye yasal sorumluluk yükleyen eylemlere katılım ile herhangi anlamlı bir ilişki görülmemiştir. Ayrıca uyum işlevinin pozitif yönlü ilişkili olduğu bireye yasal

sorumluluk yüklemeyen eylemlere katılım düzeyinin kolektif eylem toplam puanına göre daha yüksek olduğu görülmüştür.

Kimliğin bireye sağladığı işlevlerden uyum işlevi; toplumsal değerler, inançlar ve düşünceler arasında tutarlılık, süreklilik ve uyum duygusu sunmayı ifade eder. Kimlik bireye zaman içinde kendisiyle ilgili bir senteze varma ve uyum becerisi sunmaktadır, bu da bireyin kendinden hoşnut olma duygusunu sağlamaktadır. Kimliğin bu işlevi bireyin sosyal ve akademik alanlarda yaşanan durumlara uyum sağlamasını da ifade etmektedir (Serafini ve Adams 2002: 367). Uyum işlevinin bu tanımından yola çıkarak bireyin içinde bulunduğu duruma hızlı adapte olduğu verili şartlar çok fazla irdelenmediği düşünülmüştür. Bireyin yaşadığı herhangi bir problemi içinde yaşadığı toplumsal yapıyı rahatsız etmeden ve hem toplumsal değerler ve inançlar hem de varolan yasalar çerçevesinde çeşitli hak arama yöntemlerine katılım gösterdiği ve sosyal yaşamı engelleyecek insanları rahatsız edecek yasal olmayan eylemlerden uzak durduğu bulunmuştur. Diğer bir kimlik işlevi olan amaç işlevinin kolektif eylem alt boyutu olan bireye yasal sorumluluk yüklemeyen eylemlere katılım ile pozitif yönlü ilişkili olduğu görülmekle beraber kolektif eylem ve kolektif eylemin diğer alt boyutu olan bireye yasal sorumluluk yükleyen eylemlere katılım ile arasında herhangi anlamlı bir ilişki görülmemiştir.

Kimlik işlevlerinden amaç işlevi; çeşitli sosyal bağlar, değerler ve amaçlar aracılığıyla anlam ve yön duygusu sunmaktadır. Kimlik bireyin davranışlarını yönlendirebileceği ya da kontrol edebileceği bir zemin sağlamaktadır (Serafini ve Adams 2002: 367). Bu tanımlama bağlamında değerlendirildiğinde kimliğin bu işlevi bireyin kendi yaşamını organize etme ve belirli hedefler belirlemeyi ifade eder. Amaç işlevi yüksek olan bireylerin daha çok hedef ve kariyer yönelimli olduğu düşünülmektedir. Yani bireyin içinde bulunduğu zaman ve mekândaki problemleri çok önemsemeyeceği daha çok kariyeri ile ilgili uzun vadeli problemleri önemseddiği düşünülmüştür. Böylesi bir durumda bireyin sadece yasal sorumluluk yüklemeyen eylemlere katılımı ve bu katılımında çok düşük bir düzeyde olması bireyin bütün enerjisini ve kaynaklarını uzun vadeli bir planlama için harcadığı ve varolduğu durumlardaki haksızlık veya sıkıntıları göz ardı ettiği olarak değerlendirilmiştir.

Analizlerden elde edilen diğer bir bulgu ise kimlik işlevlerinden gelecek işlevinin kolektif eylem ve kolektif eylem alt boyutu olan bireye yasal sorumluluk yüklemeyen eylemlere katılım ile pozitif yönlü ilişkili olduğu görülmekle beraber kolektif eylemin diğer alt boyutu olan bireye yasal sorumluluk yükleyen eylemlere katılım ile herhangi anlamlı bir ilişki görülmemiştir. Kimliğin gelecek işlevi; gelecekle ilgili olasılıklar ve seçeneklere yönelik bir farkındalık sunmaktadır. Kimlik bireye potansiyelini gerçekleştirmek için fırsat veren bir gelecek algısı ve yönelimi sağlamaktadır (Serafini ve Adams 2002: 367). Kimliğin bu işlevi bağlamında güçlü olan bireylerin geleceklerini planlama, organize etme ve buna yönelik yüksek bir çaba sarf ettikleri söylenebilir. Bireyin geleceğine yönelik planlamalar yapması ve zaman, para ve çaba bağlamında bütün kaynaklarını bu gelecek planlamalar için ortaya koyması; bu planlamayı sekteye uğratacak durum ve algılarla her şekilde mücadele edilebileceğini ifade eder. Bu bağlamda özellikle gelecek işlevi bağlamında güçlü olan bireylerin kendi planlamaları doğrultusunda her türlü kolektif eyleme katılmaları beklenmiştir. Analizlerden elde edilen sonuçlar gelecek işlevi güçlü olan bireylerin yasadışı ya da yasal olarak sorumluluk yükleyen eylemlerden uzak durduklarını göstermiştir. Bu sonuç gelecek işlevi yönelimli bireylerin kendi planlamalarını risk altına alacak ya da gelecekteki kariyer hedeflerini etkileyecek eylemlerden uzak durmaları ile açıklanabilir. Bu bireylerin kolektif eylem toplam puanı bağlamında düşük bir ilişkinin gözlenmesi de bu durumu destekler niteliktedir.

Son olarak kimlik işlevlerinden kontrol işlevi bağlamında elde edilen veriler incelenmiştir. Analiz sonuçları değerlendirildiğinde kontrol işlevinin kolektif eylem ve kolektif eylem alt boyutları olan bireye yasal sorumluluk yüklemeyen eylemlere katılım ve bireye yasal sorumluluk yükleyen eylemlere katılım boyutları ile arasında pozitif yönlü ilişkiler olduğu görülmüştür. Kimlik işlevlerinden kontrol işlevi; kimliğin bireye kontrol duygusu sunmasını ifade etmektedir. Kimlik bireye bağımsız olarak kendini ifade etme yeteneği, özgür irade ve özerklik duygusu sağlamaktadır (Serafini ve Adams, 2002: 367). Kimlik gelişimi sürecini tamamlamış ve kimliğin bireye sağladığı işlevlerden kontrol işlevi güçlü olan bireylerde; herhangi bir durumda kendini özgür olarak ifade etmeyi, yaşanan olumlu ya da olumsuz bir durumda iradesinin güçlü olmasını ve bireyin birçok bireysel ve toplumsal baskı unsurundan kendini kurtarıp

özerk yaşayabilmesini ifade eder. Sonuçlar incelendiğinde bu bireylerin kolektif eyleme katılım düzeylerinin yanında hem yasal hem yasadışı eylemlere katılım düzeylerinin pozitif olduğu görülmektedir. Kontrol işlevi yüksek olan bireylerin özgüveninin yüksek, toplumsal ve inançsal baskı mekanizmalarından sıyrılmış oldukları düşünülmektedir. Ayrıca bu bireylerin yanlış gördükleri durumlara müdahale etme, söz söyleme ve itiraz etme yetilerinin gelişkin olduğu söylenebilir. Ortaya koyduğu tavrın sonuçlarını kestirme ve oluşabilecek sıkıntılara göze alma bağlamında da özgüven sahibi oldukları düşünülmektedir.

Bireyin kendini ait hissettiği sosyal gruba kimliklenme düzeyi ile kolektif eylem ve kolektif eylem alt boyuları (bireye yasal sorumluluk yüklemeyen eylemler, bireye yasal sorumluluk yükleyen eylemler) ile arasında pozitif yönlü ilişkiler olması beklenmiştir. Sonuçlar analiz edildiğinde bu beklentinin güçlü bir şekilde karşılandığı gözlenmiştir. Sosyal kimlik kuramları (Tajfel 1978; Tajfel ve Turner 1979) bireyin ait olduğu sosyal grubun, toplumsal statü bağlamında pozitif bir düzeyde olduğunu hissetmesinin önemli olduğunu vurgulamıştır. Bu kurama göre kolektif eylem düşük statülü grupların, üyelerinin kendi gruplarını değersizleştiren sosyal ortamda kendilerini ve gruplarını pozitif anlamda değerli kılmak için başvurdukları bir yöntem olarak değerlendirilebilir. Bu bağlamda ait olduğu sosyal gruba kimliklenme düzeyi güçlü olan bireylerin sosyal gruplarının bulunduğu duruma göre daha pozitif ve güçlü olmasını sağlamak için kolektif eylem ve alt boyutlarına yöneldikleri söylenebilir. Wright, Taylor ve Moghaddam (1990) herhangi bir grubun üyesi, grubun çıkarlarını savunmak amacıyla veya o grubu geliştirmek amacıyla bir eylem yapıyorsa bu durumun kolektif eylem bir örnek olduğunu belirtmişlerdir. Bu tanım Tajfel'in (1982) "insan davranışı kişilerarası olması ile beraber gruplar arasındır" tanımı ile tutarlıdır. Gruplar arası davranış hem grup bireylerinin kendilerini ve karşıdaki grubun üyelerini kolektif kimlikler açısından algıladıkları zaman hem de düşünce ve davranışların; grup çıkarları ve grup normlarına göre yönlendirildikleri zaman ortaya çıkar. Bu çalışmada; ait olduğu sosyal gruba kimliklenme düzeyi güçlü ve yüksek olan bireylerin kendi gruplarının çıkarlarını gözetmek veya var olan durumu bir adım daha geliştirmek için yasal, yasal olmayan her türlü eylem türüne katıldıkları bulunmuştur.

4.2. Sosyal Adaletin; Kimlik Gücü, Kimlik İşlevleri ile Kolektif Eylem ve Alt Boyutları Arasındaki Düzenleyici Rolüne İlişkin Bulguların Tartışılması

Bu çalışma üniversite öğrencilerinin sosyal adalet algılarının; kimlik gücü, kimlik işlevleri ile kolektif eylem ve alt boyutları arasındaki ilişkide düzenleyici rolü incelenmeye çalışılmıştır. Bulgular bölümü içinde, anlamlı olarak ortaya konulan her bir kimlik gücü, kimlik işlevleri alt boyutu ile sosyal adalet algısı etkileşiminin, kolektif eylem ve alt boyutlarına nasıl etki ettiği üzerinde durulmuştur. Bu bölümde ise bulgular üzerinden tartışmaya gidilecektir.

Zomeran, Postmes ve Spears'in (2008) sosyal psikoloji literatüründe kolektif eylem üzerine yaptıkları meta analizler sonucunda literatürde kolektif eylemi etkileyen üç ana unsurun; 1) algılanan adaletsizlik, 2) kimlik ve 3) yeterlilik olduğunu belirtmişlerdir. Ayrıca ileri sürdükleri sosyal kimlik ve kolektif eylem modeli vasıtasıyla, kimlik ile kolektif eylemin ilişkili olduğunu ve algılanan adaletsizlik ile algılanan yeterlilik, kimlik ile kolektif eylem arasında aracılık ettiğini incelemişlerdir. Literatür de böyle bir bulgu olmasına rağmen bu çalışma temel olarak sosyal adaletin kimlik ve kolektif eylem arasında başka değişkenlerle etkileşerek düzenleyici rol üstlendiği zemini üzerinde inşa edilmiştir. Birçok çalışma (Tougas ve Veilleux 1988; Smith, Spears, Oyen 1994; Gezici-Yalçın 2007) sosyal adaletsizliğin dezavantajlı grubun bireylerinin birlikte kolektif eyleme geçmesi için yeterli bir motivasyon olmayabileceğini ortaya koymuştur. Dolayısıyla adaletsizlik dışında, başka mekanizmalarda kolektif eyleme yönelimi etkileyebilir. Bireylerin kolektif eyleme yönelme davranışı tarihsel geçmiş, deneyimler, sosyoekonomik durum, kültürel değerler, inancın yaşam üzerindeki etkisi, eğitim düzeyi ve geleneksel yapı gibi birçok değişkenden etkilendiği düşünülmektedir. Dolayısıyla sosyal adalet algısının direkt kolektif eyleme yönelme davranışı üzerinde etkisinin düşük olduğu, özellikle kimlik gücü ve kimlik işlevleri ile etkileşerek kolektif eyleme katılımın gerçekleştiği düşünülmüştür.

Elde edilen verilerin analizi sonucunda kolektif eylem boyutlarından olan bireye yasal sorumluluk yüklemeyen eylemlere katılım üzerinde, sosyal adalet algısı ile kimlik işlevlerinden yapı işlevi etkileşiminin anlamlı olduğu görülmektedir. Yani sosyal adalet

algısının, yapı işlevi ile bireye yasal sorumluluk yüklemeyen eylemlere katılım arasında düzenleyici rolü olduğu görülmüştür. Analizlerden elde edilen sonuçlara göre kimlik işlevlerine ilişkin yapı algısının yüksek olduğu durumda sosyal adalet algısı düşük ise, sosyal adalet algısının yüksek olduğu duruma göre bireylerin; bireye yasal sorumluluk yüklemeyen eylemlere daha az katılım sağladığı bulunmuştur. Yapı işlevi yüksek olan bireylerin sosyal adalet algıları düşük olduğu durumda kolektif eylem ve boyutlarına katılım yüksek olacağı beklenirken tam tersi bir durum gözlenmiştir. Ayrıca yapı işlevinin düşük olduğu durumda; sosyal adalet algıları da düşük iken kolektif eyleme katılım düzeyleri, sosyal adalet algıları yüksek olan duruma göre düşük olduğu görülmüştür. Beklenen durumun tam tersi olarak ortaya çıkan bu tablo; yapı işlevi yüksek olan bireylerin özerk ve özel oldukları hissiyatı ile toplumsal adaletsizlik karşısında daha bireysel çözümlere odaklanmış oldukları düşünülmektedir. Ayrıca yapı işlevi yüksek olan bireylerin sosyal adalet algılarının düşük olmamasına rağmen yasal ve şiddet içermeyen eylemlere katılması meşru hak taleplerine destek vermesi, bu bireylerin içinde bulundukları toplumsal yapıya ve adalet sistemine güvenip kendilerine zarar gelmeyeceğinden emin olmaları ile açıklanabilir.

Bulgular kolektif eylem boyutlarından olan bireye yasal sorumluluk yüklemeyen eylemlere katılım üzerinde, sosyal adalet algısı ile kimlik işlevlerinden uyum işlevi etkileşiminin anlamlı olduğunu göstermektedir. Başka bir deyişle sosyal adalet algısının, uyum işlevi ile bireye yasal sorumluluk yüklemeyen eylemlere katılım arasında düzenleyici rolü olduğu görülmüştür.

Bireylerin sosyal adalet algısı yüksek olduğu durumda; kimlik işlevlerinden uyum işlevinin hem düşük hem de yüksek olduğu noktalarda, sosyal adalet algısının düşük olduğu duruma göre bireye yasal sorumluluk yüklemeyen eylemlere katılımın yüksek olduğu söylenebilir. Diğer taraftan bireyin kimlik işlevlerinden uyum işlevinin yüksek olduğu durumda sosyal adalet algısı düşük ise bireye yasal sorumluluk yüklemeyen eylemlere düşük katılım, sosyal adalet algısı yüksek ise bireye yasal sorumluluk yüklemeyen eylemlere katılımında yüksek olduğu söylenebilir.

Serafini ve Adams (2002: 367) kimliğin bu işlevinin bireyin sosyal ve akademik alanlarda yaşanan durumlara uyum sağlamasını ifade ettiğini belirtmişlerdir. Ortaya çıkan bu tablo bireylerin yaşadıkları toplumdan bağımsız hareket etmediklerini yaşanan

durumun kendilerinde nasıl bir anlam ifade ettiğinden öte toplumsal olarak bireyler nasıl davranıyorsa kendilerinin de toplumu oluşturan bireylere göre hareket ettiğini düşündürmektedir. Ayrıca Serafini ve Adams (2002: 367)'ın uyum işlevi yüksek olan bireylerin değerler, inançlar ve düşünceler arasında tutarlılık, süreklilik ve uyum duygusu yaşamalarının kendilerinde benlik açısından bir hoşnutluk yarattığını ifade etmişlerdir. Bu bağlamda katılımcıların üniversite öğrencisi oldukları ve üniversite kampüslerinde bir arada oldukları göz önüne alındığında bu bireylerden uyum işlevi yüksek olanların toplumsal çerçevede kendilerini ilgilendirmese dahi toplumsal açıdan popüler, yasal ve sosyal anlamda kabul gören eylemlere katıldıkları ve bu katılım sırasında birbirlerini etkiledikleri düşünülmektedir. Özellikle kimsenin itiraz etmeyeceği, fiziksel olarak katılım sağlamasa da herkesin zihinsel olarak destek vereceği, toplumsal ortama hizmet eden, belirli bir grup düşünce ve/veya ideolojik anlayışa hizmet etmeyen; çevre, vicdan, yoksulluk, sağlık... vb. eylemlere katılımın son yıllarda kabul edilebilirliği artmış bulunmakta hatta bu tür eylemlere katılmayanlar veya destek vermeyenler toplumsal olarak dışlanmaktadır. Bu bağlamda uyum işlevi yüksek olan bireylerin adalet algıları yüksek olmasına rağmen yine de eylemlere katılımı bu toplumsal durumdan kaynaklandığı düşünülmektedir. Son olarak bireylerdeki uyum düzeyinin yükseldikçe; sosyal adalet algısı yüksek olmasına rağmen eylemlerin artan bir seyir göstermesi; yasal ve meşru eylemlere katıldıkça var olan adalet algısının güçleneceğine dair bir inancın etkili olduğu düşünülmüştür.

Bulgulardan elde edilen sonuçlardan bir tanesi de kolektif eylem boyutlarından olan bireye yasal sorumluluk yüklemeyen eylemlere katılım üzerinde, sosyal adalet algısı ile kimlik işlevlerinden kontrol işlevi etkileşiminin anlamlı olduğu görülmektedir. Yani sosyal adalet algısının, kontrol işlevi ile bireye yasal sorumluluk yüklemeyen eylemlere katılım arasında düzenleyici rolü olduğu görülmüştür. Kimlik işlevlerinden kontrol işlevi yüksek iken, sosyal adalet algısının yüksek olduğu durumda, sosyal adalet algısının düşük olduğu duruma göre bireye yasal sorumluluk yüklemeyen eylemlere katılım oranının yüksek olduğu söylenebilir. Diğer taraftan kontrol değişkeninin düşük olduğu durum da sosyal adalet algısının düşük veya yüksek olmasının bireye yasal sorumluluk yüklemeyen eylemler üzerinde herhangi bir etkisinin olmadığı söylenebilir. Başka bir deyişle kontrol işlevi düşük iken bireye yasal sorumluluk yüklemeyen

eylemlere katılım üzerinde sosyal adalet algısının düzeyinin bir etkisi görülmemiştir. Ayrıca kontrol işlevi düzeyi düşükten yükseğe doğru artarken bireye yasal sorumluluk yükleyen eylemlere katılımında arttığı görülmüştür. Bu artışın sosyal adalet algısının yüksek olduğu durumda düşüğe göre daha fazla olduğu görülmüştür.

Kimlik işlevlerinden kontrol işlevi; kimliğin bireye kontrol duygusu sunmasını ifade etmektedir. Kimlik bireye bağımsız olarak kendini ifade etme yeteneği, özgür irade ve özerklik duygusu sağlamaktadır (Serafini ve Adams 2002: 367). Kimlik gelişimi sürecini tamamlamış ve kimliğin bireye sağladığı işlevlerden kontrol işlevi güçlü olan bireylerde; herhangi bir durumda kendini özgür olarak ifade etmeyi, yaşanan olumlu ya da olumsuz bir durumda iradesinin güçlü olmasını ve bireyin birçok bireysel ve toplumsal baskı unsurundan kendini kurtarıp özerk yaşayabilmesini ifade eder. Bu bağlamda, kontrol işlevi düşük olan bireylerin, bireye yasal sorumluluk yüklemeyen eylemlere katılımı üzerinde sosyal adalet algısının düşük ya da yüksek olmasının herhangi bir etkisinin görülmemesi; kontrol işlevi düzeyi düşük olan bireylerin toplumdaki diğer bireylere uyma konusunda herhangi bir direnç göstermemesi, irade bağlamında bağımlı olmaları ve kendilerini ifade etme noktasında sıkıntı yaşamaları ile açıklanabilir. Öte taraftan bireylerdeki kontrol işlevi düzeyi yükseldikçe yasal sorumluluk yüklemeyen eylemlere katılımın artması bireylerin kendi yaşamlarını, düşüncelerini ve geleceğe dair planlamalarını organize etme garanti altına alma çabasının sonucu olarak yorumlanabilir.

Bireyin kontrol işlevi düzeyi arttıkça; yasal sorumluluk yüklemeyen eylemlere katılımın, sosyal adalet algısının yüksek olduğu durumda daha fazla olması; üniversite öğrencilerinden oluşan katılımcıların herhangi bir hak talebinde hissettikleri yüksek adalet duygusunun toplumsal ve idari ortamdaki karşılığına güvenmeleri ile açıklanabilir. Yani bireyler kendilerinde yüksek olan adalet duygusunun toplumun diğer kesimlerinde ve yöneticilerde de olduğuna inandıkları bu doğrultuda yasal ve şiddet içermeyen eylemlere katıldıkları düşünülmektedir. Bu durum; üniversite öğrencilerinin yasal eylemlere katılımlarının geleceklerini olumsuz yönde etkileyecek bir risk içermediğini düşünmeleri ile de açıklanabilir.

Üniversite öğrencilerinden oluşan katılımcılardan toplanan verilerin analizinden elde edilen sonuçlardan bir tanesi de kolektif eylem boyutlarından olan bireye yasal

sorumluluk yükleyen eylemlere katılım üzerinde, sosyal adalet algısı ile kimlik gücü etkileşiminin anlamlı olduğu görülmektedir. Yani sosyal adalet algısının, kimlik gücü ile bireye yasal sorumluluk yükleyen eylemlere katılım arasında düzenleyici rolü olduğu görülmüştür. Bireyin kimlik gücü yüksek iken, sosyal adalet algısının düşük olduğu durumda, sosyal adalet algısının yüksek olduğu duruma göre bireye yasal sorumluluk yükleyen eylemlere katılım oranının yüksek olduğu bulunmuştur. Ayrıca sosyal adalet algısının düşük olduğu durumda; kimlik gücü düşük iken bireye yasal sorumluluk yükleyen eylemlere katılımın, kimlik gücünün yüksek olduğu duruma göre daha yüksek olduğu tespit edilmiştir. Schwartz'a (2001) göre başarılı kimlik sağlıklı bir şekilde inşa edilmiş istikrar ve netlik gösteren bir yapıyı ifade etmektedir. Bu şekilde inşa edilmiş kimlik bireye kişisel yönelim duygusu, yaşamda amaç ve anlam sağlar. Bu doğrultuda kimlik gücü yüksek olan bireyin, sosyal adaletsizlik karşısında bireye yasal sorumluluk yükleyen eylemlere katılımı; kimlik gücü düzeyi yüksek olan bireyin kişisel olarak belirli bir amaca istikrarlı ve kararlı bir şekilde yönelmesi ve hissettiği adaletsizlik duygusunun hedeflenen amaca yönelik risk kaygısını beslemesi ile açıklanabilir. Diğer taraftan Wright, Taylor ve Moghaddam (1990) herhangi bir grubun üyesi, grubun çıkarlarını savunmak amacıyla veya o grubu geliştirmek amacıyla bir eylem yapıyorsa bu durumun kolektif eylem bir örnek olduğunu belirtmişlerdir. Ayrıca Wright (2003) cezaevinde bulunan, tüm mahkumların geliştirilmiş bir tedaviden geçirilmesi için bir hücrede bir tek başına açlık grevine giren bir tutuklunun davranışının kolektif eylem olduğunu belirtmiştir. Normal şartlarda küçük fiziksel veya duygusal yoksunluk bireyde ciddi krizlere neden olmaktadır ancak aidiyet duyduğu grubun çıkarı için birçok kişi fiziksel, sosyal, ekonomik ve siyasal varlıklarından vazgeçmektedir. Söz gelimi açlık grevler, canlı bomba eylemleri, yüksek düzeyde maddi bağışlar, ...vb bu duruma örnek teşkil etmektedir.

Wright, Taylor ve Moghaddam'ın da tanımlamaları doğrultusunda bireyin ait olduğu grubu temsil etmesi ve bu durumun toplumsal ve bilimsel olarak kabul edilme durumu kimliklenme gücü ile tanımlanabilir. Son olarak elde edilen veriler sosyal adalet algısının düşük olduğu durumda; kimlik gücü düşük iken bireye yasal sorumluluk yükleyen eylemlere katılımın, kimlik gücünün yüksek olduğu duruma göre daha yüksek olduğunu göstermektedir. Ortaya çıkan bu tablo bireyin ait olduğu gruba kimliklenme

ihtiyacı ile açıklanabilir. Katılımcıların kimliklenme sürecinin son aşamasında olan üniversite öğrencileri olması, kampüs ortamının birçok sosyal gruba ait bireyi barındırıyor olması son tahlilde aynı gruba ait bireylerin sosyalleştiği göz önünde bulundurulunca ait olduğu sosyal gruba kimliklenme gücü düşük olan veya herhangi bir gruba ait olmayan bireylerin dışlanacağı düşünülmektedir. Bu bağlamda kimlik gücü düşük olmasına rağmen bireylerin bireye yasal sorumluluk yükleyen eylemlere katılım gösteriyor olması: bireyin; bir gruba dâhil olma kendini ifade etme veya var olan bir sosyal gruba kendini kabul ettirmek için başka bir ifadeyle kimliklenme ihtiyacı ile açıklanabilir.

Bulgulardan elde edilen sonuçların sonuncusu kolektif eyleme katılım üzerinde, sosyal adalet algısı ile kimlik işlevlerinden yapı işlevi etkileşiminin anlamlı olduğu görülmektedir. Yani sosyal adalet algısının, yapı işlevi ile kolektif eyleme katılım arasında düzenleyici rolü olduğu görülmüştür. Analizler sonucunda bireyin kimlik işlevlerinden yapı işlevinin düşük olduğu durumda sosyal adalet algısı da düşükse, sosyal adalet algısı yüksek olduğu duruma göre kolektif eyleme katılımının daha yüksek olduğu bulunmuştur. Diğer taraftan kolektif eyleme katılımın en yüksek olduğu durumun bireyin sosyal adalet algısının düşük olduğu, yapı işlevinin yüksek olduğu durum olduğu bulunmuştur. Ayrıca sosyal adalet algısının yüksek olduğu durumda; bireyin yapı işlevi yükseldikçe kolektif eyleme katılımın, sosyal adalet algısının düşük olduğu duruma göre daha hızlı arttığı görülmüştür.

Kimliğin bireye sağladığı işlevlerden yapı işlevi; bireyin kim olduğunu anlamasını sağlayan zemindir. Kimlik bireye özerk ve biricik oluşuna dair farkındalık sağlamaktadır, söz konusu farkındalık ise kendinden emin olma duygusu ve benlik saygısı sağlayan bir yapı sunmaktadır (Serafini ve Adams 2002: 367). Bu bağlamda bireyin yapı işlevinin yüksek olması; bireyin özgüveni yüksek, kendini tanımlayabilen ve kendini ifade edebilen bir düzeyde olduğu söylenebilir. Böyle bir yapıda olan bir bireyin sosyal adaletsizlik algısının düşük olduğu durumda, itiraz edebilme, hakkını savunma veya dezavantajlı durumdan kurtulmak için kolektif eyleme yöneldiği düşünülmektedir. Ayrıca bireyin sosyal adaletsizlik karşısında kolektif eyleme yönelmesi bireyin kendi içinde inşa ettiği yapısal bütünlüğün riske düşme kaygısından kaynaklandığı söylenebilir.

V. BÖLÜM

5. SONUÇ VE ÖNERİLER

Günden güne küreselleşen dünyamızda artık insandan çok makineler önemli hale gelmiştir. Dünyadaki gelişmeler çoğu zaman insan aklının sınırlarını aşacak düzeye gelmiştir. Ekonomi, uzay bilimleri, savaş teknolojisi, bilgisayar dünyası, bankalar ve daha birçok insanı göz ardı eden gündemlerle karşı karşıyayız. İnsanın özüne dair çok az gelişme olmakta olan gelişmeler ise yeterince önemsenmemektedir. Bütün bu durumu yöneten, organize eden ve programlayan belli sayıda insan veya insan topluluğu vardır. Toplumun geri kalanının bir kısmı bütün bu gelişmelerden haberdar olup ihtiyacı kadar faydalanırken toplumun çok büyük bir kesimi sadece izlemekle kalabiliyor hatta birçok insan dünyadaki gelişmelerden haberdar bile olmadan ölüyor. Böylesi büyük ve karmaşık bir düzende adaletin veya demokratik bir ortamın oluşturulması neredeyse imkansızdır.

Geçmişten günümüze adalet sistemlerinin sık sık güncellenmesine rağmen bir türlü istenen düzeyde demokratik, eşitlikçi ve adil bir düzen oluşturulamamaktadır. Çünkü ekonomideki büyüme ile dağıtım mekanizmalarının adil bir şekilde yapılması dengeli değildir.

Sosyal grupları oluşturan bireylerin kendilerini gruba özdeşleştirme ve kendini ait hissetme düzeyleri bu insanların duygusal ve sosyal durumlarını etkilemektedir. Şöyle ki kendini ait hissettiği gruba yüksek düzeyde kimliklenen bir bireyin o gruba yönelik bir adaletsizlik hissettiğinde bu adaletsizliği ortadan kaldırmak için bir şeyler yapmak istemesi beklenebilir. İşte bu istek kolektif eyleme yönelmesinin temel nedenidir. Unutulmamalıdır ki bireylerin belli olaylar karşısında farklı davranması ya da

bakış açılarının birbirinden uzak olması sosyal gruba kimliklenme, kimlik gücü ve kimlik işlevlerinin her bireyde farklı bir şekilde ve düzeyde bulunmasından kaynaklanır.

Bu çalışmada; kimlik, sosyal adalet ve kolektif eylem arasındaki ilişkiler üzerine bir araştırma yapılmıştır. Çalışmada kimliklenme düzeyi ve kimlik işlevleri ile kolektif eylem ve alt boyutları arasındaki ilişki incelenmiştir. Ayrıca sosyal adalet algısının bu ilişkideki rolüne bakılmıştır. Kimlik işlevleri alt boyutlarının (yapı, gelecek, amaç, uyum, kontrol) hepsi ile Kolektif eylem ve alt boyutlarına yönelme davranışları arasında anlamlı ilişkiler gözlenmiştir. Böylece kimlik kazanım sürecinde bireyin elde ettiği işlevlerin sosyal yaşamı dizayn etme sürecini etkilediği söylenebilir. İnsanların aidiyetlerine yönelik bir adaletsizlik hissetmeleri durumunda veya dezavantajlı duruma düşmeleri durumunda itiraz etme, hak arama veya mücadele etme iradesini göstermede kimliğin sağladığı işlevlerin etkisinin olması, bu durumun bütün yaşamı etkilemesi bağlamında önemlidir. Elde edilen sonuçlar bireylerin şiddet içeren veya yasal olmayan eylemlerden uzak durduğu ancak sosyal adaletsizlik algısının yükseldiği durumlarda yasal olmayan eylemlere de katılımın olduğu tespit edilmiştir. Bu durum insanların öncelikle meşru yol ve yöntemlerle hak arama veya mücadele etmeyi tercih ettiğini ancak herhangi bir çözüm elde edilemediğinde toplumsal huzuru engelleyecek veya yasal olarak risk oluşturabilecek yollara da başvurduklarına işaret etmektedir. Bu durum yöneticileri zor durumda bırakıp çözümler üretmeye yönlendirmesi açısından anlamlı olabilir ancak toplumsal yaşamdaki insanların huzurunu bozması açısından olumsuzdur.

Sosyal adalet algısının düşük olduğu durumda, bireyin kimlik gücü yükseldikçe; kolektif eylem alt boyutlarından bireye yasal sorumluluk yükleyen eylemlere katılımın da arttığı bulunmuştur. Bu durum bireylerin kendilerini ait hissettikleri sosyal grupların normlarına göre hareket ettiğini, belirli bir noktadan sonra üniversite öğrencilerinin yaşamlarını ve eğitim durumlarını risk altına alacak şiddet içeren ve yasal olmayan eylemlere katıldıklarını ifade eder.

Bireylerin ait oldukları sosyal grubun ihtiyaçlarını ve taleplerini karşılamak için belirli eylemlere katılmaları kaçınılmazdır. Bireyin kimlik gücü sosyal grubun taleplerini savunmak için kolektif eyleme katılım düzeyi ile orantılıdır. Bu çalışmada katılımcılar tarafından tanımlanan on sosyal grubun (öğrenci, milliyetçi, Atatürkçü,

çevreci muhafazakar, Kürt aktivist, inanç, memleket, spor, siyasal) kolektif eyleme ve alt boyutlarına katılımları incelenmiştir. Kendini siyasal (siyasi partiler, ideolojiler..vb) bir argümanla tanımlamanın kolektif eylem ve alt boyutlarına katılım ile pozitif olarak anlamlı ilişkileri olduğu gözlenmiştir. Bu durum siyaset aracının insanların yaşamlarına çok fazla etki ettiğinin göstergesidir. Birçok insan herhangi bir adaletsizlik veya problem hissetmese dahi sırf ideolojik veya siyasal gerekçelerle yasal eylemlerin yanında şiddet içeren eylemlere de katıldığını ifade ettiği bulunmuştur. Bu durum toplumsal refah ve düzen açısından riskli ve olumsuz sonuçlar doğurabilir. Sosyal gruplar bakımından varolan çeşitliliğin farkına varmak, sosyal grupların toplumsal yaşam içerisindeki ihtiyaçlarını analiz edebilmek ve bu ihtiyaçlara yönelik sosyal politikalar üretmek bireyleri aşırı siyasallaştırmaktan, şiddete yönelmekten uzaklaştırdığı düşünülmektedir. Dolayısıyla bu çalışmadan elde edilen veriler toplumsal refah ve düzeni risk altına alabilecek durumların önceden fark edilmesi ve önlem alınabilmesi açısından önemlidir.

Kendini Kürt aktivist olarak tanımlayanların yasal sorumluluğu olan olmayan her türlü eylem türüne yoğun olarak katıldıkları bulunmuştur. Bu durumun geçmişten günümüze kadar devam etmiş yetersiz sosyal ve kültürel politikalardan kaynaklandığı düşünülmektedir. Türkiye genelinde maddi, manevi ve kültürel ihtiyaçlara yönelik sosyal politikaların yetersizliği, bu bağlamda oluşan öfke ve adaletsizlik duygusunun Kürt aktivistlerin yasal sorumluluğu olan olmayan her türlü eyleme katılım davranışını etkilediği düşünülmektedir.

Kendini inanç grupları ile tanımlayan bireylerin inanç odaklı hak mücadelesi verirken sadece yasal ve şiddet içermeyen eylemlere yöneldikleri bulunmuştur. bu da bütün inanç sistemlerinin şiddete karşı olması ve toplumsal düzene saygı argümanları ile örtüşmektedir. Öğrenci kimliğini önceleyen bireylerin hiçbir eyleme katılmadıkları ve hatta eylem yapmaya yönelik olumsuz tavır sergiledikleri görülmüştür. Bu durum öğrenci kendini öğrenci kimliği ile tanımlayan bireylerin daha çok kendi sorumluluklarını yerine getirme çabasında oldukları ve yaşanan olumsuzluklarla veya adaletsizliklerle uğraşmayıp erteledikleri şeklinde yorumlanabilir.

Araştırmanın bazı kısıtlılıkları mevcuttur. Araştırmanın sadece üniversite öğrencilerine yapılmış olması, Türkiye'nin yedi bölgesinden sekiz üniversiteden veriler

toplanmışsa da elde edilen sonuçların ülkede varolan binlerce üniversite öğrencisine, toplumdaki bütün bireylere veya gençlere genellemesini kısıtlamaktadır. Zaman, insan ve mali kaynaklar gözetilerek Türkiye genelinde yapılacak bir çalışma ile araştırma sonuçları genişletilebilir. Ölçeklerin derslikte ve ders saatlerinde doldurulması, ölçeklerin içinde siyasal içerikli sorular ve argümanlar olması, eylemlere katılıma yönelik soruların olması öğrencilerin değerlendirilme kaygısı ve kendini sansürleme duyguları yaşamalarına neden olması araştırmanın bir başka sınırlılığıdır. Yapılacak yeni çalışmalarda ölçeklerin uygulanma ortamının değiştirilmesi ve kendini sansürleme ölçeğinin kullanılması elde edilen verilerin güvenilirliğini arttırabilir. Araştırmanın bir diğer sınırlılığı katılımcıların gerçek düşüncelerinden öte daha kabul edilebilir veya ideal düşünceler yazmış olmalarıdır. Bu anlamda yapılacak çalışmalarda sosyal beğenirlik ölçeğinin kullanılması bu durumun önüne geçebilir.

Toplumsal yapı içerisinde yaşayan birçok sosyal grup vardır. Bu gruplar ortak amaç, hedef, inanç veya etnisite gibi nedenlerle bir araya gelmiş insanları ifade etmektedir. İlgili literatür sosyal adaletsizliğin kimliğe aidiyeti artırdığına işaret etse de, kimlik işlevlerinin sosyal adaletle daha çok olumlu olarak ilişkilendirilmiş olması özellikle kimlik ve kimlik işlevleri arasındaki ilişkinin kimlik gücü, öncelikli kimlik gibi kavramlarla ve belki bireyin içinde yaşadığı topluma sosyal güven algısıyla yeniden çalışılması gerektiğini göstermektedir. Son olarak yedi bölge, sekiz üniversite, otuz bölüm ve toplamda 505 bireyden toplanan bu verilerde kültürel farklılıkların etkisinin göz ardı edilmesi araştırmaya önemli oranda sınırlılık getirmiştir. Bu anlamda yapılacak çalışmalarda bir kültür ölçeğinin kullanılması araştırma sonuçlarının yorumlanmasına olumlu katkı sağlayacaktır.

KAYNAKLAR

- Adams, A. Gerald ve Marshall, K. Sheila (1996). "A Developmental Social Psychology Of Identity: Understanding The Person-In-Context". *Journal of Adolescence*, 19 (5), 429-442.
- Agronick, S. Gail ve Duncan, E. Lauren (1998). "Personality And Social Change: Individual Differences, Life Path, And Importance Attributed To The Women's Movement". *Journal of Personality and Social Psychology*, 74(6), 1545.
- Arkonaç, S. Ayşen (1993). *Grup İlişkileri*. (1. Baskı). İstanbul: Alfa Basım Yayım Dağıtım.
- Arnett, J. Jensen (2000). "Emerging Adulthood: A Theory of Development From The Late Teens Through The Twenties". *American Psychologist*, 55 (5), 469–480.
- Arnett, J. Jensen (2005). "The Developmental Context of Substance Use İn Emerging Adulthood". *Journal of Drug Issues*, 35 (2), 235-254.
- Aslan, Sevda ve Gülaçtı, Fikret (2013). "Üniversite Öğrencilerinin Sosyal Adaletle İlişkin Görüşleri The Views Of University Students Regarding Social Justice". *Erzincan Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 15 (1).
- Atak, Hasan (2011). "Kimlik Gelişimi ve Kimlik Biçimlenmesi: Kuramsal Bir Değerlendirme". *Psikiyatride Güncel Yaklaşımlar*, 3 (1), 163–213.
- Avşar, Hüseyin (2006). *SiYaset Felsefesi Açısından John Rawls'un Adalet TeoriSi*. Yayınlanmış yüksek lisans tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Aydar, Selahattin (2013). *Kimlik Ve Kişilik Oluşumunda Dünya Görüşünün Rolü*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi. Iğdır Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

- Aydın, Suavi (1999). *Kimlik Sorunu, Ulusallık ve Türk Kimliği*. Ankara: Öteki Yayınları.
- Bilgin, Nuri (1995). *Kolektif Kimlik*. İstanbul: Sistem Yayıncılık.
- Bilgin, Nuri (1994). *Sosyal Bilimlerin Kavşağında Kimlik Sorunu*. İzmir: Ege Yayıncılık.
- Block, H.Jeanne, Haan, Norma ve Smith, M. Brewster (1973). "Activism and Apathy In Contemporary Adolescents". *Understanding Adolescence: Current Developments In Adolescent Psychology*. Ed. J. Frederick Adams , (pp. 168-205). Boston: Allyn & Bacon.
- Braungart, M. Margaret, ve Braungart, G. Richard (1990). "The Life-Course Development Of Left- And Right-Wing Youth Activist Leaders From The 1960s". *Political Psychology*, 11, 243-282.
- Bulaç, Ali (?). Adalet. (<http://www.enfal.de/sosyalbilimler/a/002.htm> 01.15.2015'te erişildi).
- Connolly, William E. (1995). *Kimlik Ve Farklılık: Siyasetin Açmazlarına Dair Demokratik Çözüm Önerileri*. (F. Lekesizalın, Çev.) İstanbul: Ayrıntı Yayınları
- Coşkun, Hamit (2005). "Beyin Fırtınasında Sosyal Kimlik Değişiminin Üretkenlik Üzerine Etkisi". *Hacettepe Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi*, 22 (1), 79-94.
- Coşkun, Hamit (2006) . "Sosyal kimlik ve üretkenlik ilişkisine yeni bir bakış." *Türk Psikoloji Yazıları*, 9 (17) : 19-36.
- Coşkun, Hamit. (2013). *Sosyal Psikoloji*. İstanbul: Lisans Yayıncılık.
- Çebi, Sezgin S. (2012). *Sosyal Adalet : Tarihsel ve Kuramsal Bir Bakış*. İstanbul: On İki Levha Yayınları.
- Demir, İlkey (2011). "Gençlerde Yaşam Doyumu İle Kimlik İşlevleri Arasındaki İlişkilerin İncelenmesi". *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, 38 (38).

- Demir, İlkey ve Derelioğlu, Yasemin (2010). “Gençlerde Otoriteriyenizmin Yordayıcıları Olarak Kimlik Statüleri Ve Kimlik Stillerinin İncelenmesi”. *Uludağ Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 23 (1), 99–119.
- Demirtaş, H. Andaç (2003). “Sosyal Kimlik Kuramı, Temel Kavram ve Varsayımlar”. *İletişim Araştırmaları*, 1 (1), 123-144.
- Dinçer, Duygu (2009). *Sosyal Kimlik Ve Temel Kişilik Özellikleri Bakımından Türkiye'deki Toplumsal Güvenlik Algıları*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Harp Akademileri Komutanlığı; Stratejik Araştırmalar Enstitüsü.
- Drury, John ve Reicher, Steve (2005). “Explaining Enduring Empowerment: A Comparative Study Of Collective Action and Psychological Outcomes”. *European Journal of Social Psychology*, 35, 35-38.
- Duncan, E. Lauren (1999). “Motivation For Collective Action: Group Consciousness As Mediator of Personality, Life Experiences, And Women’s Rights Activism”. *Political Psychology*, 20, 611-635.
- Duncan, E. Lauren (2012). The Psychology of Collective Action., *Oxford Handbook of Personality and Social Psychology*. Ed. K. Deaux, & M. Snyder. s.781-803. New York: Oxford University Press.
- Duncan, E. Lauren ve Stewart, J. Abigail (2007). Personal Political Salience: The Role Of Personality in Collective Identity and Action. *Political Psychology*, 28: 143-164.
- Dworkin, M. Ronald (1981) What’s Equality? Part 2: Equality of Resources, *Philosophy and Public Affairs*, 10(4), s.283-345.
- Erikson, H. Eric (1968). *Identity: Youth and Crisis* (No. 7). WW Norton ve Company.
- Flacks, Richard (1990). “Social Bases Of Activist Identity: Comment On Braungart Article”. *Political Psychology*, 11, 283-292.

- Greenberg, Jerald (1990). "Organizational Justice: Yesterday, Today, And Tomorrow". *Journal of Management*, 16 (2), 399-432.
- Gezici-Yalcin, Meral (2007). *Collective Action Of Immigrants From Turkey Living In Germany*. Doctoral dissertation, Philipps-Universität Marburg.
- Gündoğan, A. Osman (2003) "Hak ve Adalet". *Adalet Sempozyumu*. Muğla: Muğla Üniversitesi
- Güriz, Adnan (2001). "Adalet Kavramının Belirsizliği," *Adalet Kavramı*. Ed. Güriz, Adnan. Ankara: Türk Felsefe Kurumu Yayınları. s.17.
- Irak, D. Uysal (2004). Örgütsel Adalet : "Ortaya Çıkışı, Kuramsal Yaklaşımlar ve Bugünkü Durumu". *Türk Psikoloji Yazıları*, 7 (13), 25-43.
- İçerli, Leyla (2010). "Örgütsel Adalet: Kuramsal Bir Yaklaşım". *Girişimcilik ve Kalkınma Dergisi*, 5 (1).
- İlhan, Tahsin ve Özdemir, Yalçın (2012). "Beliren Yetişkinlerde Yaş, Cinsiyet ve Bağlanma Stillerinin Kimlik Statüleri Üzerindeki Yordayıcı Rolü". *Dicle Üniversitesi Ziya Gökalp Eğitim Fakültesi Dergisi*, 19, 227-241.
- Karahan, Aysel (2001). "Kitle Davranışı Kuramları". *Teori ve Politika Dergisi*, 21.
- Kerbo, R. Harold (1982). "Movements of "Crisis" and Movements of "Affluence" A Critique of Deprivation and Resource Mobilization Theories". *Journal of Conflict Resolution* 26 (4), 645-663.
- Koçak, Canan, Ulusoy, F. Merve ve Önen, A. Seda (2012). "Öğretmen Adaylarının Kimlik İşlevlerinin ve Eğitim İnançlarının İncelenmesi". *X. Ulusal Fen Bilimleri ve Matematik Eğitimi Kongresi*. Niğde
- Lalonde, N. Richard ve Cameron, E. James (1994). "Behavioral Responses To Discrimination: A Focus On Action". *In The Psychology Of Prejudice: The Ontario Symposium* (Vol. 7, pp. 257-288). Hillsdale, NJ: Erlbaum.

- Ljubotina, Druzic (2004). “Young People and Social Justice”. *Croatian Journal of Social Policy*, 11(2), 159-175.
- Le Bon, Gustave (1997). *Kitleler psikolojisi*. Çev. Y. Ender. İstanbul: Hayat Yayınevi.
- Mamatoğlu, Nihal (2010). “Lider Davranışları Algıları ve Örgütsel Kimliklenme Boyutları Arasında Çalışanın Kişilik Özelliklerinin Düzenleyici Rolü”. *Türk Psikoloji Dergisi*, 25(65), 82-97.
- Mamatoğlu, Nihal (2008). “Öğretmenlerde Kimliklenme ve Kimliklenmenin İşe Yönelik Tutum ve Algıları Yordayıcılığı”. *Türk Psikoloji Yazıları*, 11(22), 47-62.
- Marcia, E. James (1966). “Development and Validation Of Ego-Identity Status”. *Journal of Personality and Social Psychology*, 3 (5), 551–558.
- Morsünbül, Ümit ve Çok, Figen (2013). “Kimlik Gelişiminde Yeni Bir Boyut : Seçeneklerin Saplantılı Araştırılması”. *Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Dergisi*, 5 (40), 232–244.
- Mummendey, Amelie; Kessler, Thomas; Klink, Andreas ve Mielke, Rosemarie (1999). “Strategies to Cope With Negative Social Identity: Predictions By Social Identity Theory and Relative Deprivation Theory”. *Journal of Personality and Social Psychology*, 76, 229-245.
- Okşar, Mustafa (2009). Sosyal Adaletin Onuncu Köye Sürgünü. *Ankara Barosu Dergisi*, 67 (2), 106-122.
- Önderoğlu, Seçil (2010). *Örgütsel Adalet Algısı, İş Aile Çatışması ve Algılanan Örgütsel Destek Arasındaki Bağlantılar*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Ankara: Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Önen, A. Seda (2012). “Öğretmen Adaylarının Kişilik Özellikleri ve Duygusal Zekâ Düzeylerinin Stresle Başa Çıkma Etkileri”. *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 42 (42).

- Öner, Uğur ve Gümüş, A. Eren (2000). “Kurt Lewin ve Alan Kuramı: Lewin’in Çocuk Psikolojisi”. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi*, 33 (1).
- Özdevecioğlu, Mahmut (2004). “Duygusal Olaylar Teorisi Çerçevesinde Pozitif ve Negatif Duygusallığın Alınan Örgütsel Adalet Üzerindeki Etkilerini Belirlemeye Yönelik Bir Araştırma”. *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi*, 59 (3).
- Öztürk, Armağan (2007). “Rawls' ın Adalet Teorisi ya da Biçimsel Hak Anlayışının Teorik Açmazları Üzerine”. *İstanbul Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi*, (37), 57-86.
- Perry, J.R. William (1999). *Forms of Intellectual and Ethical Development in the College Years: A Scheme*. Jossey-Bass Higher and Adult Education Series. Jossey-Bass Publishers, 350 Sansome St., San Francisco, CA 94104, 1999.
- Ramamoorthy, Nagarajan ve Flood, C. Patrick (2004). “Gender And Employee Attitudes: The Role of Organizational Justice Perceptions”. *British Journal of Management*, 15 (3), 247–258.
- Saha, J. Lawrence (2000). “Political Activism and Civic Education Among Australian Secondary School Students”. *Australian Journal of Education*, 44 (2), 155-174.
- Sağlam, Rabia (2007). “Liberal Adaletin İki Farklı Görünümü: John Rawls ve Robert Nozick “Hakkaniyet Olarak Adalet” Eleştirisinden “Yetkisel Adalet Eleştirisine”. *Erzincan Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 10 (1).
- Schwartz, J. Seth (2001). “The Evolution of Eriksonian and, Neo-Eriksonian Identity Theory and Research: A Review And İntegration”. *Identity: An International Journal of Theory and Research*, 1 (1), 7-58.

- Serafini, E. Toni ve Adams, R. Gerald (2002). "Functions Of Identity: Scale Construction and Validation". *Identity: An International Journal of Theory and Research*, 2 (4), 361-389.
- Sevim, Oğuzhan (2011). Türkçe Öğretmeni Adaylarının Sosyal Kimlik Algıları. (Karadeniz Blacksea Chornoye More. issue: 11 / 2011, pages: 89-106, on www.ceeol.com 04.04.2015)
- Simon, Bernd; Loewy, Michael; Stürmer, Stefan; Weber, Ulrike; Freytag, Peter; Habig, Corinna; Kampmeier, Claudia ve Spahlinger, Peter (1998). "Collective Identification and Social Movement Participation". *Journal Of Personality And Social Psychology*, 74 (3), 646z
- Simon, Bernd ve Klandermans, Bert (2001). "Politicized Collective Identity: A Social Psychological Analysis". *American Psychologist*, 56, 319-331.
- Sturmer, Stefan ve Simon, Bernd (2009). "Pathways To Collective Protest: Calculation, Identification, Or Emotion? A Critical Analysis Of The Role Of Group- Based Anger In Social Movement Participation". *Journal of Social Issues*, 65 (4), 681-705.
- Sturmer, Stefan ve Simon, Bernd (2004). "Collective Action: Towards A Dual-Pathway Model". *European Review of Social Psychology*, 15 (1), 59-99.
- Sunal, Onur (2011). "Sosyal Politika: Sosyal Adalet Açısından Kuramsal Bir Değerlendirme". *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi*, 66(03), 283-305.
- Şahin, Ülkü (2013). "Önce Ekmek" ve Sosyal Adalet". *IV. Hukukun Gençleri Sempozyumu. Edebiyat ve Hukuk*: Ankara. Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi. Umut Vakfı Araştırma Merkezi.
- Şair, Y. Bilge (2011). *Distimi ve Depresif Bozukluklarda Kimlik, Kişilik ve Mizaç Özellikleri*. Adnan Menderes Üniversitesi, Tıp Fakültesi, Psikiyatri Anabilim Dalı.

- Tajfel, Henri (1978). *Social Categorization, Social Identity, and Social Comparison: Differentiation Between Social Groups*. Ed. Tajfel, Henri. New York: Academic Press.
- Tajfel, Henri ve Turner, C. John (1979). "An Integrative Theory Of Inter-Group Conflict". *The Social Psychology Of Inter-Group Relations*. Ed. G. Austin ve S. Worchel. (pp. 33-47). Monterey, CA: Brooks/Cole.
- Tatar, E. Efsun (2009). "Gestalt Psikolojisi: Alan Kuramı", http://www.tavsiyeediyorum.com/makale_2171.htm (27.03.2015'te erişildi).
- Türk Dil Kurumu (http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_bts&arama=kelime&guid= TDK.GTS.54e27bb57253f3.28209497. 16.02.2015'te erişildi)
- Thibaut, W. John ve Walker, Laurens (1975). *Procedural Justice: A Psychological Analysis*. L. Erlbaum Associates.
- Tomul, Ekber (2009). "İlköğretim Okullarındaki Sosyal Adalet Uygulamalarına İlişkin Yönetici Görüşleri". *Eğitim ve Bilim Dergisi*, 34 (152), 126-137.
- Topakkaya, Arslan (2009). "Aristoteles'te Adalet Kavramı". *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 2 (6).
- TÜBA Bilimler Akademisi. 10. Hafta. Faydacılık: John Stuart Mill. (http://www.acikders.org.tr/pluginfile.php/2777/mod_resource/content/3/10.Hafta%20-%20Faydac%C4%B1l%C4%B1k%3B%20John%20Stuart%20Mill.pdf. 03.05.2015'te erişildi)
- Ufkes, G. Elze; Dovidio F. John ve Tel, Gulizar (2014). Identity and Collective Action Among European Kurds. *British Journal of Social Psychology*.
- Ülke, H.Esen (2006). *Kişilik ve Adalet Algılarının Sosyal Kaytarma Üzerindeki Rolünün Araştırılması*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Samsun: On Dokuz Mayıs Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

- Waterman, S. Alan (1999). "Identity, The Identity Statuses, and Identity Status Development: A Contemporary Statement". *Developmental Review*, 19 (4), 591–621.
- Wright, C. Stephen; Taylor, M. Donald ve Moghaddam, M. Fathali (1990). Responding To Membership İn A Disadvantaged Group: From Acceptance To Collective Protest. *Journal of Personality and Social Psychology*, 58 (6), 994.
- Wright, C. Stephen ve Tropp, R. Linda (2002). "Collective Action İn Response To Disadvantage: Intergroup Perceptions, Social Identification, and Social Change". *Relative Deprivation: Specification, Development, And İntegration*. Ed. I. Walker ve H. Smith. New York: Cambridge University Press
- Wright, C. Stephen (2001) "Strategic Collective Action: Social Psychology and Social Change". *Blackwell Handbook Of Social Psychology: Intergroup Processes*, 2001, 409-430.
- Van Zomeren, Martijn; Postmes, Tom ve Spears, Russel (2008). "Toward An Integrative Social Identity Model Of Collective Action: A Quantitative Research Synthesis Of Three Socio-Psychological Perspectives". *Psychological Bulletin*, 134 (4), 504-535.
- Van Zomeren, Martijn; Spears, Russel ve Leach, C. Wayne (2010). "Experimental Evidence For A Dual Pathway Model Analysis Of Coping With The Climate Crisis". *Journal of Environmental Psychology*, 30 (4), 339-346.
- Yenihayat, Tuğba (2011). *Üniversite Öğrencilerinin Kimlik Statüleri, Kişilik Özellikleri ve Algıladıkları Ebeveyn Tutumları Arasındaki İlişkilerin İncelenmesi*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi. İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Yıldırım, Ömer (2005). Benlik, Kişilik ve Kimlik Nedir? (http://www.felsefe.gen.tr/benlik_kisilik_ve_kimlik_nedir_ne_demektir.asp 01.10.2015 'te erişildi)

- Yıldırım, Filiz (2011). “Üniversite Gençliği Sosyal Adalet’ten Ne Anlıyor? Sosyal Adalet İlkelerinin Sosyal Adalet Algısı Üzerindeki Etkisi”. *Aile Ve Toplum: Eğitim, Kültür Ve Araştırma Dergisi*, 25 (7), 113-124
- Yıldırım, Filiz (2012) “Gençlerin Yaşamında Bir Sosyal Savunmasızlık Olarak “Sosyal Adaletsizlik”: Yaşam Dönemi Yaklaşımı”. *Ankara Sağlık Bilimleri Dergisi*, 1 (1), 21-35.

EKLER

Ek 1: Demografik Bilgi Formu

Değerli Katılımcı,

Bu araştırma; Abant İzzet Baysal Üniversitesi “Genel Psikoloji Yüksek Lisans Programı’nda yürütülmekte olan yüksek lisans tez çalışması için gerçekleştirilmektedir. Ekli formlarda bazı demografik bilgilerle ilgili soruların yanında, toplumsal hayattaki tutum, algı ve düşüncelerinizi ölçmeye yönelik 4 bölümden oluşan ölçekler yer almaktadır. Hiçbir sorunun doğru veya yanlış cevabı yoktur. En doğru cevap aklınıza ilk gelendir. Lütfen ölçekleri kendi düşünceleriniz doğrultusunda ve tamamen doldurunuz; zira eksik olan ölçekler değerlendirmeye alınamayacaktır. Formların hiçbir yerinde adınız kimliğiniz veya iletişim bilgileriniz sorulmamaktadır. Doldurmuş olduğunuz ölçekler sadece araştırmacı tarafından bilimsel amaçla değerlendirilecek ve kesinlikle üçüncü şahıslarla paylaşılmayacaktır.

İlgi ve desteğiniz için teşekkür ederim .

Arş. Gör. Orhan KAYA

Abant İzzet Baysal Üniversitesi/ Psikoloji Bölümü

1. Yaşınız:
2. Cinsiyetiniz: (.....) Kadın (.....) Erkek
3. Üniversite
4. Fakülte / MYO
5. Bölüm..... Sınıf.....
6. Doğum yeriniz:.....
7. En çok yaşadığınız şehir:

Ek 2: Sosyal Adalet\sizlik Ölçeği

Aşağıdaki her bir cümleye katılıp katılmadığınızı, sizin için en uygun olan sadece bir seçeneğin rakamını daire içine alarak belirtiniz.

	Kesinlikle Katılmıyorum	Katılmıyorum	Kararsızım	Katılıyorum	Kesinlikle Katılıyorum
Bugün ülkemde yeterli bilgi ve uzmanlığa sahip herkes kolaylıkla iş bulabilir.	1	2	3	4	5
Ülkemde genel olarak toplum, adalet prensiplerine bağlıdır.	1	2	3	4	5
Ülkemde herkes, amaç ve isteklerini yerine getirmede eşit fırsatlara sahiptir.	1	2	3	4	5
Ülkemizde kadın ve erkekler eşittir.	1	2	3	4	5
Ülkemde eğitim ve uzmanlaşmaya yeteri kadar değer verilmez.	1	2	3	4	5

Ek 3: Kimlik İşlevleri Ölçeği

Aşağıda insanların kendilerini tanımlamak için kullandıkları bazı ifadeler bulunmaktadır. Lütfen her bir ifadeyi okuyarak sizi ne ölçüde yansıttığını en uygun bölmeyi işaretleyerek belirtiniz.

		Kesinlikle Katılmıyorum	Katılmıyorum	Kararsızım	Katılıyorum	Kesinlikle Katılıyorum
1.	Kendimi tanıdığımdan eminim.	1	2	3	4	5
2.	Değerlerim ve inançlarım kim olduğumu yansıtır.	1	2	3	4	5
3.	Kendim için kendi kişisel hedeflerimi belirledim.	1	2	3	4	5
4.	Gelecekte beni neyin beklediğine ilişkin belirgin bir fikre sahibim.	1	2	3	4	5
5.	Yaptığım şey işe yaramadığında, hedeflerimi gerçekleştirmek için farklı yöntemler bulabilirim.	1	2	3	4	5
6.	Benliğim ve kimliğimle barışığım.	1	2	3	4	5
7.	Değerlerim ve inançlarım yaşamımın bu döneminde yaptıklarımla tutarlıdır.	1	2	3	4	5
8.	Kendime hedefler belirler ve sonra onların gerçekleşmesi için çalışırım.	1	2	3	4	5
9.	Gelecekte kim olacağımla ilgili net bir fikrim var.	1	2	3	4	5
10.	Nasıl hareket etmem gerektiğine ilişkin kararlarımı kendi bireysel seçimlerime göre veririm.	1	2	3	4	5
11.	Bir günden diğerine tutarlı bir benlik duygum olduğunu hissediyorum.	1	2	3	4	5
12.	Değerlerim ve inançlarım olduğum kişiyle örtüşüyor.	1	2	3	4	5
13.	Hedef yönelimli bir insanım.	1	2	3	4	5
14.	Geleceğim hakkında düşünmek bana yön duygusu veriyor.	1	2	3	4	5
15.	Hedeflerimi kendi kararlarım doğrultusunda belirlerim.	1	2	3	4	5

Ek 4: Kimlik Gücü'nü Ölçmeye İlişkin Sorular

Kendinizi öncelikli olarak **ait hissettiğiniz /tanımladığınız ve çıkarlarınızı savunduğunuz bir sosyal grup** varsa belirtir misiniz? (Örneğin; Öğrenci, Feminist, X cemaati üyesi, Atatürkçü, Alevi, Gezi aktivisti, LGBTİ aktivisti, Kürt aktivisti, Devletçi, Demokrat, Türk milliyetçisi, X partisi üyesi, Dindar, Muhafazakar, Liberal, Milliyetçi, Çevreci, Adanalı, Karadenizli gibi)

Kendimi tanımladığım öncelikli sosyal grubum : *(Lütfen yazınız)*

.....

1 hiç önemli değil, 6 çok önemli

Bu grubun üyesi olmak sizin için ne kadar

1	2	3	4	5	6	<u>önemli:</u>
---	---	---	---	---	---	-----------------------

Bu grup kendinizi tanımlarken ne kadar

1	2	3	4	5	6	<u>önemli:</u>
---	---	---	---	---	---	-----------------------

Ek 5: Kolektif Eylem Ölçeği

Yukarıda tanımladığınız **sosyal grubunuzu** ilgilendiren konularda aşağıdaki etkinliklere ne sıklıkta katıldığınızı değerlendiriniz. Aşağıdaki her bir ifade için “1” etkinliklere “hiç katılmadığınızı”, “6” “çok sık katıldığınızı” ifade etmektedir.

		Hiç	Nadiren	Ara sıra	Çoğunlukla	Sıklıkla	Çok Sık
1	Grup için sözcülük yaptım.	1	2	3	4	5	6
2	Politik kampanya (mesela bağış kampanyası) çalışmalarına katıldım.	1	2	3	4	5	6
3	Sosyal medyada (Facebook, Twitter...vb) grubumu ilgilendiren kampanyalara destek verdim.	1	2	3	4	5	6
4	Politik buluşmalar veya workshoplara/çalıştaylara katıldım.	1	2	3	4	5	6
5	Farklı ortamlarda (farklı sosyal grup dernek vb.) grubumu ilgilendiren konuları tartışmaya açtım/ savundum/ dile getirdim.	1	2	3	4	5	6
6	Basın açıklaması veya protestoya katıldım.	1	2	3	4	5	6
7	Sosyal medyada (Facebook, Twitter...vb) grubumu ilgilendiren konularda görüşlerimi dile getirdim.	1	2	3	4	5	6
8	Yasadışı politik aktivitelere (mesela bir protestoda caddeleri trafiğe kapatmak) katıldım.	1	2	3	4	5	6
9	İmza kampanyalarına katıldım.	1	2	3	4	5	6

Ek 6: Sosyal Adalet ve Kolektif Eyleme İlişkin Açık Uçlu Sorular Formu

Siz en çok hangi eylemlere katılırsınız belirtiniz? -----

Yukarıda ifade edilen eylemlere katılma nedenleriniz nelerdir?-----

Yukarıda ifade edilen eylemlere katılmıyorsanız katılmama nedenleriniz nelerdir?-----

Genel Görüşler:

1. Sosyal adaleti nasıl tanımlarsınız? -----

2. Size yapılan en büyük adaletsizliği anlatır mısınız?-----

3. Bu adaletsizlikten kimin sorumlu olduğunu düşünüyorsunuz? -----

Ek 7: İzin Formları

Filiz Yıldırım <filizyildirim06@hotmail.com>
Alıcı: Orhan Kaya <orhankaya21@gmail.com>

11 Kasım 2014 13:34

Sayın Araş.Gör. Orhan Kaya;

"Sosyal adalet/sızlık ölçeği"ni, Sosyal Adalet ve Kollektif Eylem Arasındaki İlişkide; Eylemli Kişilik ve Kimlik İşlevlerinin Rolü" adlı tez çalışmanızda bilimsel ve etik kurallara uygun bir biçimde kullanabilirsiniz. İlginiz için teşekkür eder, kolaylıklar dilerim.
Yrd.Doç.Dr.Filiz YILDIRIM
Ankara Üniversitesi
Sağlık Bilimleri Fakültesi
Sosyal Hizmet Bölümü

Date: Tue, 11 Nov 2014 12:17:33 +0200
Subject: Sosyal adalet ölçeği hakkında:
From: orhankaya21@gmail.com
To: fyildirim@ankara.edu.tr; filizyildirim06@hotmail.com
[Alıntılanan metin gizlendi]

İlkay Demir <demiri@istanbul.edu.tr>
Yanıtlama Adresi: İlkay Demir <demiri@istanbul.edu.tr>
Alıcı: Orhan Kaya <orhankaya21@gmail.com>

25 Eylül 2014 15:21

merhaba,

e-mailiniz junk box ıma dusmus o nedenle ancak yanit yazabiliyorum. olcek ektedir, calisma basliginiz cok ilgi cekici gorunuyor, basarilar diliyorum.

--

Doç. Dr.İlkay Demir
İstanbul Üniversitesi
Hasan Ali Yucel Eğitim Fakültesi
Rehberlik ve psikolojik Danışmanlık ABD

Adres: İstanbul Üniversitesi,
Hasan Ali Yucel Eğitim Fakültesi-B blok
Besim Omer Paşa Caddesi Fatih-İstanbul
Tel: 02124400000

Nihal Mamatoglu <mamatoglunihal@yahoo.com>
Alıcı: "orhankaya21@gmail.com" <orhankaya21@gmail.com>

25 Nisan 2014 10:

Doç. Dr. Nihal Mamatoğlu
Abant İzzet Baysal Üniversitesi
Fen Edebiyat Fakültesi
Psikoloji Bölümü
14280-Gölköy-BOLU

İleti başlangıcı:

Kimden: Meral Gezici <meralgezici@gmail.com>
Tarih: 26 Şubat 2014 10:27:02 ÖÖ GMT+2
Kime: Nihal Mamatoglu <mamatoglunihal@yahoo.com>
Konu: Ynt: Ders hakkında

Ben tezimi İngilizce yazdım, ölçekleri Almanca kullandım. Genç göçmenlerin Almanca düzeyleri Türkçe düzeylerinden daha iyi. Sana faydası olur mu bilmiyorum ama ekte ölçekleri yolluyorum. Ölçeklerin orijinallerine ulaşman için de tezimin ilgili bölümünü dosyanın başına kopyaladım.

Sevgiler

Meral

Ek 8: Onam Formu

T.C.
ABANT İZZET BAYSAL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
GENEL PSİKOLOJİ YÜKSEK LİSANS BÖLÜMÜ

GÖNÜLLÜ KATILIMCI BİLGİLENDİRME FORMU

Psikoloji Bölümü Öğretim Üyesi Doç. Dr. Nihal MAMATOĞLU ve Genel Psikoloji yüksek lisans öğrencisi Arş. Gör. Orhan KAYA gözetiminde sürdürülen bu araştırmada size verilecek soru formlarıyla(ölçekler), sosyal adalet algınız ile kolektif eyleme dönük tutumunuz arasında, eylemli kişiliğiniz ile kimlik işlevlerinizin rolü ve düzeyi incelenecektir. Araştırmada doğru ya da yanlış cevap yoktur. Araştırma, yaklaşık 30 dakika sürmektedir.

Araştırma önceden hazırlanmış ve düzenlenmiş bir kişisel bilgi formu ve 4 soru formundan oluşmaktadır. Kişisel bilgi formu bu çalışmanın kısa bir tanıtımı ve sizin ile ilgili bazı sorulardan oluşmaktadır bu sorular arasında adınız soyadınız veya kimliğinizi ortaya çıkaracak herhangi bir şey sorulmamaktadır. Cinsiyet, yaş, üniversite, bölüm ve sınıf gibi genel demografik bilgiler sorulmaktadır. Soru formları ise sizin toplumsal hayattaki bazı durumlarla ilgili algı tutum ve düşünceleriniz ile ilgili 51 ölçek sorusu ve 7 açık uçlu sorudan oluşmaktadır.

Bu araştırmaya katılım, GÖNÜLLÜLÜK esasına bağlıdır ve araştırmanın tümünden elde edilen veriler ve kimlik bilgileri SAKLI olarak kalacaktır. Bu araştırma sırasında herhangi bir nedenden ötürü rahatsızlık hissederseniz katılımdan araştırmanın herhangi bir zamanına vazgeçebilirsiniz. Bunun için hiçbir gerekçe veya özür belirtmeniz gerekmemektedir ve bu durum sizin için olumsuz bir sonuç yaratmayacaktır.

Araştırmaya yönelik sorularınızı Abant İzzet Baysal Üniversitesi Genel Psikoloji Yüksek Lisans öğrencisi Orhan KAYA'ya iletebilirsiniz (0554 985 55 44 ; orhankaya21@gmail.com)

Çalışma, Abant İzzet Baysal Üniversitesi (AİBÜ) Sosyal Bilimlerde İnsan Araştırmaları Etik Kurulu tarafından onaylanmıştır. Araştırma ile ilgili herhangi bir şikayetiniz varsa Abant İzzet Baysal Üniversitesi (AİBÜ) Sosyal Bilimlerde İnsan Araştırmaları Etik Kurulu'na (0 374 254 1000/1310) bildirebilirsiniz. Her türlü şikayetiniz gizlilikle değerlendirilecek, araştırılacak ve sonuç hakkında tarafınıza bilgi verilecektir.

Çalışmamıza olan katkılarınızdan dolayı TEŞEKKÜR EDERİZ.

Yukarıdaki bilgiler ve istemler kapsamında bu araştırmada, araştırmacıların talimatlarına uyacağımı, gerçek tepkilerimi vereceğimi, araştırmada düzeni bozucu davranışlarda veya açıklamalarda bulunmayacağımı ve araştırmaya gönüllü olarak katıldığımı taahhüt etmekteyim.

Yukarıdaki bilgileri ve okudum ve anladım.

İmza:

Tarih:

Ek 9: Etik Kurul Raporu

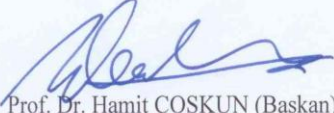
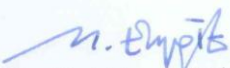
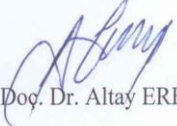
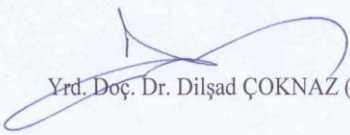


Abant İzzet Baysal Üniversitesi
Sosyal Bilimlerde İnsan Araştırmaları Etik Kurulu

Arş. Gör. Orhan KAYA
Abant İzzet Baysal Üniversitesi
Sosyal Bilimler Enstitüsü
Psikoloji Anabilim Dalı

Arş. Gör. Orhan KAYA

“Sosyal Adalet ve Kolektif Eylem Arasındaki İlişkide Kimlik İşlevleri ve Eylemli Kişiliğin Rolü” konulu araştırmanız ile ilgili olarak Abant İzzet Baysal Üniversitesi Sosyal Bilimlerde İnsan Araştırmaları Etik Kuruluna yapmış olduğunuz başvuru (Protokol NO. 2014/100) Kurulumuzun 24.11.2014 tarihli ve 2014/100 toplantısında değerlendirilerek etik olarak uygun bulunmuştur. Bilgilerinize sunarız.

 Prof. Dr. Hamit COŞKUN (Başkan)	 Doç. Dr. Mehmet ERYİĞİT(Üye)
 Doç. Dr. Mithat DURAK(Üye)	 Doç. Dr. Altay EREN (Üye)
 Yrd. Doç. Dr. Dilşad ÇOKNAZ (Üye)	 Yrd. Doç. Dr. Seval ALKOY(Üye)
 Av. Zuhale DEMİRCİ(Üye)	